

ilke

AYLIK İNCELEME YORUM BELGE DERGİSİ

dr. hikmet kıvılcımlı ve sosyalist hareketimiz

HELSİNKİ KONFERANSI
YİNE DEMOKRATİK MÜCADELE
ÜZERİNE

TÜSTAV

cilt 4 / sayı 21
1975 eylül

İÇİNDEKİLER

Yine Demokrasi üzerine / Oya Baydar	3
Dr. Hikmet Kıvılcımlı ve Sosyalist hareketimiz	9
Marks'ın öndeyleleri ve günümüzdeki anlamı / Kurt Hager	69
Helsinki Konferansı Sosyalist Sisteminin bir başarısıdır / İlke	77

TEJİSTAY
Sahibi ve Sorumlu Yazışmaları Müdürü : Oya Baydar / Yazışma ve havale
adresi : P.K. 71, İstanbul / Yönetim ve Dağıtım adresi : Çemberlitaş, Piyer-
loti cad. 37/c İstanbul / Abone şartları Yıllık 100, altı aylık 50 lira. Dış ül-
keler için iki katıdır / Dizgi-Baskı : Murat Matbaacılık Kollektif Şirketi /
9 Eylül 1975.

Yine demokrasi üzerine

Oya Baydar

Milliyetçi Cephe iktidarının ve ardındaki sınıfsal güçlerin iç ve dış çıkmazlarının, özellikle ekonomik boğuntularının büyümesi ve kitlelerin mücadelesinin yükselmesinin de yarattığı kuşkuyla, yine anti - demokratik baskılar peşinde oldukları gözle görülen bir gerçek. Milliyetçi Cephe'nin daha kuruluşundan tesbit ettiğimiz faşizan özelemleri ve ekonomik - siyasal - sosyal çıkmazlar karşısında polis devleti'ni deneme yoluna girebileceği teşhisi doğrulanıyor.

Ancak MC ve ardındaki güçler, bunu başarabilecekler midir? Dünya ve Türkiye koşulları, açık olmasa dahi **parlamentar** bir faşizmi kaçınılmaz kılmakta mıdır? (Şüphesiz ki burada «faşizm» den söz ederken her türlü anti - demokratik baskı rejimini, burjuva diktatörlüğünün öz olarak «sınırlı burjuva demokrasisi» niteliğinde olan biçimini, yani söz gelişi dil alışkanlığı «faşizmi» diye nitelenen durumları değil, büyük sermayenin en gerici, en şoven, en kanlı kesimlerinin terörist egemenliklerini, açık terörcü diktalarını kastediyoruz.)

Dış koşullar olarak, gerek sosyalist sistemin, dünya politikası açısından de-tant politikasında somutladığı ve gücü hergün artan varlığı; gerekse emperyalistlerin kendi iç çelişki ve ilişkileri (ve Türkiye egemen sınıflarının bir yandan ABD'yi darıltmazken, bir yandan AET emperyalizmine yüz çeviremez durumda oluşları), uluslararası politikada Türkiye'nin yeri ve durumu —egemen güçlerin nihai özlemi her ne kadar açık faşizm olursa olsun — böyle bir gelişmenin kısa süre içinde gerçekleşmesine elverişli görünmüyor.

Öte yandan, iç ekonomik - siyasal koşullar da, Türkiye egemen sınıflarını açık bir faşist uygulama karşısında daha tereddütlü olmaya zorluyor. Onlar, (ve

12 Mart döneminden aldıkları derslerle de) AP - CHP'li bir parlamenter sistemi, ya da kendileri için en kötü bir ihtimalle, CHP'li bir sağ sosyal demokrasiyi denemek niyetinden bütünüyle vazgeçmiş değiller. Milliyetçi Cephe'nin, kendisini desteklemiş olan sermaye çevrelerinde bile eski itibarını bulamaması, tekeli sermayenin en önemli temsilcisi Vehbi Koç'un AP ve CHP liderlerine AP - CHP koalisyonu isteyen son mektubu, sanayicilerin, İzmir toplantısında aldıkları MC ve Demirel'i yıpratmaya açıkça yönelik kararları ve açıklamaları, bunun belirtisi. Buna karşılık MC'nin, özellikle Demirel'in büyük sermaye çevrelerini memnun etmek üzere aldığı ardarda tedbirler de gözden kaçmıyor. Taban fiyatların tesbiti, vergi iadeleri, teşvikler, gümrük muafiyetleri, çeşitli kararnameler bunun örnekleri. Hele «Türk İşadamları» heyetinin ABD'ye gideceği günlerde resmî bir heyetin de, işbirliği ve koordinasyon halinde ABD'de olmasının sağlanması, haşhaş konusundaki bazı haberler, buna karşılık ABD üslurî konusunda bir bardak suda fırtına yaratıldıktan sonra varılan «eski hamam eski tas» durumu, MC'nin ve Demirel'in bir yandan sermaye çevrelerine, öte yandan da —ve bağıntılı olarak— ABD'ye vermeye niyetlendiği, son günlerdeki moda deyimiyile «taviz» lerin açık belirtileri.

Ama, MC'den istenen ve bizzat MC'nin varlık sebebi, böyle bir ekonomik bunalımın daha da hızlandıracağı sosyal uyanışı ve kitlelerin mücadelesinin yükselişini kısa bir süre için bile olsa bastırabilmesi, geriletebilmesidir.

Bu amaçla sermayenin karşısında iki alternatifin bulunduğunu sık sık tekrarladık. Bu alternatiflerden biri ve «caresiz rıza göstereceği» sınıfsal barış sloganı ve uygulanmasıyla sınıf mücadelesini hiç değİlse kısa bir dönem için yumuşatabilecek ve kitlelerin bilinçlenmesini ağırlaştırabilecek sosyal demokrasi ise; diğeri, açık faşizmin çeşitli koşullar yüzünden uygulanmadığı bir dönemde, demokrasinin sınırlarını CHP'de sona erdiren, CHP çizgisinin dışında «demokrasi» kabul etmeyen; ve sosyalistler, devrimciler üzerinde en ağır baskıları sürdürecektir olan MC tipi bir iktidardır.

Şimdi bunlardan biri, uygulanmakta ve denenmektedir. Ama sonuç nedir? Sonuç, bir yandan işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin mücadelesinin, baskılara rağmen yükselmesi, yoğunlaşması, buna karşılık da egemen güçlerin, sınıfsal çıkarlarının gerektirdiği bir «sindirme» için MC'nin aldığı bütün sert tedbirlere rağmen, —hele bir seçim ortamında— başarılı olamayışdır. MC'nin AP kanadının seçimlerden sonra çok daha sert tedbirler, hatta belki yaygınca bir sıkıyönetim uygulaması hesapladığı sezilebilir ve düşünülebilir. Ama, kitlelerin yükselen demokratik muhalefeti karşısında, 12 Mart sıkıyönetiminin izlerinin henüz silinmemiş olması karşısında, halâ o ölçülerde «demokratik» kalabilmiş CHP faktörü karşısında ve MSP ile kendi iç çelişkileri MC'nin «ömrü konusundaki kuşku» lar karşısında, böyle bir gelişmenin imkânları da tartışılmalıdır.

Bu durumda, MC'nin, son günlerde yoğunlaştırdığı anti - demokratik baskılar bir tesadüf değildir. Daha önce de değİndiğimiz gibi, demokrasinin sınırlarını CHP'de çizmek, —eğer demokratik güçler büyük bir tehlikenin farkına bir an önce varmazlarsa, demokratik mücadele ve demokratik güçbirliği bütün boyutlarıyla bir an önce kavranıp uygulamaya konmazsa—, sömürücü sınıflar için kendi açılarından son derece «akıllı» bir yöntemdir. Ve MC bu yöntemi, demokratik güçlerin zaafılarından yararlanarak oldukça «başarılı» şekilde kullanmaktadır.

Son günlerin bazı anti - demokratik ve faşizan gelişmelerine kısaca bir göz atalım :

Son bir aydan bu yana, sıkıyönetim kalkmış olmakla birlikte, ilericilere, yurt severlere, sosyalistlere karşı baskılar, sıkıyönetim döneminin de üstünde artmıştır. Devlet Güvenlik Mahkemeleri, hiç de basit rastlantı olmayan bir dinami-

ğe kavuşturulmuştur. Tutuklamalar hızlanmış, artmıştır. Yayın organları üzerindeki baskılar ise, adeta günlük alışılmış olaylar haline getirilmiştir.

Bu anti - demokratik baskıların en önemlilerini şöyle bir sıralayacak olursak :

Türkiye Sosyalist İşçi Partisi Genel Sekreteri Yalçın Yusuf oğlu'nun İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından üç ayrı dosyadan tutuklanması, daha sonra İDGM'nin bu dosyalarla ilgili olarak görevsizlik kararı alıp dosyaları ilgili mahkemelere havale etmiş olmasına rağmen tutukluluğunun kaldırılmaması ve Yusuf oğlu'nun halen tutuklu bulunması bu olaylar arasında şüphesiz en önemlisidir.

Olay, demokrasinin sınıflarını CHP'de çizen eksik ve özünde anti - demokratik anlayışın egemen güçlerin de pek işine gelen bir şekilde kök salmasının; ve demokrat güçlerin ,organların, kişilerin bu anlayışın tuzağı içinde demokratik mücadelenin özünü büyük ölçüde ihmal etmelerinin sonucu olarak, ne basında, ne kamuoyunda, ne demokratik kuruluşlarda gereği gibi, hak ettiği önemde yansımada.

Oysa burada önemli olan, söz konusu kişi çizgisi bağlı bulunduğu örgüt değildi. Burada önemli olan, 12 Mart sıkıyönetim dönemi dışında, ilk kez bir parti genel sekreterinin, hem de basın suçları bahane edilerek tutuklanmasıydı. Bu bir gelişmenin belirtisiydi, bir tehlike çanıydı.

Son zamanlarda gelişen anti - demokratik baskıların bir başka örneği de, Gerçek Gazetesi sahibi ve yazışları müdürü, TSİP üyesi Tektaş Aağaoğlu'nun ve Kitle Gazetesi yazışları müdürü TSİP üyesi İlhan Eryılmaz'ın yine T.C. Kanunu'nun 159, 311 ve 142. maddelerine, yani tümü «fikir ve basın» suçu adını alan fiillerle ilgili maddelere dayanılarak, yine İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından tutuklanmaları oldu.

Basın suçlarında, hele yasadaki yazıldığı gibi «sosyal mevki» itibariyle kaçması söz konusu olmayacak, delillerin imhası söz konusu olmayacak durumlarda, tutuklama teamülü yokken, iki TSİP üyesi sorumlu müdür de tutuklandılar. Her ikisi için İDGM yine görevsizlik kararı aldı, ama tutuklamayı kaldırmadan. Yani kendini görevsiz saydığı bir konuda tutuklama yetkisine sahip olarak, hukukî yanını bilemeyiz ama, mantıkî bir çelişkinin parlak örneğini verdi.

İki arkadaşımız, mahkemeye getirilirken basın suçlarında yine hiç teamül olmayan şekilde kelepçeye vuruldular. Bir memur başka bir yere atandığında, bilinen tanınan bir kişiye pasaport verilmediğinde, bir basın mensubuna ters ve kötü muamele edildiğinde **haklı ve yerinde** demokratik tepkilerini hemen gösteren demokrat sayılabilecek basın ve kuruluşlar, yine bu olay karşısında da suskunluklarını sürdürdüler.

İzmir'de TEP bölge sekreteri işçilerle görüşmeye gittiği bir direniş sırasında tutuklandı. Adana'da, İstanbul'da, Ankara'da Devlet Güvenlik Mahkemeleri geniş çaplı kitle tutuklamalarına giriştiler. Ve bu tutuklamalar işçi direnişlerinin hemen ardından meydana geldi. Örneğin, İstanbul'da Küçükköy'de, halkı direnişe teşvik ettikleri için tutuklanan 17 kişinin dosyalarını da İDGM görevsizlik kararıyla **hade ettiği** halde bunların tutuklanması da sürdürüldü.

TSİP İskenderun İlçe Başkanı, normal şartlarda tutuksuz sürmesi gereken bir davadan tutuklu bulundurulurken, Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi savcısı, TSİP Ankara il örgütü yöneticileri hakkında 15 - 25 yıl hapis cezaları istiyor ve Partiyi «muvaazalı» olarak niteliyordu.

Son direnişler, yürüyüşler sırasında meydana gelen olaylar işçilerin, çoğunluğunu meydana getirdiği tutuklamalar, gözaltıları herkesin bildiği gelişmeler.

Yayımlar üzerindeki baskılara gelince :

İLKE dergisi hakkında şu anda 9'u eski ve yeni yazışları müdürleri hakkın-

da 142. maddeden açılmış 10'un çok üstünde dava olduğu, İLKE'nin pek çok sayısının toplatıldığını söylemekle işe başlayalım.

Öte yandan KİTLE gazetesi için de aynı toplatma kararları geçerlidir. KİTLE eğitim broşürlerinin hepsi toplatılmış ve belki de sürüp sürüp birkaç yıl sonra «beraat» kararı alacak davalar yüzünden onbinlerce broşürün yayılması, satılması engellenmiştir. Bununla da yetinilmemiş, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi Yayını «Faşizm, Milliyetçi Cephe ve Görevlerimiz» adlı broşür, mevcut kanunlara göre bile suç niteliği taşımadığı halde aynı şekilde toplatılmıştır.

Bu toplatma kararlarının ve söz konusu yayınların sorumluları hakkında çoğu tutuklama ile biten davaların, yayınların sona ermesini, sesin susturulmasını amaçladığı apaçık bir gerçektir. Yine, bu türden baskılar, söz konusu yayınların tüm maddi olanaklarını kurutmayı ve bu yoldan da bir başka baskı uygulamayı amaçlamaktadır. Nitekim, yayın, henüz davası görülmemiş, sonuca varılmamış bir şekilde, mahkemenin aldığı ve tebliğ ettiği bir kararla ve bir çeşit «tedbir» şeklinde toplatılmakta ve dağılımı önlemektedir. Bundan sonra iş mahkemeye kalmaktadır. Bu mahkeme bazan yıllarca sürebilmekte ve karar alındığı zaman söz konusu yayın maddi imkânsızlıklar ve baskılar yüzünden çoktan artık kapanmış bile olabilmektedir.

Son günlerde yoğunlaşan her gün karşı karşıya bulunduğumuz baskılardan bazı örnekler vermekle yetindik.

Asıl önemli olan, yoğunlaşan, sistemleşen ve belki de ağırlaşacak olan bu baskılar karşısında demokratik güçlerin tutumu ve görevleridir.

Türkiye'de kitleler, hele son yıllarda belirgin biçimde gelişen bir demokratik uyanış içindedirler. Demokratik mücadele, küçük aydın çevrelerinin ve kuruluşlarının işi olmaktan ve etkisiz kalmaktan çıkmış kitlelere mal olmaya başlamıştır. Böyle bir süre içinde, demokrasi ve demokratik mücadele kavramlarının bir değişim, bir gelişme göstereceği de açıktır. Ve böyle bir gelişme içinde şüphesiz ki küçük burjuva kanatların «demokrasi lâzımsa onu da biz yaparız» ya da «demokrasinin sınırları bizim çizdiğimiz sınırdır» mantıkları, öte yandan sermayenin alternatifi bir sağ sosyal demokrasinin burjuva diktatörlüğüne giydirdiği yeni elbiseler aşılacaktır. Ama bu, bir süreç işi olacaktır.

Bugün Türkiye'de, demokratik güçlerin bir bütün olarak asla küçümsenmeyecek ağırlıkları ve etkinlikleri vardır. Hele kitlelerin demokratik özelemleri ve mücadele bilinçleri geliştikçe...

Ancak bugün Türkiye'de, yine de demokrasiyi sosyal demokrasiyle sınırlayan ve işçi sınıfının sesine ve örgütlenmesine hak tanımayan burjuva — küçük burjuva görüşlerin etkenliği de bir gerçektir. Daha da ötesi, bu durum, ilerici ve demokratik unsurların, örgütlerin, kuruluşların demokratik mücadele anlayışına da yansımaktadır.

Demokratik güçler olarak itiraf edilmesi gereken gerçek, demokratik güçbirliğinin gereğini inkâr eden kimseler olmadığı halde, bu gereğin henüz yerine getirilememiş olmasıdır. Bunda, demokratik mücadeleyi yanlış anlamanın, güçlü bir demokratik mücadele geleneğine sahip olmamanın ve yukarıda sözünü ettiğimiz küçük burjuva dar görüşlülüğünü aşamamanın büyük payı vardır.

Bugün Türkiye'de demokratik güçler, basınıyla, kişilerle, örgütlerle partilerle, demokratik güçbirliği konusunda ve doğru demokratik çizgide ortak mücadele konusunda, büyük kesimleriyle, subjektif engelleri aşabilmiş değildir. Bugün Türkiye'de demokrasinin sınırlarını CHP'de çizen anlayış, bunun dışında görülen sosyalistleri, özellikle de işçi sınıfı sosyalizmini ve partiyi, savundukları «burjuva demokrasisi» nin dışında, «burjuva demokrasisinin kendilerine uygulanmamasında hiçbir beis olmayan» çizgiler olarak görmektedirler.

Bir küçük örnek verilecek olursa, Türkiye'nin demokratik mücadelenin çok daha güç şartlar altında cereyan ettiği herhangi bir köşesinde, bir CHP üyesinin, hele bir CHP yöneticisinin maruz kaldığı bir faşist saldırı, bir anti - demokratik uygulama, gerçekten de yapılması gereken ve hak ettiği biçimde yankı bulmakta, ilerici basına yansiyabilmekte, «demokratik» bir tepki uyandırabilmektedir. Ama saldırıya uğrayan sosyalist partilerden birinin üyesi, hele sık sık raslandığı gibi bir TSİP üyesi TSİP yöneticisiyse, olay üzerinde susmak, olaydan söz bile etmemek bir adet haline getirilmiştir. Son olarak TSİP Sakarya İl Başkanı aralarında Sakarya Ülkü Ocakları Başkanı'nın da bulunduğu faşist bir çete tarafından saldırıya uğrayıp, ağır şekilde dövülmüş, ama olayın haberini bile duyurmak mümkün olamamıştır.

CHP'ye zarar vermemek için, sözde demokrasi adına yürütülen böyle bir demokrasi anlayışı yanında, çok daha ileri demokratik çizgilerde olan demokratik örgütlerin, kuruluşların demokratik güçbirliğini savundukları zaman bile özülle kavramama durumları da ortaya çıkınca, Türkiye'nin demokrasi açısından bir «kör kuyu» haline gelmesi işten bile değildir. Hem de, demokrasyden, demokratik mücadeleden ve demokratik güçbirliğinden en fazla söz edildiği bir dönemde...

Herşeyden önce, kavranması gereken, hangi çizgide ve kim olursa olsun —şüphesiz işçi sınıfının birliğini ve mücadelesini veya bizzat demokratik mücadeleyi provoke eden ve somut olarak karşı devrimci bir çizgi olmadıkça— anti - demokratik baskılara maruz kalan her kişi, kuruluş ve örgülle, aynı oranda ve küçük grupçu hesaplar bir yana bırakılarak sahip çıkılması gerektirir.

Bir yandan anti - demokratik ve faşizan özelemler, öte yandan küçük burjuva dar görüşlülüğünü yansıtan tüm yanlış demokratik mücadele anlayışları, demokratik güçler bu temel gerçeğin farkına varıp ortak mücadele etmezlerse, güç kazanacaktır.

Bütün bilgilere, bildirgelere, toplantılara, iyi niyetlere ve önerilere rağmen, demokratik güçlerin gerekli ve zorunlu birliği sağlayamadıkları ve sübjektif engelleri aşamadıkları bir Türkiye demokrasi mücadelesi açısından «kör kuyu» olacaktır. Seslerin umutsuz bir suskunluk içinde kaybolduğu, gerçeklerin, hayasızca baskıların, faşizan özelemlerin somut belirtilerinin yansıtılmadığı, bunlara karşı ortak güçlü bir tepki yerine suskunluğun hakim olduğu ya da tek tek cılız seslerin çıktığı bir Türkiye, isteyelim istemeyelim, uzun vadeli mücadele açısından kör kuyu olmuş demektir.

Bu açıdan bugün Türkiye'de tüm demokratik kuruluşlara, demokratik özlü partilere, tabanıyla CHP'ye, sosyalist partilere, meslek kuruluşlarına, odalara, birliklere, barolara, sendikalara, ilerici basına tek tek demokratik kişilere büyük bir görev düşmektedir.

Bir an önce, demokratik güçbirliğinin, her geçen saniye karşı devrimci, gerici, faşist güçlere yeni adımlar attıran gecikmişliğini aşabilme görevi. Bir an önce, sözde değil gerçekten demokratik güçlerin birliğini kurabilmek ve gerekçesi ne olursa olsun demokrasinin sınırları CHP'de biten anlayışını aşmak. Bir an önce, faşizan özelemlerin, baskının, anti - demokratik gelişmelerin karşısına tek bir ses, tek bir yumruk gibi dikilmek.

Tüm demokratik güçler, demokratik güçbirliği ve ortak demokratik mücadele için görev başına...

Dr. Hikmet Kıvılcımlı ve Sosyalist Hareketimiz

İLKE'NİN AÇIKLAMASI

İLKE Dergisi, 1974 Ocak'ında ilk çıkışında Türkiye sosyalist hareketindeki işçi sınıfı sosyalizmi dışına çıkmayan çeşitli akımların ve kişilerin ve hatta işçi sınıfı sosyalizmine düşmanlık beslemeyen ilericilerin ve demokratların seslerini duyurmayı üstlenmişti. Devamlı olarak Türkiye sosyalist hareketinin başta gelen görevinin örgütlenmek ve tek bir parti çatısı altında derlenmek olduğunu vurguluyordu. Bu açıdan yazarlarından bir kısmının da içinde bulunduğu Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nin kuruluşunu çok olumlu karşılamış ve kuruluşundan itibaren bu partinin görüşlerini benimseyerek, yayınlarını bu partinin politikası doğrultusunda sürdürmüştü.

İLKE'nin yaptığı çalışmalar, yayınladığı yazı dizilerinden biri de «1960 sonrası sosyalist hareketin eleştirisi» oldu.

Geçmiş sosyalist hareketin bir devamı olarak, geçmişin sağlıklı ve incelikli bir çalışmayla eleştirilmesi gerekliydi ve İLKE özellikle daha elzem gördüğümüz 1960 sonlarının eleştirisine başladı. Bugüne kadar, 1960 sonrasında, şimdiye kadar, önemli saydığımız, harekete etkin olmuş akımların eleştirisi yapıldı. Biri hariç: Sosyalist Gazetesi ve çevresinin çizgisi...

Bu hareketin eleştirisine de bu sayımızda başlamış bulunuyoruz.

İLKE'yi çıkışından ve özellikle TSİP'in kuruluşundan bu yana «Doktorcu» bir yayın organı olarak tanıtmak isteyenler çıktı. İLKE'nin izlediği, TSİP programı ve buna dayanan politikanın, «Proletarya Aydınları» meselesi dışında genel hatlarıyla Kuvvâcımılı'nın, Türkiye'de sınıflar mevzilenmesi tesbitinden kaynaklanıyor olması, İLKE'nin Parti çizgisini yansıtan bir dergi olarak, bundan çeşitli yazı ve yorumlarında etkileneğine yol açtı şüphesiz.

Geçmiş hareketimizin ideolojik - teorik çalışmalar açısından yeterli olmaması, Kuvvâcımılı'nın bu konuda hemen tek kişi olarak belirmesi, en önemlisi, 1971 öncesinde çeşitli devrim şablonlarını Türkiye'ye uygulama çabalarının oluşturduğu anarşi ve kaos ortamında ayakları genel hatlarıyla Türkiye toplumuna basan bir tahlil getirerek, devrimin üzerinde yaşadığımız toplumda yapılacağını belirtmesi ve en önemli meselelerin de örgütlenme olduğunu vurgulaması, pek çok kişi ve çevre tarafından onun gerçekten geçmişimizin, günümüze aydınlık tutan «yegane» kişisi olarak benimsenmesine yol açtı. İLKE de Kuvvâcımılı'nın özellikle örgütlenme meselesine verdiği önem doğrultusunda yayın yapıyor ve Türkiye ile ilgili yazılarında, toplumumuzu gerçeğe yakın biçimde açıkladığını tesbit ettiği Kuvvâcımılı tahlillerini esas alıyordu. Yukarıda da değindiğimiz gibi bir tek nokta hariç : «Proletarya aydınları» meselesi...

Bunun dışında İLKE'nin temel olarak işçi sınıfı bilimini aldığına, yayınlarında her şeyden —bu arada şüphesiz ki Kuvvâcımılı'dan da— önce bilime sadık kalmaya çalıştığına, esas kaynaklarının işçi sınıfı biliminin klasikleri olduğuna bütün okurların hak vereceklerini sanıyoruz.

İLKE, Kuvvâcımılı'nın Türkiye'nin toplumsal yapısını açıklayışına sahip çıkarken, bunun mevcut verilere uygun olduğu, gerçekten toplumumuzun sınıflar mevzilenmesini aksettirdiğini düşündüğü için yapıyordu. Bir «kuvvâcımılılık» olarak değil.

Bu bakımdan, İLKE yayın politikasını düzenlerken, bu noktayı gözden kaçırmamış ve Kuvvâcımılı'da örgütlenme ve Türkiye'nin toplumsal yapısı vurgulamalarına sahip çıkmıştır. Ve böyle olduğu için de politikasında önemli bir yanlışlığa düşmemiş, hayatı denecek ölçüde hata yapmamıştır.

Ama İLKE'nin bu tutumunun da bir özelleştire konusu olması gerekir : Bir yandan çok önemli bir nokta olan «proletarya aydınları» meselesinde (ki bu hem toplumsal yapıyla hem de önümüzdeki mücadele süreciyle doğrudan ilgilidir) Kuvvâcımılı'nın görüşlerini kabul etmeyip, öte yandan onun örgütlenme ve toplumsal yapı analizlerine sahip çıkarken, bu konunun bütünüyle, bir an önce eleştirel bir gözle ele alınması konusunda gerekli titizlik ve ısrar gösterilmemiştir. Ya da, bu çeşitli imkânsızlıklar nedeniyle yapılamıyor idiyse, bu yapıları kadar Kuvvâcımılı'nın tüm ideolojik - teorik çalışmalarına belirli bir mesafe ile yaklaşılmalı, çeşitli spekülasyonların yapılmasına yol açılmamalı ve okuyucuların yanıltıcı izlenimler edinmesine sebep olunmamalıydı. Kuvvâcımılı'nın sadece bugün pratiğimize yön gösterecek taraflarına sahip çıkılıp, bütünüyle benimsenmemesi ve bu konuda da net bir tutum alınmamış olması İLKE'nin kimileri tarafından «doktorcu» ve bir diğerleri tarafından ise «doktordan sapma» olarak nitelenmesine yol açmıştır.

Bizim bu olaydan çıkartmamız gereken dersler ise şu...ardır :

● İşçi sınıfı bilimi açısından kuşkulu ve tereddütlü olunan her durumda, mutlaka klasik kaynaklara başvurmak;

● Bu kaynaklarla veya bunlardan yararlanılarak geliştirilmiş eserlerle karşılaştırıldığında kuşku ve tereddütlerimizi gidermek mümkün olmuyorsa, kimden gelirse gelsin her türlü «tez» veya açıklama-ya karşı mesafeli bir tavır almak;

● Hangi durumda olursa olsun kadroların ikircikli kalmayacağı, spekülasyonlara yol açmayacak net bir tutum göstermek.

İLKE'nin bu sayısında yayınladığımız Dr. Hikmet Kıvılcımlı eleştirisi işte bu tutumun bir yansıması olarak değerlendirilmelidir.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın dünya görüşü

Sosyalist hareketimizin 1960 sonrasının incelenmesinde, belli başlı akımların eleştirileri İlke'nin önceki sayılarında yayınlandı. Hareketimiz içinde etkin olarak sahneye çıkması bakımından en geç geleni Sosyalist Gazetesi ve çevresinin temsil ettiği akımın eleştirisi ile bu yazı serisi şimdilik tamamlanmış olacaktı. Ancak bu konuda yapılan çalışmalar, Sosyalist Gazetesi çizgisinin eleştirisinin sadece Sosyalist Gazetesinin eleştirisi ile mümkün olmayacağını gösterdi. Gerçekten bu çizgiye büyük ölçüde damgasını vuran Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın bu dönemdeki diğer çalışmaları da gözden geçirilmedikçe, «Sosyalist çizgisi»nin bütünlüğe kavuşamayacağı hemen görüldü. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar ise, Kıvılcımlı'nın sadece bu dönemdeki değil, hangi dönemde olursa olsun, bu çizginin temelini oluşturan esas çalışmalarına başvurulmadıkça, yine meselenin iç bütünlüğünün kurulamayacağını gösterdi. Oysa İLKE'de yayınlanan bu eleştiri dizisi, 1960 sonrası sosyalist hareketin eleştirisini kapsıyordu.

Öte yandan, bugünkü sosyalist hareketimizin, 1920'lerde başlayan Türkiye sosyalist hareketinin bir devamı olduğu sürekli belirtiliyor ve hareketin geleceğinin doğru raya oturtulabilmesi için, tüm geçmişimizin eleştirici bir gözle irdelenmesi zorunluluğu ortaya çıkıyordu. Ancak bir yandan elde yeterince döküman olmadığı, diğer yandan böy-

lesi önemli bir çalışma, bir hayli zamana, katkıya ve yürütecek kadrolara ihtiyaç gösterdiği için, şimdilik bu mesele erteleniyordu. Ne var ki, sıra Sosyalist'in eleştirisine gelince, yukarıdaki gerekçelerden ötürü 1960 öncesinin de eleştirisine bir ölçüde girmek zorunda kaldı. Böylece 1960 öncesinin değerlendirilmesinde ilk adım atıldı. Sosyalistler olarak bundan sonraki önemli görevlerimizden birisi, belgelerin, bilgilerin, elverdiğince geçmişimizi aydınlığa kavuşturmak ve hareket içinde sosyalist özlü ne varsa sahip çıkarak düşülen hata ve yanlışlardan ders almak olmalıdır.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı, daha önceleri de çeşitli vesilelerle belirtildiği gibi, geçmiş hareketimizin önde gelen kişilerinden biridir. Hele geçmişin bize bıraktığı teorik ideolojik miras söz konusu olduğunda, önemli kişilerden olduğu şüphe götürmez. Bu bakımdan günümüz sosyalist hareketi, iyisiyle -kötüsüyle geçmişine sahip çıkıyorsa, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın teorik-ideolojik çalışmaları da mutlaka eleştirilip, eğrisi-doğrusu ortaya konulmalıdır. Üstelik böylesi bir çalışma Kıvılcımlı'nın anısına saygılı olmanın da gereğidir. Kendisi defalarca tezlerinin ve önerilerinin tartışılıp değerlendirilmesini istemiş, «susuş kumkumacılığı»nı en başta gelen düşmanlardan biri olarak görmüştür. Hatta kapitalizm öncesi toplumları inceleyen Tarih Tezi'ni de, «Tartışılacak» başlığı altında tar-

tısmaya sunmuştur. Kıvılcımlı, bu konuda şöyle der :

«Bu alanda, bütünlüğüne tutarlı başka araştırmaya raslamadık. İnşallah vardır. Varsa, karşılaştırmalar yapılması için ne mutlu şeydir. Yoksa Osmanlı yobazının «BİD'AT»tan ürktüğü gibi sırf «gavur icadı» olmadığı için değil, gerçeklere uyup uymadığına göre eleştiriye uğratılmalıdır bu görüş.» (Tarih Tezi, say. 27).

Son dönemlerde, Kıvılcımlı'nın görüşlerine gelip dayanan çizgi, 1969 sonları, 1970'de Sosyalist Gazetesi etrafında ses ve güç kazandı. O günden bu yana da, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, sosyalist hareketin tartıştığı ve değerlendirmenin gündemde olduğu bir kişi, daha doğrusu bir çizgi olma durumunu sürdürdü. Bugün bir kısım sosyalistler, kendilerinin «Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın görüşlerine» ya da «düşüncelerine» inandıklarını ileri sürüyorlar (1). Kimileri de, Dr. Hikmet Kıvılcımlı bahsinde, kendilerinin «anti-doktorcu» olduklarını söylüyorlar. Türkiye sosyalist hareketinin uzun sayılacak geçmişine rağmen, bugünkü kadrolar açısından deneyimsizliğin ve ideolojik yetersizliğin yaygınlığını koruması; sosyalist hareketimizin ilkeli birliğinin de henüz sağlanamamış olması «ideolojik» kamplaşmaları daha da kolaylaştırıyor. Merkezi bir otoritenin özlemi içinde olan kadrolar, ya bu otoriteyi geçmiş hareketimiz içinde bulmaya uğraşıyorlar, ya da geçmişimizin bize, özellikle pratik alanda, güçlü bir gelenek bırakmamasına içerleyerek geçmişimizdekileri tümüyle reddetmek yoluna gidiyorlar.

Kendilerine «Anti-Doktorcu» diyen sosyalistler ise, geçmiş hareketimizin özellikle Türkiye'yi açıklama yolundaki ve pratik alandaki zaaflarına infial duyup «Dr. Hikmet Kıvılcımlı düşüncesi» diye beliren «tarikat sosyalizmi»ne tepki göstermekte ne ölçüde haklılarsa, aralarından bir bölümünün, Türkiye topraklarına ayakları basmayan şablonculuklar peşinde koşmaları ve burarlarda «ideolojik otorite» aramaya çalışmaları o derece hatalı oluyor.

Bu iki grubun dışında, geniş kadrolar, bu tartışmada ya Kıvılcımlı'nın ne dediğini esasında bilmeden kulaktan duyduklarıyla Kıvılcımlı'yı şu veya bu yönde değerlendirmekte; ya da Kıvılcımlı'nın ne dediğini an-

lamaya, Kıvılcımlı'yı yerli yerine oturtmaya çalışmaktadırlar.

Bütün bu noktalar gözönünde tutulunca, Kıvılcımlı'nın temel eserlerinin ve görüşlerinin tartışılmasının ne ölçüde faydalar getireceği kendiliğinden ortaya çıkar. Öte yandan, yazının girişinde de belirtildiği gibi bu tartışmanın TSİP ve onun bir parçası olduğu güncel sosyalist hareketimiz açısından önemi de gözden kaçırılmamalıdır.

BU ÇALIŞMADA VE ELEŞTİRİDE İZLENEN YOL

Bir bütün olarak Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın eleştirisi ve değerlendirilmesi, birbiriyle son derece yakından ilgili ve içiçe olsa da, çalışma ve anlaşılma kolaylığı bakımından başlıca iki bölümde ele alınabilir :

1 — İdeolojik-teorik çalışmaların değerlendirilmesi,

2 — Pratik çalışmaların değerlendirilmesi.

Şüphesiz bu iki bölümlü eleştiri sonuçta sentezleştirilip bütünlüğe kavuşturulmalıdır.

Kıvılcımlı, hepimizin bildiği gibi «velut» (çok üretken) dir. Bir kısmı basılmamış, bir kısmı ise çileli hayatı boyunca yitip gitmiş pek çok kitabı vardır. Bu çalışmalarını da belirli bir tasnife tabi tutarak incelemek gerekmektedir. Kıvılcımlı'nın teorik-ideolojik çalışmalarını şöyle bölümlendirmek mümkündür :

1 — «Tartışılacak Tarih Tezi» üzerine yazılan kitaplar,

2 — Türkiye'nin toplumsal yapısını açıklayıcı eserler,

3 — Sosyalist hareketimiz üzerine görüş ve eleştiriler,

4 — Bilhassa dergi ve gazetelerde yayınlanan güncel siyasi yazılar,

5 — İşçi sınıfı biliminin genel konu ve kavramlarını işleyen eserler.

Bu tasnif, «Kıvılcımlı'nın ürünleri» esasına dayanmaktadır ve bir inceleme yöntemi olarak ele alınmıştır.

Bu yöntemle yürütülen çalışmalar sonucu elde edilecek bilgilerin bir senteze ulaştırılması ve bir sonuca varılması gerekmektedir. Böyle bir senteze ve sonuca giden yolun ilk adımı, günümüzde sosyalist harekete başlıca tartışma konuları olan, pratiğe ışık

Bizim bu olaydan çıkartmamız gereken dersler ise şunlardır :

● İşçi sınıfı bilimi açısından kuşkulu ve tereddütlü olunan her durumda, mutlaka klasik kaynaklara başvurmak;

● Bu kaynaklarla veya bunlardan yararlanılarak geliştirilmiş eserlerle karşılaştırıldığında kuşku ve tereddütlerimizi gidermek mümkün olmuyorsa, kimden gelirse gelsin her türlü «tez» veya açıklamaya karşı mesafeli bir tavır almak;

● Hangi durumda olursa olsun kadroların ikircikli kalmayacağı, spekülasyonlara yol açmayacak net bir tutum göstermek.

İLKE'nin bu sayısında yayınladığımız Dr. Hikmet Kıvılcımlı eleştirisi işte bu tutumun bir yansıması olarak değerlendirilmelidir.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın dünya görüşü

Sosyalist hareketimizin 1960 sonrasının incelenmesinde, belli başlı akımların eleştirileri İlke'nin önceki sayılarında yayınlandı. Hareketimiz içinde etkin olarak sahneye çıkması bakımından en geç geleni **Sosyalist Gazetesi** ve çevresinin temsil ettiği akımın eleştirisi ile bu yazı serisi şimdilik tamamlanmış olacaktı. Ancak bu konuda yapılan çalışmalar, Sosyalist Gazetesi çizgisinin eleştirisinin sadece Sosyalist Gazetesinin eleştirisi ile mümkün olmayacağını gösterdi. Gerçekten bu çizgiye büyük ölçüde damgasını vuran Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın bu dönemdeki diğer çalışmaları da gözden geçirilmedikçe, «Sosyalist çizgisi»nin bütünlüğe kavuşamayacağı hemen görüldü. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar ise, Kıvılcımlı'nın sadece bu dönemdeki değil, hangi dönemde olursa olsun, bu çizginin temelini oluşturan esas çalışmalarına başvurulmadıkça, yine meselenin iç bütünlüğünün kurulamayacağını gösterdi. Oysa İLKE'de yayınlanan bu eleştiri dizisi, 1960 sonrası sosyalist hareketin eleştirisini kapsıyordu.

Öte yandan, bugünkü sosyalist hareketimizin, 1920'lerde başlayan Türkiye sosyalist hareketinin bir devamı olduğu sürekli belirtiliyor ve hareketin geleceğinin doğru raya oturtulabilmesi için, tüm geçmişimizin eleştirici bir gözle irdelenmesi zorunluluğu ortaya çıkıyordu. Ancak bir yandan elde yerince döküman olmadığı, diğer yandan böy-

lesi önemli bir çabı, bir hayli zamana, katkıya ve yürütecek kadrolara ihtiyaç gösterdiği için, şimdilik bu mesele erteleniyordu. Ne var ki, sıra Sosyalist'in eleştirisine gelince, yukarıdaki gerekçelerden ötürü 1960 öncesinin de eleştirisine bir ölçüde girmek zorunda kalındı. Böylece 1960 öncesinin değerlendirilmesinde ilk adım atıldı. Sosyalistler olarak bundan sonraki önemli görevlerimizden birisi, belgelerin, bilgilerin, elverdiğince geçmişimizi aydınlığa kavuşturmak ve hareket içinde sosyalist özlü ne varsa sahip çıkarak düşülen hata ve yanlışlardan ders almak olmalıdır.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı, daha önceleri de çeşitli vesilelerle belirtildiği gibi, geçmiş hareketimizin önde gelen kişilerinden biridir. Hele geçmişin bize bıraktığı teorik ideolojik miras söz konusu olduğunda, önemli kişilerden olduğu şüphe götürmez. Bu bakımdan günümüz sosyalist hareketi, iyisiyle - kötüsüyle geçmişine sahip çıkıyorsa, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın teorik-ideolojik çalışmaları da mutlaka eleştirilip, eğrisi-doğrusu ortaya konulmalıdır. Üstelik böylesi bir çabı Kıvılcımlı'nın anısına saygılı olmanın da gereğidir. Kendisi defalarca tezlerinin ve önerilerinin tartışılıp değerlendirilmesini istemiş, «susuz kumkumacılığı» m en başta gelen düşmanlardan biri olarak görmüştür. Hatta kapitalizm öncesi toplumları inceleyen Tarih Tezi'ni de, «Tartışılacak» başlığı altında tar-

tısmaya sunmuştur. Kıvılcımlı, bu konuda şöyle der :

«Bu alanda, bütünlüğüne tutarlı başka araştırmaya raslamadık. İnşallah vardır. Varsa, karşılaştırmalar yapılması için ne mutlu şeydir. Yoksa Osmanlı yobazının «BİD'AT»tan ürktüğü gibi sırf «gavur icadı» olmadığı için değil, gerçeklere uyup uymadığına göre eleştiriye uğratılmalıdır bu görüş.» (Tarih Tezi, say. 27).

Son dönemlerde, Kıvılcımlı'nın görüşlerine gelip dayanan çizgi, 1969 sonları, 1970'de Sosyalist Gazetesi etrafında ses ve güç kazandı. O günden bu yana da, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, sosyalist hareketin tartıştığı ve değerlendirmenin gündemde olduğu bir kişi, daha doğrusu bir çizgi olma durumunu sürdürdü. Bugün bir kısım sosyalistler, kendilerinin «Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın görüşlerine» ya da «düşüncelerine» inandıklarını ileri sürüyorlar (1). Kimileri de, Dr. Hikmet Kıvılcımlı bahsinde, kendilerinin «anti-doktorcu» olduklarını söylüyorlar. Türkiye sosyalist hareketinin uzun sayılacak geçmişine rağmen, bugünkü kadrolar açısından deneyimsizliğin ve ideolojik yetersizliğin yaygınlığını koruması; sosyalist hareketimizin ilkeli birliğinin de henüz sağlanamamış olması «ideolojik» kamplaşmaları daha da kolaylaştırıyor. Merkezi bir otoritenin özlemi içinde olan kadrolar, ya bu otoriteyi geçmiş hareketimiz içinde bulmaya uğraşıyorlar, ya da geçmişimizin bize, özellikle pratik alanda, güçlü bir gelenek bırakmamasına içerleyerek geçmişimizdekileri tümüyle reddetmek yoluna gidiyorlar.

Kendilerine «Anti-Doktorcu» diyen sosyalistler ise, geçmiş hareketimizin özellikle Türkiye'yi açılıma yolundaki ve pratik alandaki zaaflarına infial duyup «Dr. Hikmet Kıvılcımlı düşüncesi» diye beliren «tarikât sosyalizmi»ne tepki göstermekte ne ölçüde haklılarsa, aralarından bir bölümünün, Türkiye topraklarına ayakları basmayan şablonculuklar peşinde koşmaları ve burarlarda «ideolojik otorite» aramaya çalışmaları o derece hatalı oluyor.

Bu iki grubun dışında, geniş kadrolar, bu tartışmada ya Kıvılcımlı'nın ne dediğini esasında bilmeden kulaktan duyduklarıyla Kıvılcımlı'yı şu veya bu yönde değerlendirmekte; ya da Kıvılcımlı'nın ne dediğini an-

lamaya, Kıvılcımlı'yı yerli yerine oturtmaya çalışmaktadırlar.

Bütün bu noktalar gözönünde tutulunca, Kıvılcımlı'nın temel eserlerinin ve görüşlerinin tartışılmasını ne ölçüde faydalar getireceği kendiliğinden ortaya çıkar. Öte yandan, yazının girişinde de belirtildiği gibi bu tartışmanın TSİP ve onun bir parçası olduğu güncel sosyalist hareketimiz açısından önemi de gözden kaçırılmamalıdır.

BU ÇALIŞMADA VE ELEŞTİRİDE İZLENEN YOL

Bir bütün olarak Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın eleştirisi ve değerlendirilmesi, birbiriyle son derece yakından ilgili ve içiçe olsa da, çalışma ve anlaşılma kolaylığı bakımından başlıca iki bölümde ele alınabilir :

1 — İdeolojik - teorik çalışmaların değerlendirilmesi,

2 — Pratik çalışmaların değerlendirilmesi.

Şüphesiz bu iki bölümlü eleştiri sonuçta sentezleştirilip bütünlüğe kavuşturulmalıdır.

Kıvılcımlı, hepimizin bildiği gibi «velut» (çok üretken) dir. Bir kısmı basılmamış, bir kısmı ise çileli hayatı boyunca yitip gitmiş pek çok kitabı vardır. Bu çalışmalarını da belirli bir tasnife tabî tutarak incelemek gerekmektedir. Kıvılcımlı'nın teorik - ideolojik çalışmalarını şöyle bölümlendirmek mümkündür :

1 — «Tartışılacak Tarih Tezi» üzerine yazılan kitaplar,

2 — Türkiye'nin toplumsal yapısını açıklayıcı eserler,

3 — Sosyalist hareketimiz üzerine görüş ve eleştiriler,

4 — Bilhassa dergi ve gazetelerde yayınlanan güncel siyasî yazılar,

5 — İşçi sınıfı biliminin genel konu ve kavramlarını işleyen eserler.

Bu tasnif, «Kıvılcımlı'nın ürünleri» esasına dayanmaktadır ve bir inceleme yöntemi olarak ele alınmıştır.

Bu yöntemle yürütülen çalışmalar sonucu elde edilecek bilgilerin bir senteze ulaştırılması ve bir sonuca varılması gerekmektedir. Böyle bir senteze ve sonuca giden yolun ilk adımı, günümüzde sosyalist harekete başlıca tartışma konuları olan, pratiğe ışık

tutan ve birbirleriyle yakından ilişkili bulunan, sosyalizm sorunları hakkında Kıvılcımlı'nın görüşlerinin tesbiti olmalıdır.

Bu konular ve sorunlar başlıca : «işçi sınıfı enternasyonalizmi», «millî mesele», «devlet, devrim ve iktidar meselesi», «ittifaklar meselesi», «köylülük», «ülkemizin toplumsal yapısı», «tarih yorumu», «örgütlenme ve mücadele biçimi» v.b. olarak sıralanabilir. Böyle bir yaklaşım ve bu sorunlar çerçevesinde Kıvılcımlı'nın görüşlerinin incelenmesi, harekete ışık tutma açısından doğru bir adımdır.

Ancak incelememizin bu aşamasında yapılan çalışmalar, gerek bu konuların herbirinin kendi iç tutarlılığı, gerekse bu konuların birbirleriyle ilişkisi açısından, Kıvılcımlı'nın görüşlerinin tutarlı bir bütünlüğe sahip olmadığını gösterdi. O zaman «sentez» e giden yolda, ikinci ve nihai bir adım atmak zorunlu hale geldi : Kıvılcımlı'nın tutarlı bir bütünlük göstermeyen görüşlerinin kaynaklandığı temelî, yani onun dünya görüşünü tesbit etmek...

Ancak böyle yapmakla, yani araştırmaların sonucunu sentezleştirip önce Kıvılcımlı'nın dünya görüşünü tesbit ettikten sonra sosyalizmin spesifik problemleri üzerinde ki görüşlerinin değerlendirilmesine bir açıklık getirilebileceği; çeşitli konulardaki görüşlerinin bu dünya görüşü ile birlikte ele alındığında Kıvılcımlı'yı bir bütün olarak değerlendirmenin mümkün olabileceği, aksi takdirde sadece «şurası doğru, burası yanlış» gibi kendisi de eklektik olan bir değerlendirmeye varılacağı açıça görüldü.

Araştırma boyunca, Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün ve genel görüşlerinin en net ve

açık şekliyle, «Tarih Tezi» ile doğrudan ilgili eserlerinden çıktığı tesbit edildi. Bu bakımdan, Kıvılcımlı eleştirisinin ilk bölümünü meydana getirecek bu yazımızda, Kıvılcımlı'nın dünya görüşünü açıklamaya çalışırken, özellikle dünya görüşünün odaklandığı «Tarih Tezi» ile doğrudan ilgili yazıları, kitapları esas alınacaktır.

Kıvılcımlı eleştirisinin bu ilk bölümünde, onun DÜNYA GÖRÜŞÜ ve bu bütünlük içinde tarihi yorumlayış tarzı eleştirilip değerlendirilecektir. Ancak, aynı eleştirinin gelecek bölümlerinde etraflıca ele alınacak olmakla birlikte bu dünya görüşü ve tarih anlayışının sosyalizmin somut sorunlarına ve güncel meselelerimize etkisinin küçük bir örneğini vermek bakımından onun dünya görüşünün, günümüzün başlıca konularından ikisine; «enternasyonalizm» ve «gençlik - ordu» meselelerine nasıl olumsuz bir şekilde yansıtıldığına da kısaca dikkat çekilecektir. Böylece Kıvılcımlı eleştirisinin ilk bölümü tamamlanmış olacak.

Daha ileride yayınlanacak olan eleştirinin ikinci bölümünde ise, Kıvılcımlı'nın dünya görüşünden hareket ederek günümüzün somut problemlerine bakışı teker teker incelenecek ve birbirleriyle bağıntısı gösterilerek Kıvılcımlı'yı oluşturan «eklektik bütün» ortaya konacaktır. Böylece, bu yazıda somut verilerin analizinden hareket edilerek elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi sonucu ulaşılan «Kıvılcımlı'nın dünya görüşü» tahlili, gelecek yazılarda günümüzün somut meselelerinin değerlendirilmesinde daha da somut olarak sergilenmiş olacaktır.

KIVILCIMLI'NIN DÜNYA GÖRÜŞÜ

Yapmış olduğumuz ve aktaracağımız çalışmalar, Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün işçi sınıfı sosyalizmi olmadığını açıkça göstermektedir. Onun dünya görüşü, çeşitli sınıf ve tabakaların damgasını taşıyan eklektik bir yapı göstermektedir. Bu yapının içine, işçi sınıfının dünya görüşünden küçük burjuva devrimciliğine, feodal sosyalizmden ütopyacı sosyalizme kadar çeşitli sınıf temellerinden kaynaklanan çeşitli dünya görüşleri girer. Ama, bütün bu çeşitlilik içinde onun

dünya görüşünün temelini, işçi sınıfı sosyalizminden etkilenen bir çeşit ütopyacı sosyalizmin eklektik bileşimi oluşturur.

Bu eklektisizm bile —mutlaka bir ad vermek istiyorsak— onun dünya görüşünün küçük burjuva dünya görüşü olduğunun bir belirtisidir. Zaten sosyalizmin çeşitli sorunlarına yaklaşım dünya görüşünün küçük burjuva niteliğini daha iyi ortaya koyacaktır.

O günümüze bakarken, ne ölçüde işçi sınıfı sosyalizmine yaklaşıyorsa, geçmişe ba-

karken o ölçüde işçi sınıfı sosyalizminden uzaklaşır ve ütopyacı sosyalizme varır. Ve üstelik geçmişten bugüne dönerken bu ütopyacılığı geri getirir.

Kıvılcımlı'nın bu dünya görüşünü biraz daha açabiliriz. Kıvılcımlı'ya göre, tarihi yapanlar insanlardır. Tarihte «iyi» şeyler olduğu gibi «kötü» şeyler de olmuştur. Kötü şeylerin başında «sömürü» ve beraberinde gelen yalancılık, eşitsizlik, ödeklilik, esaret vardır. «İyi» olanlar ise sömürsüz toplum, doğruluk, eşitlik, yiğitlik ve hürriyet'tir. Tarih, böylece, iyilikle kötülüğün, iyilerle kötülerin bir savaş alanı haline gelir.

Kıvılcımlı'ya göre, tarihte sömürünün, dolayısıyla kötülüğün bulunmadığı iki toplum vardır : «Modern sosyalizm» ve «ilkel komünal toplum». Bunlarda özel mülkiyet olmadığına göre, bu toplumların her ikisinin insanı da sosyalisttir. Modern sosyalizmi modern işçi sınıfı kuracaktır. İlkel sosyalistler ise, bütün «iyi» hasletlerin yegane taşıyıcısı olarak tarihte, modern sosyalizme kadar «olumlu» yani «iyi» ne olmuşa hepsinin önde gelen mimarı olmuşlardır. Hatta 1917'de, modern sosyalizme doğru atılan ilk adımda bile, ilkel sosyalizm etkileri olmuştur.

Öte yandan tarihte «kötü» şeyler de olmuştur. Bunların başında, sınıfsız toplumdaki sınıflı topluma ve sömürüye geçiş gelir. Bu kötülüğün, bu hastalığın baş amili de kötü insanlar, insanlığın kötülük mikropları : Tefeci - bezirgânlar, Nemrutlar, Firavunlar v.b. dir.

Yukarıdaki özet Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün en genelleştirilmiş şeklidir. Ve Kıvılcımlı'ya ancak bu genel çerçeve içinde bakıldığı zaman, söylediklerini kavramak mümkün olur.

Öte yandan, bu en genel çerçeve ile bağdaşmazmış gibi görünen pekçok yorum ve açıklama da gösterilebilir Kıvılcımlı'da. Ama bu özellik bile onun eklektik dünya görüşünden gelir. O bir yandan bilimsel metodu kullanmaya çalışırken, öte yandan bu metodu maddi temelden soyutlar. Bir yandan bilime bağlı kaldığını söylerken öte yandan yorum ve açıklamalarını «barbarlığın ilkel sosyalist hasletleri» üzerine temellendirir. Böylece hayalcilikle bilimselliğin çeliştiği bir ikili yapı, bir eklektik yapı çıkar ortaya. Kıvılcımlı'nın dünya gö-

rüşünü oluşturan bu «ikili» yapı gözönünde tutulmazsa, söylediklerinin bir bütünlük için de anlaşılması mümkün olmaz.

Doktor'un ütopyacı sosyalist yanını vurguladığımız zaman, onu klâsik ütopyacılarla aynı kampa mı koyduk? Hayır! Her ne kadar Kıvılcımlı tarihi açıklarken ekonomi temelini, üretimi esas almayı —kendisinin de falarca aksini iddia etmesine rağmen— uygulamamışsa da onun ütopyacılığının temelinde ilkel komünal topluma, kendi deyimiyile «ilkel sosyalizm» e duyduğu büyük hayranlık yatar.

Kıvılcımlı'daki «hayalcilik», böylece klâsik ütopyacı sosyalizmden ayrılır. Onun ütopyacılığı geçmişte gerçekten varolmuş sınıfsız toplumun yüceltilmesine dayanır. O, üretici güçlerin en az gelişkin olduğu bu dönemi, gerçekten «altın çağ» olarak düşler. Böylesine bir altın çağdan sonra insanlığın «sınıflı toplum batağına» düşmesini bir türlü affetmez! İnsanlığın bu «bataktan» ancak sosyalizmle kurtulacağına iman etmiştir. Ama «modern sosyalizm» in «keşfi» ancak işçi sınıfının tarih sahnesine çıkmasından sonra mümkün olabilmıştır. Öte yandan insanlık, modern sosyalizme gelene değin, birçok badirelerden geçmesine karşılık yine de bir ilerleme göstermiş, tarihte «iyi» şeyler de olmuştur. Modern sosyalizmin olmadığı bu dönemde ileriye dönük bütün sosyal olayların temelinde «ilkel sosyalizm» vardır. Bu noktada gözden kaçırıldı mıydı, ne söylene boştur!

İşte Kıvılcımlı'nın hayalciliği, yücelttiği ilkel komünal toplumun «sosyalist», «gelenek görenek» ve «kollektif aksiyon» u ile mücehhez, «sosyalist» insanlarına dayanır.

Öte yandan bu yapıdaki bir dünya görüşü, Kıvılcımlı'yı sürekli olarak tutarlı bir metot izlemekten alıkoymuş ve onu, aynı konularda birbirinin tam zıddı, çelişik yargılara varmaya kadar götürmüştür. Özellikle ütopyacı sosyalistliğinin kapıyı götürmesiyle en aşırı ahlâki - iradeci yorumlara kadar gitmiş, ileri gittiğinin farkına vardıkça dönüşler yapıp metodunun marksist olduğunu vurgulamaya çalışmıştır. Bu vurgulamalar, genellikle özür mahiyetinde olmamış, bilimi hazmetmiş olduğuna dair kendine olan aşırı güveni onu, bilim dışı açıklamalarında bile sanki bilimselmiş gibi, bilimin zorunlu sonuç

larını vazediyormuş gibi davranmaya götürmüştür. O, her zaman, söylediklerinin, işçi sınıfı bilimiyle varılmış gerçekler olduğuna tereddütsüz inanmıştır.

Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün eklektik yapısını bütün çalışmalarımızdan izlemek mümkündür. O, kimi meselelerde işçi sınıfı sosyalizmine bir hayli yaklaşırken, kimi meselelerde işçi sınıfı sosyalizminden tamamen uzaklaşır. İşçi sınıfı sosyalizminden bu uzaklaşmanın ve ters düşmenin en belirgin hale geldiği nokta ise **tarihi yorumlama** tarzıdır.

Bu yazımızda, Kıvılcımlı'nın dünya görüşü belirlenirken onun «Tarih Tezi»nin esas alınması, dünya görüşünün bir yanının daha çok vurgulanmasını zorunlu kıldığı için, «hak sızlık» ediliyormuş görünümü verebilir. Ne var ki, eleştiride izlediğimiz yol, iki açıdan doğrudur : Birincisi : Diyalektik materyalizmin insan toplumlarına uygulanmasından başka bir şey olmayan tarihi materyalizm her türlü dünya görüşünün açıklığa kavuşturulmasında başta gelen mihenk taşıdır (ölçütür). İkincisi : Sosyalist hareket açısından önemli olan bir sistemin işçi sınıfı biliminden yararlanma dozunun ne kadar olduğu değil, o dünya görüşünün ne ölçüde bu bilimden ayrıldığı, ne ölçüde onu sapırdığıdır. Eklektisizm söz konusu olduğunda ,artık bu ikili

yapıda işçi sınıfı sosyalizminin payının ne kadar olduğu aranmaz, çünkü ikili yapının işçi sınıfı bilimi dışındaki yanı saptmaya damgasını vurur. Sözelimi Kautsky'de pek çok bilimsel çalışma yapmış, zaman zaman Lenin'in bile referans verdiği doğru şeyler söylemiştir ama günümüzde hiçbir sosyalist, Kautsky'yi bu yönüyle değerlendirmeyi aklından geçirmez (2).

Kıvılcımlı'nın tarihe bakış ve onu yorumlayış tarzı, onun dünya görüşünün açıklanmasında başlıca mihenk taşıdır. O, özellikle kapitalizm öncesinde toplumsal gelişmeleri incelemiş ve kendi yorum tarzına «tarih tezi» adını vermiştir. Bu tarih tezi'nin doğrudan işlendiği başlıca üç kitap vardır elimizde : «Tarih, Devrim, Sosyalizm», «Tartışılacak Tarih Tezi» ve «İlkel Sosyalizm'den Kapitalizme»... Bunun dışında sadece birinci cildi basılmış olan Osmanlı Tarihinin Maddesi» i de, eksik olmasına rağmen, «Tarih Tezi» ile doğrudan ilgilidir. Ayrıca Doktorun, Tarih Tezi'ni Marksla uzlaştırmak çabasından başka bir şey olmayan «Toplum Biçimlerinin Gelişmesi» kitabı, Tarih Tezi ile doğrudan ilişkili görünse de Tarih Tezi'nin yukarıdaki diğer dört kitapta olduğu saf ve dolaysız yapıyı aksettirmez. Bu bakımdan, bu kitaba da dikkatle başvurulmakla birlikte, Kıvılcımlı'nın Dünya görüşünün tesbitinde ve açıklanmasında ,ilk dört kitap esas alınmıştır.

KIVILCIMLI'NIN TARİH YORUMU

Kıvılcımlı, Tarih Tezi'nde toplumların gelişim biçimlerini, daha doğrusu kapitalizm öncesinin gelişimini incelerken, bilimsel metodu kullandığını ileri sürer. Çoğu zaman şeklen uygulanan bu bilimsel metod, Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün sosyalist olduğu zehabını verebilir. Oysa o, şeklen, bilimsel metoda çoğu zaman sadık kalırken, getirdiği tarih yorumunda maddi temelden tamamen koptuğu için materyalist dünya görüşünden tamamen uzaklaşır ve idealizme varır. Kıvılcımlı'nın idealizmi, şüphesiz, mevcut düzenin gelmiş geçmiş düzenlerin en «cedali» olduğunu ve değişmemesi gerektiğini ispalamaya çalışan tutucu düşünürlerin klâsik idealizminden ayrılır. O sosyalizme olan derin

«imanının» etkisiyle, hayalinde canlandırdığı ilkel komünal toplumun ahlâki kategorilerini yücelterek, bütün toplumsal gelişim ve değişimlerin temeline bu kategorileri yerleştirir. Bunları bir «ide» haline sokar. Bu yanı sıra idealizme varır. Bundan sonra, ve böylece o ikinci bir adım atarak tarihi materyalizmin metodu olan diyalektik özden uzaklaşır ve «Tarih Tezi»nin metodu metafizik bir mahiyet kazanır. Gerçekten, tarihi, toplumların gelişimini, barbarlığın tarih süreci içinde asla değişmeden, başlangıçta nasılsa aynı kalan «gelenek - görenek» ve «kollektif aksiyon» ikilisi ile açıklamak —bu iki kategori üretici güçler içine ithal edilip «maddileştirilseler» bile— getirilen tarih yo-

rumunun metodunun metafizik olduğu gerçeğini gözler önüne seriverir. Böylece materyalizm ve diyalektikğin yerini, idealizm ve metafizik alır.

Kıvılcımlı, kapitalizm öncesi tarihi inceleyen, hemen daima, kullandığı metodun tarihi materyalizm metodu olduğunu vurgular ve bu metodu nasıl uyguladığına açıklık getirmeye çalışır. Ama sıra «Tarih Tezi»ne esas olan somut tahlillere geldiğinde, hemen hiç bir zaman maddi temeli, yani toplumun üretim temelini esas tayin edici unsur olarak görmez, ya da almaz. O, bu yanıyla madde temelden uzaklaşırken, diyalektik metodu kullandığının delili olarak, ne denli sık —ve çoğu zaman da anlaşılmayan— «tez - antitez - sentez» örnekleri vermeye çalışırsa çalışsın tarih içinde değişmeden varlığını sürdüren üst yapı kategorilerini açıklamalarına temel aldığı için diğer yanıyla da metafiziğe yaklaşır (3).

Kıvılcımlı'nın dünya görüşünü en belirgin şekilde açığa çıkaran «Tarih Tezi»nin somutlandığı başlıca üç konu, üç mesele vardır :

- 1 — Üretici güçler tasnifi,
- 2 — Tarihsel devrimler açıklaması,
- 3 — Kapitalizme ilk geçiş modeli ve tezi.

Kıvılcımlı'nın tarih yorumunu bu üç bölümde incelemeye geçmezden önce bir genel yaklaşım olarak, tarihte şuur ve irade meselesini nasıl ele aldığını ve «sınıf» meselesini nasıl arka plana attığına kısaca değinmekte yarar var.

TARİHTE ŞUUR VE İRADE MESELESİ VEYA «SINIFLAR NASIL UNUTULUYOR?»

Kıvılcımlı'nın küçük burjuva dünya görüşünün idealist ve metafizik nitelikleri, en belirgin olarak, onun tarihte şuur ve iradeye atfettiği rolde kendini gösterir.

Kapitalizm sona erip sosyalizme geçişle birlikte, «insan toplumunun tarih öncesi»nin sona ereceği, gerçek bilimle mücehhez toplumun, insan iradesinden bağımsız gelişim kanunlarının bilincine varmasıyla geleceği bilimsel olarak yönlendirme ve toplumu bu doğrultuda yeniden inşa etme imkânına kavuşacağı bilinen bir gerçek. Ve bu gerçek, iş-

çi sınıfı biliminin, sosyalizmin ortaya koyduğu, ancak onunla, onun uygulanmasıyla mümkün olan ve dünya devrimci pratiğinde de doğruluğu somut olarak ispatlanmış bir gerçek. Yani, sadece ve sadece işçi sınıfı sosyalizminin bir vasfı. Sosyalizme gelene kadar ki bütün toplumsal şekillenmelerin, üretilen tarzlarının hiçbirinde böyle bir özellik yoktur. Olamaz da! Çünkü işçi sınıfının bilimi, tarihsel olarak ancak işçi sınıfının gelişmesiyle birlikte ortaya çıkar ve ancak sosyalizmin bir toplum sistemi olarak uygulanmasıyla birlikte, yeni toplumun bilinçli olarak (keyfi, kendi isteğimiz, irademiz doğrultusunda değil, toplumsal gelişimin kanuniyetleri doğrultusunda; fakat bu kanuniyetleri kavramış olarak) kurulmasında bu niteliğini somutça gösterir. Daha önemlisi (işçi sınıfı biliminin de ortaya çıkması son tahlilde buna bağlıdır) üretici güçlerin böylesi bir «bilinçli inşa»yı mümkün kılacak gelişkinlik seviyesine ulaşmış ve evrenselleşmiş olması gerekir. Taş balta çağında, işçi sınıfı biliminin ortaya çıkması nasıl imkânsız ise, karasaban aşamasında toplumun «şuurlu bir hayat içinde» olduğunu iddia etmek o ölçüde abestir!...

Ama Kıvılcımlı bu yanılıya sık sık düşer. «İlkel sosyalizme» olan «dinsel» bağlılığı onu, ilk sınıfsız toplumda da «şuurlu gidüş» olduğuna inanma noktasına kadar getirir. O gerçekten ilkel komünal toplumun «şuurlu» işlediğine inanmıştır! Madem, Kıvılcımlı'ya göre «ilkel» de olsa sosyalizm var, mutlaka bu sosyalizm de «modern» sosyalizm gibi, bilinçli toplumsallığı ihtiva etmelidir! Zaten «ilbelerin, gaazilerin ülkücülüğü» de, bu «şuur»dan gelmekte değil midir? Şu ahıtları görelim :

«Medeniyet gelince : yeni ve üstün ekonomi ile eski alt ekonomi sistemlerine dayanan toplulukların karşılıklı münasebetleri ve ulaştıkları sonuçlar TABİİ olmaktan çıktı, altüstlüğe uğradı.

İnsanlık artık kendi kendisi için dahi anlaşılır şey olmaktan çıktı. Tarih öncesinde istenecek şey kıtı. Medeniyette insan ne istediğini bilemez oldu. Akıl için doğru dürüst ileri gitmek varken, ne oluyordu da ters yüzü dönülüyor, gerisin geriye tekerlendikten sonra, gene davranılıp eski yokuşlara tırma-

nılmaya çalışılıyordu.» (Tarih Tezi, s. 225-226).

«Eski Kan - bağları silindikçe yerini —şuurlu veya şuursuz : modern çağa dek daha ziyade şuursuz— Sınıf - bağlarına bıraktı. Tarih öncesinin en ilkel tabii ekonomisindeki kadar olsun insanların şeylere hükmetmesi yerine : şeylerin, kör arz ve talep kanunu kadar (elle tutulup gözle görülmez, fakat her yerde hazır ve nazır, mutlak ve kaadiri) bir güçle insanlara hükmetmesi geçti. Artık insan, sözde şuurunun hayırını görsündü. İnsanlığın alınyazısı, insan - üstü, sanki tabiat üstü kanunlarla yediliyordu.» (Tarih Tezi, s. 227).

«Medeniyet» ile birlikte «tabii» lik de gider. Yerini «şuursuzluk» alır! İlkel sınıfsız toplumda insan münasebetleri «akıl» doğrultusunda «doğru dürüst ileri giderken» sınıflı topluma geçilmesiyle birlikte «kör arz - talep kanunu» işlemeye başlar. «Tabii ekonomi» de görülen «insanların şeylere hükmetmesi» yerine ARTIK (bu kelime o kadar çok tekrarlanır ki, eskiden —ilkel sosyalizmde— işlerin yolunda gittiğinin sembolü haline gelir.) şeyler şuursuzca insanlara hükmetmeye başlar! Oysa, değil barbarlık, vahşet döneminde bile ticaret olmadığı için «şuur» hakimdir!

«Vahşi ekonomisinin aile işbölümünde, herkes gerekeni kavradığı için, üretim ve tüketim arasında, şuur ve hürriyet kısıtlayıcı bir değiş - tokuşa yer yoktur.» (Tarih Tezi, s. 202).

Zamanla ticaret ortaya çıkar. Barbarlar başlangıçta ticareti de «barbarca» yaparlar.

«Barbar alışverişleri bütün bir oymak (kabile) ile ötekiler arasında toptan yapıldı... Bütünü ile toplumun yararını güderlerdi.» (Tarih Tezi, s. 203).

Ama yukarı barbarlığın sonuna doğru işler iyice rayından çıkar :

«Yukarı barbarlıkta mutlak insan eşitliğine dayanan Kandaşlık kurallarını koruyacak hiçbir toplumsal savunma teşkilatı ve zoru yoktu. Herşey hür kandaşların tutumlarına, görüşlerine, vicdanlarına bırakılmıştı. Toplumun güdümü Totemi soysuzlaştırmış TABU (Körmös : Görmez) cihazını tekellerin de tutan ve Sırat köprüsü inceliğinde ve keskinliğinde bir her yana işler Acem kılıcı gibi kullanan büyüicülerin, sihirbazların eline

geçmişti. Böyle bir düzende, sürü yerine geçen tarımın getirdiği ekonomi, çobanlıktan kat kat aşırı bir ihtilâl idi. Tarım düzeni, kandaşlık bağlarını temellerinden uçuracak şartları yarattı. Eski kardeşlik toplumunu alt üst etti. Ortalığı kaplayan altüstlüğü çekip çevirecek güç toplumda yoktu. Kişiler ise, külâhını kurtaran kaptandır durumunda bölündüler. Böyle bir ortamda, gücü gücüne yetene kendi kuralları kanun diye dayattırken, karşısında hep tek tek kalmış kişileri buldu. Onları kimi ayartma, kimi kandırıp satın alma, kimi kalleslik ve arkadan vurma yollarıyla teker teker avlayabildi.» (Tarih Tezi, s. 203 - 205).

Ve nihayet :

«Medeniyet gelecek, Sanayi ile Ziraat arasındaki işbölümünü genişletecek, mal değiş - tokuşunu kaçınılmaz egemen ekonomi düzeni yapacak, Kandaşlık münasebeti yerine menfaat münasebetini geçirecek, aynı toplum içinde durumları ve yararları kutuplaşmış insan kümeleri, yani Toplumsal SINIF'ları yaratacaktır... ÜÇÜNCÜ BÜYÜK TOPLUMCUL İŞBÖLÜMÜ insanın geçim ve kaderi'ni, MAL'ların değiş - tokuş kurallarına bağladığı için kişinin yaşayışı gibi HÜRRİYET'ini de sonucu kimse kestirilemez bir gidişe ısmarlar. Artık ne alt sınıf, ne üst sınıf toplumun tarihi akışında GEREKENİ KAVRAMIŞ İNSAN ŞUURU'ndan yani HÜRRİYET'ten bahsedemez. Tarih, onu yapan insana, insan - üstü bir heyula gibi görünür.» (Tarih Tezi, s. 200).

Yukarıdaki alıntılar Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün, geçmişe uzandığında maddi temelden nasıl koptuğunu, nasıl şuur, irade ve istekler üzerine bina edildiğinin çok net örnekleridir. O, satırların arasında, «tarım ekonomisi» nin çobanlıktan kat kat aşırı bir ihtilâl olduğunu sıkıştırarak, sanki maddi temele oturtuyormuş intibamı vermeye çalışsa da, bu çabalar göstermelik olmaktan ileriye geçemez. Onun esas amacı, ilkel sınıfsız toplumda, sosyalizmin güdümünde herşey yolunda giderken, sınıflı topluma ve sömürüye geçilmesiyle işlerin berbatlaştığını ispat etmektir! Yukarıdaki alıntılar Kıvılcımlı'nın hayalci sosyalizminin, sosyalizme olan «dinsel» bağlılığının somut örnekleridir. Toplum, maddi şartlar üzerinde yükselen kanunlar değil, ve daha sonra bunun somutlan-

muş biçimi sınıflar ve sınıf mücadelesi de-
ğil, şuur, vicdan, görüş, tutum yönetir. Soy-
suzluk gelir, kardeşliği altüst eder! O eşit +
doğru + yiğit, hatta bezirgânlığı bile toplum
uğruna yapan insanların bir kısmı, «ayart-
ma», «aldatma», «kandırıp satın alma», «kal
leşlik», «arkadan vurma», «gücü gücüne ye-
tene zor kullanma» gibi metotlarla diğerleri-
ni boyunduruk altına alırlar! Neden?! Çün-
kü ticaretle birlikte bir kısım insanlar, pa-
raları tırtıklamayı **düşünürler!** Ve adeta şey-
tanın iğvasına kapılmışça, masum barbar in-
sanlara oyun oynarlar! **Kendileri de daha
pek taze barbar oldukları halde, bu kadar
«rezilliği» nasıl bir araya getirebilirler?!** Çün-
kü «kandaşlık»tan yani insanın vicdanından
başka hiçbir kural yoktur yozlaşmayı önle-
yecek! Ve **vicdansız barbarlar vicdanlı bar-
barlara çeşitli «oyunlar oynayarak», «mede-
niyeti» getirirler!**

Kıvılcımlı'nın tarih çözümlemeleri, bö-
ylesine ahlâki planda geçer. «Barbarın şuru»,
bilinçten çok inanca dayanır!

«...**BARBAR**, ...**Tarih öncesi toplumun
SOSYALİST insanı** olarak rol oynar. Rolünün
şuru kafasında, **BİLİNÇ'ten çok İNANÇ'a**
dayanır. Davranışının ne sebeplerini, ne so-
nuçlarını kavrayamadığı için, yalnız mistik
(gerçekle bağı belirsiz olmayan) bir : insan-
ları yola getirmek, «Dünyayı düzeltmek» bü-
yüsüne kapılır.» (Tarih, Devrim, Sosyalizm,
s. 229).

**Bilinçsiz fakat inançlı, bu bakımdan da
şuurlu, yani —türkçe söylersek— bilinçli bar-
bar dünyayı düzeltmek için yaşar!** Kıvılcım-
lı gerçekten barbarların birer ilkel sosyalist
olarak dünyayı düzeltmek için yaşadıklarına
kendini inandırmıştır. Onun bu konudaki **bi-
linçli, hiçbir maddî ekonomik temele otu-
maz. Aynı anlattığı barbarların şuru gibi
inanca dayanır. Ve bu inanç, barbarların
inancı gibi maddî temelinden yoksun olduğu
için mistikleşir, ilahileşir, dinsel bir görü-
nüm arzeder. Aynen maddî hiçbir temeli ol-
madığı için şuru «düşüncede» ya da Allah
tarafından tayin edilmiş ilkel sınıfsız toplu-
mun, o şurla donanmış barbarların inancı
gibi...**

Kıvılcımlı için daha sonra ayrıntılı ola-
rak göreceğimiz gibi «insan = sosyalist» for-
mülü geçerlidir. O sosyalist olmayan insan
kabul etmez. Metafizik bir yaklaşım olduğu

inkâr edilemeyecek bu olgu, onun sosyalizme
imanının «mantıklı» sonucudur. Ve bu insan
sosyalist olduğuna göre, mutlaka iyi haslet-
lere sahip olacaktır. Geçmişte, henüz sınıflı
topluma geçilmeden, ortaklaşa mülkiyet şart-
larında, böyle bir insanın yaşadığının çeşitli
delilleri de mevcuttur. Ve bu ilkel sosyalist
insan, Dünyayı batmaktan kurtarır :

«Her medeniyet, Toplum sınıflara böl-
düğü için İNSANI UNUTU... Bereket, me-
deniyetin 'Nurlu İstikbalı' nden gözleri ka-
maşmayan barbar yığılları, Sümer medeni-
yetinden beri kopardıkları kıyametlerle (Ta-
rihsel Devrimlerle) ikide bir o rezil çemberi
kırıp insanı, insana hatırlattı.» (İlkel Sosya-
lizmden Kapitalizme, s. 62).

«İnsanlık altı - yedi bin yıl önce, Irak'ın
Güney bucağında, ilk Sümer Kentinde unu-
turmaya başlandı ve bir daha hatırlanmamak
için elden gelen yapıldı. İnsan, gene öyle,
kendisi de farkına varmaksızın, Kuzeyin pus-
lu bir çorak adasında, İngiltere'de bulun-
verdi.» (Aynı yerde, s. 63).

İnsan = sosyalist = barbar metafizik
formülü temel alırsa, elbette barbarlığın
sona ermesiyle birlikte insan «unutulur.»
Sonra da kapitalizmi oluşturan bir diğer bar-
barların himmeti sayesinde «hatırlar!»! Ge-
ne ahlâki planda meseleye çözüm getirmenin
metafizik, hayalde yaşatılmış, statik bir in-
san kavramıyla problemin üstesinden gelme-
ye çalışmanın tipik örneği : Sınıflı topluma
gelene değin herşey «iyi» idi. İşler yolunda
gidiyordu. Çünkü ilkel de olsa sosyalizm var-
dı. Ne zaman ki sınıflı topluma geçildi, işler
bozuldu. Artık «şuurlu» gidiş diye birşey kal-
madı! Ama daha sonra göreceğimiz gibi,
barbarlık sayesinde, dünyaya gelebilen kapi-
talizmle birlikte işler yoluna girecekti :

«...Ancak Kapitalizm ilacı içinde bir has-
talıktı : Altı bin yıldır yitirilmiş **SOSYAL
METOT (Sosyal Devrim) metodu keşfedil-
mişti.**» (Aynı yerde, s. 112).

Evet, «sosyal metot» yani aklın icabet-
tirdiği yol, altı bin yıldır yani ilkel sınıfsız
toplumdan çıkıştan beri kaybedilmişti. Şimdi
kapitalizmi yaratan barbarlar sayesinde ye-
niden «keşfediliyordu». Yani altı bin yıldır
hak yolundan (sosyalizmden) sapmış olan
insanlık yeniden hak yoluna giriyordu!

Kıvılcımlı'daki bu şuur, irade, istek v.b.
üzerine kurulu metafizik yaklaşım, bazen öy

lesine yoğunlaşır ki, voluntarizmin (iradecilik) şahikalarına varır.

«...Japonlar tefeci - bezirgân medeniyetiyle çamura çevrilmeye vakit kalmadan Batı ile temasa geçer geçmez kullaşmadılar : tersine barbar haysiyetiyle dişlerini sıkıtlar, önlerrinde yüksek sosyalizm örneği bulunmadığı için hiç hazıryeyici, lüks ve pahalı Firavun Devletçiliđine başıvurmaksızın, Batı ile «göze göz, dişe diş» rekabet ederek modern kapitalizmi bir yüzyılın üçte birinde baştan başa kurdular...» (Aynı yerde, s. 118 - 119).

Burada denmek istenen açıkca şudur :

Dünya üzerindeki sosyalist hareketin bir hayli geliştiği bir dönemde Japonlar kapitalizm yerine sosyalizmi kursalardı elbette çok daha iyi olurdu. Hem böylesi, barbarlığın «İlkel sosyalizmine» daha çok yaraşırdı. Ama ne çare ki, daha Büyük Ekim Devrimi olmamış, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşasına geçilmemişti. İlkel sosyalist barbarlıklarına rağmen Japonlar, pratik insanlar olarak «modern sosyalizmin» nimetlerini gözleriyle görüp inandıran, sosyalist toplumu kurmayı doğru bulmadılar. Oysa kapitalist toplumun «faziletleri» bütün somutluğuyla ve uyulanışıyla önlerrinde duruyordu. Devlet eliyle sosyalizmi kurmak yerine devlet eliyle kapitalizmi kuruverdiler!

Mesele böylesine maddi temelden, ekonomik ve sosyal bağlarından koparılarak ele alınır. Japonya'da sınıflar yok Japonlar vardır! Japonya'da ekonomik temel yok, «barbar haysiyeti» vardır! Japonya'da hakim sınıfların kendi egemenliklerini güçlendirecek ve mevcut üretici güçler seviyesine uygun düşen girişimleri yok. «Japonların» sosyalizm yerine kapitalizmi seçerek «dişlerini sıkışları» vardır!

Kıvılcımlı'da benzeri örneklere sıkça rastlanır. Ama yukarıdakiler en çarpıcılarıdır ve yeterince fikir vermektedirler. «İlkel sosyalizm» onda maddi temelden soyutlanır ve bir çeşit dinsel kavram haline gelerek donup metafizikleşir. Bu metafizik kavramla yüklü barbarlar da aynı şekilde hayattan koparlar ve adeta birer «iyilik melekleri» haline dönüşerek inandırıcı olamazlar.

Burada, geçerken şu noktaya değinelim. Marks, Formen'de kapitalizm öncesi toplumlarda üretimin amacının servet olmadığını,

üretimin amacının insan olduğunu, ya da hangi mülkiyet ilişkilerinin en iyi yurttaşın yetişmesini sağladığı konusunun en çok incelenen konu olduğunu söyler :

«Eskilerde toprak mülkiyetinin v.s. hangi biçiminin en üretici, en büyük zenginliği yaratıcı olduğunu araştırılmaması hiç göremeyiz. Cato'nun tarlanın nasıl işlenirse en verimli olacağını pekâlâ araştırabilmesine, ya da Brütüs'ün parasını en yüksek faizle ödünç verebilmesine rağmen, zenginlik üretimin amacı olarak görünmez. Araştırma her zaman mülkiyetin hangi biçiminin en iyi vatandaşları (citizen) yarattığı konusundadır. Öz amaç olarak zenginlik sadece Ortaçağ toplumundaki Yahudiler gibi, eski dünyanın delik başlarında yaşayan birkaç tüccar halkta —taşıyıcı ticaretin tekelleri— görülür. Fakat zenginlik bir yandan şeyler içinde insanın süje olarak karşısında durduğu maddi ürünlerde gerçekleşmiş birşeydir. Öte yandan değer olarak, yabancı emek üzerinde kumandadır. Bu kumanda, egemenlik amacıyla değil, tersine özel zevk v.s. içindir. İşter nesnelere, isterse nesne vasıtasıyla kurulan ilişkiler yolundan olsun, zenginlik, bütün biçimlerinde bireyin dışında ya da tesadüfen yanında duran nesne olarak görünür.

Böylece (hangi dar milli, dinsel ya da politik belirlenmede olursa olsun) insanı her zaman üretimin amacı olarak gören eski görüş, üretimin insanın amacı ve zenginliğin üretimin amacı olarak görüldüğü modern dünya karşısında çok heybetli görünmektedir. Gerçekte ise, dar burjuva biçim soyulup çıkarıldığında, zenginlik, bireylerin ihtiyaçlarının, yeteneklerinin, zevklerinin üretici güçlerinin evrensel mübadele içinde oluşmuş evrenselliğinden başka nedir? İnsan tabiat güçlerini —sadece kendi varlığının değil, «tabiat»ın tüm güçlerini— kontrol altına alması değildir de nedir?

İnsan yaratıcı kaynaklarının, geçmiş tarihsel gelişimden başka hiçbir ön şart olmadan ve gelişimin bu bütünlüğünü, yani bizzatlı bütün insan güçlerinin önceden verilmiş ölçü içinde ölçülmeyen gelişimini öz amaç kılın mutlak şekilde işlenmesinden başka nedir ki?

Bu, insanın kendini bir belirlenmişlik için de yeniden üretmesi yerine kendi bütünselliğini (totalite) üretmesi değil de nedir?

Onun herhangi olmuş birşey olarak kalmaya çalışmayıp, tersine oluşun mutlak hareketi içinde olmasından başka nedir ki? Burjuva ekonomisinde —ve ona uygun olan üretim döneminde— insanın içinin bu tam işlenmesi, bir boşalma, bir evrensel nesneleşme, top-tan yabancılaşma ve bütün belli tek yanlı amaçların aşağı alınması da öz amacın tamamen dış bir amaca feda edilmesi olarak belirmektedir. Bu yüzden de, bir yandan eski çocuksu dünya, yüksek birşey olarak görünmektedir. Kapalı şekiller ve tesbit edilmiş sınırlamalar arandığı takdirde o gerçekten öyle olmaktadır. Modern dünya, tatminsiz bırakırken ya da kendi içinde tatmin olmuş görünerek bayağılaşırken eski dünya dar bir açıdan tatmin sağlamaktadır.» (Formen, s. 327 - 328).

Görüldüğü gibi Marks, kapitalizm öncesinin basit yeniden üretimli düzenlerinde kapitalizmle gelen yabancılaşmanın olmayışı olgusuna değinir. Ama bunun barbarlıkla uzak yakın ilişkisi yoktur. Zaten sözkonusu olan vatandaşlar (citizen) genellikle antik komünün köle emeğine hükmeden sivilileri olarak gözükmektedirler. Bu bakımdan sosyalizm öncesinde «suurlu» bir tarih gidişinden söz etmek mümkün değildir.

1 — ÜRETİCİ GÜÇLER TASNİFİ

Doktor, gerek klâsiklerde, gerekse daha sonra işçi sınıfı bilimini yayarak öğretmek maksadıyla hazırlanan didaktik çalışmaların hiçbirinde görülmeyen bir üretici güçler şeması getirmiştir :

«Üretici güçleri başlıca dört bölüme ayırabiliriz :

1 — **TEKNİK** : Toplumun tabiatla güresinde kullandığı cansız araçlar ve kullanımları. Aygıtlar, avadanlıklar (aletler, cihazlar) ve metotlar (usuller).

2 — **COĞRAFYA** : Toplumu doğrudan doğruya dışardan, daha doğrusu mekan içinde çevreleyen maddi ortam. İklim, tabiat v.s.

3 — **TARİH** : Toplumu doğrudan doğruya içeriden, daha doğrusu zaman içinde çevreleyen manevi ortam. Gelenek, görenek, kalımları v.s.,

4 — **İNSAN** : Toplumun gerek dış - maddi ortamını, gerek iç - manevi ortamını teknik - araçla işleyen Kollektif aksiyon (toplum

ca eylem) zor ve şiddet anlamı «Güç» v.s.

Sosyoloji bakımından yukarıki dört ÜRETİCİ GÜÇLER dâlından yalnız birisini, TEKNİK üretici gücü ele almak mümkündür. Sosyallaştırılmış (tecrit edilmiş) sosyal olaylar hiç değilse bir kerteğe dek teknikle aydınlatılabilir. Hele modern çağda Teknik olağanüstü gelişkin olduğundan, öteki üç grup üretici güçler belirli süre için değişmez sayılırsa, yalnız başma Teknik üretici güçler, sosyal olayların gidişinde jalon (yol gösterici sırtık) rolünü oynayabilir.

Tarih bakımından teknikle birlikte (coğrafya - tarih - insan) sözcükleriyle özetlediğimiz öteki üç üretici güç de ele alınmadıkça yeterli aydınlığa kavuşulamaz. Çünkü tarih son derece somut bir konudur. Robenson maddesindeki gibi tek başma kalmış uyduruk insanın değil, gerçek insanın eylemidir. Gerçek insan : hem TOPLUM YARATICIDIR, hem TOPLUM YARATICIDIR. Tarih, o gerçek insanın : belirli geçmişinden kalma gelenek - göreneklerle içinde yaşadığı belirli coğrafya ve iklim şartlarına göre, belirli bir tekniğe ve metoda dayanarak yaptığı yaşama güresinde, gene belirli bir seviyeye ulaşmış Kollektif aksiyonundan doğar ve gelişir. Tarihte herşeye can veren bu kollektif aksiyondur.

Onun için, araştırmamız SOMUT TARİH olduğu ölçüde, insan aksiyonunu manivela gücüyle on kat, yüz kat ve ill. büyüten üretici tekniği elbet başta tutacaktır. Ama hele Antika Tarih Toplumunda yalnız başma teknik, insanı umutsuzluğa düşürecek kadar yavaş gelişmiştir. Buna karşılık : her toplumun içinden çıktığı Tarih gelenek - görenekleri, içine girdiği Coğrafya etki - tepkileri altında gösterilmiş, insanca kollektif aksiyon Teknikten hızlı davranmıştır denilebilir. Onun için özellikle Antika tarihte, dört küme üretici güçlerin dördünü birden hesaba katmak gerekir. Yalnız teknik, olayların tümüyle aydınlanmasını değil, şemalaştırılmasını bile yapmaya yetmez.

Modern Toplumda Teknik : Maddi Coğrafya ve Manevi Tarih üretici güçlerini öylesine kökten ve kolaylıkla havaya uçurabiliyor ki, Toplum hareketinde yalnız teknikle kollektif aksiyon karşı karşıya kalmış gibidir. Gene de, hangi toplum biçiminde olursa olsun insan : 1 — Kendinden önce gelmiş,

geçmiş kuşaklardan arta kalan gelenek - göreneklere göre, 2 — İçinde bulunduğu coğrafya ortamına göre, 3 — Elinde tuttuğu tekniğe göre bir kolektif aksiyon başarır. Tümüyle insanlığa, dördü başlı üretici güçler içinde Teknik : en son duruşmada ağır basmıştır. Ama Antika Tarihte her belirli Medeniyet için : Kolektif aksiyon üretici gücü azaldığı zaman Coğrafya üretici gücü durmuş, görenek ve geleneğin üretici gücü dağılmış, Teknik gerilemiştir. Böyle bir medeniyet karşısında : tekniği daha güçlü olmasa bile, yeni bir coğrafya üretici gücünü temsil eden gelenek - görenek ve Kolektif aksiyon güçleri daha üstün olan geri bir barbar toplum, kolayca zafer kazanmıştır.» (Tarih, Devrim, Sosyalizm, s. 7 - 8).

Görüldüğü gibi Kıvılcımlı, üretici güçleri dörde ayırmaktadır. Bizim bulabildiğimiz kadarıyla klasiklerde böyle bir bölümlenme olmadığı gibi, böylesi bir şemayı çıkaracak, değerli malzeme, ipucu bile yoktur! Öte yandan klasiklerden kaynaklanan pekçok didaktik çalışmada, tamamen birbirlerinin aynı olmasa da şu benzer yapı ve tanımlamalar görülmektedir :

«Üretim güçlerinden, toplum tarafından yaratılmış olan üretim araçları ve herşeyden evvel iş aletleri ve bunun yanında maddî varlıkları üreten insanlar anlaşılır.» (Ekonomi Politik, P. Nikitin, Sol Yayınlar, sh. 11).

«İş kuvvetleri, cemiyet tarafından yaratılan istihsal vasıtalarını ve herşeyden önce, maddî servetlerin istihsaline yarıyan iş aletleri ve belli bir tecrübeye dayanarak istihsalde bulunan insanları ihtiva eder.» (Tarihi Materyalizm, O. Kuusinen, Sosyal Yayınlar, sh. 15).

«Şu halde toplumun üretici güçleri, toplum tarafından yaratılan üretim araçları (en başta çalışma aletleri) ile bu aletleri kullanan ve böylece maddî servetleri üreten insanların tümünden başka birşey değildir» (İlkel toplum, köleciler..., Y. Zubritski, Sol Yayınları, sah. 24).

«Buradan da, üretim güçlerin, üretim düzeyine ve çalışma yeteneğine sahip, maddî şeyler ve üretim araçları (herşeyin üstünde iş aletleri) üreten insanlardan oluştuğu anlaşılır.» «Diyalektik ve Tarihi Materyalizm, A. Spirtin - O. Yakhot, Bilim Yayınları, sah. 155).

«Üretici güçleri, toplum tarafından yaratılmış üretim araçları ve herşeyden önce çalışma aletleri ile, maddî gerçekleri üreten insanlardır.» (Felsefenin İlkeleri, 2. Kitap, V. Afanasiev, Yar Yayınları, sah. 36).

«İnsan emeğine hedef olan eşyalara emeğin nesnelere (objects of labour) adını veriyoruz... madenler... hammadde... Emeğin araçları ise insanların... emeğin nesnelereini değiştirmede kullandıkları araçlardır. ...iş aletlerini, toprağı, yolları, fabrikalarını... sayabiliriz... aletler... özellikle makineler v.b. en önemlileridir... Emeğin nesnelereini ve emeğin araçları birlikte üretim araçlarının... üretim sürecinin maddî faktörlerini oluştururlar.

Üretim sürecinin maddî ve kişisel faktörleri ise birlikte toplumun üretici güçlerini oluştururlar.

Kişisel faktörler, üretim araçlarını kullanan emekçi halkı içerir. Emekçi halk, toplumsal gelişmenin her aşamasında başlıca üretken güçtür.» (Kapitalizmin Ekonomi Politikası, M. Dydine - G. Chernikov, Bilim Yayınları, sah. 10).

Buna karşılık Doktor'un üretici güçler tasnifi gerçekten önemli farklılıklar göstermektedir. Bu dörtlü tasnifin sadece bir unsuru : teknik, isim üzerinde titizlik göstermek şartıyla klasiklerle ve didaktiklerle uygunluk göstermektedir. Diğer üçüne, yani «coğrafya», «tarih : gelenek - görenek» ve «insan : kolektif aksiyon» üretici güçlerine hiçbir yerde raslamak mümkün olmamaktadır (4). Buna karşılık genellikle üretici güçlerin en önemlisi kabul edilen İNSAN üretici gücü, Kıvılcımlı'nın tasnifinde bulunmamaktadır. İnsana olağanüstü önem ve yer veren Kıvılcımlı'da, insan üretici gücünün, yani bizzatîhi bedenîyle, zihniyle üretim yapan insanın bulunmaması ilk bakışta şaşırtıcı gibi görünse de, Kıvılcımlı'nın tarihte insana yüklediği «iyilik» yapma görevini gözönüne getirirsek böylesi bir tasnifin hiç de «tutarsız olmadığını» anlarız. Doktor tarihi incelerken, çoğu yerde aksini iddia etmesine rağmen üretimi hiçbir zaman temel tayin edici faktör olarak almış, böyle olunca da bizzatîhi üretimi yapan insanın canlı varlığı, Kıvılcımlı'nın tasnifinde yerini, bir üstyapı kurumu olan gelenek ve göreneğe ve üretim temelinden soyutlanmış bir kolektif aksiyona bırakmıştır. Özellikle «tarihsel devrim» dö-

neminde, barbarlar tarafından harekete geçirilen bu üretici güçler Kıvılcımlı'ya göre «kötülüğün timsali» olan eskimiş medeniyetin yıkılmasını ve yerine, «iyiliğin timsali» ortak mülkiyet ilişkili (yani sınıfsız diyebiliriz) bir toplumun kurulmasını sağlarlar. Bu toplum kısa süre içinde, tefeci -bezirgânlar tarafından yozlaştırılır. Toplumun insanların da ise zamanla bu iki üretici güç aşınır ve yok olur. İnsanlık yine hastalanmıştır. Bu hastalığı kökünden kazıyacak güç, yani yukarıda sayılan üretici güçler o toplumun içinde kalmadığı için, bu üretici güçleri tap-taze olan barbar yağınlar dışardan, adeta kutsal görevlerine çağırılırlar. Ve ilh...

Kıvılcımlı'nın gelenek göreneğe, bunları üretici güç olarak gösterecek kadar ağırlık vermesi boşuna değildir. Çünkü o, tarihte «iyi» olarak, daha başka şekilde söylersek sömürü ve baskıya karşı olarak ne olmuşsa, bunların sosyalistler tarafından, modern sosyalizmin olmadıği zamanda ilkel sosyalistler, yani barbarlar, yani eşit+doğru+yiğit insanlar tarafından yapıldığına inanmıştır. Böylesi üstyapısal, yani insanın maddî varlığının doğal tezahürü olmayan, fakat yaşanan toplumsal yapının belirlediği ve zaman içinde değişen kavramlarla «devrim» yaptırmak işçi sınıfı bilimine aykırı düşebileceği için Doktor bir zorlamaya gitmiş ve gelenek görenekle sürmesi ancak mümkün olacak bu «hasletleri», başlıca üretici güçlerden biri haline getirmiştir. Bunu yaparken de kendisi bu konuda net bir açıklama getirmemiş olmasına rağmen anlaşıldığı kadarıyla şu gerekçeye yaslanmıştır :

İnsanlık, sınıflı topluma geçmeden önce, yüz binlerce yıl sınıfsız toplum içinde yaşadı. Böylesi bir toplumda, objektif yaşama şartları icabı ne yalana, ne eşitsizliğe ne de korkaklığa yer vardı. İlkel komünal toplumun insanı bu bakımdan eşit+doğru+yiğit idi. Yüzbinlerce yıl süren bu hayat tarzı, bu hasletleri insan benliğine, sanki onun fizyolojik bir özelliğiymişçesine kazımıştır. Bu bakımdan bu nitelikler insanlarda maddî bir güç haline gelmiştir. Öyle ki binlerce yıl süren sınıflı toplumda insan ilişkileri eşitsizlik, yalan-riya ve korkaklık üzerine kurulduğu halde genellikle saydığımız insan hasletlerine en sömürücü, en baskıcı sınıflar bile karşı çıkamamakta, açık açık hiç kimse ge-

nel kural olarak eşitsizliği, yalancılık ve korkaklığı savunmamaktadır. Böyle olunca, aslında bir üst yapı kurum olan gelenek-görenek ile kastedilen eşitlik+doğruluk+yiğitlik hasletlerini maddî bir üretici güç olarak kabul etmek gerekir.

Böylesi, üstyapı kategorilerinin zaman içinde, çeşitli sınıf ideolojileri açısından farklı yorumlara uğratılmasına rağmen sanki «değişmez ahlâk kuralları» imiş gibi sürüp gitmesi olgusu, yukarıdaki açıklamanın bir ölçüde doğruluk payı ihtiva ettiği izlenimi uyandırmaktadır.

«Her toplumun üstyapısı aynı zamanda, değişmeyen, bütün insanlık için değerli elemanları da içerir. Örneğin, genel ahlâk kuralları, değerli sanat ve edebiyat yapıtları, v.s.» (Felsefenin İlkeleri, Kitap 2, V. Afansiyev, Yar Yayınları, sah. 91).

Ama böyle olması, sözgelimi bir devrimde, devrimi yapanların «eşit+doğru+yiğit» liklerinin devrimi sürecine maddî bir güç, sonuç alıcı bir güç olarak etkimesi, Kıvılcımlı'da bu moral faktörlerden oluştuğu dolaylı da olsa belli olan «gelenek-görenek»in tek başına bir üretici güç olmasını gerektirmez.

Marks, Hegel'in hukuk felsefesinin eleştirisinin bir yerinde şöyle der : «Teori yağınları kavradığı anda maddî bir güç haline gelir.»

Teori, ideoloji v.b. kategoriler, hepimizin bildiği gibi maddî temelin üstünde yükselen üstyapının unsurlarındandır. Ama işçi sınıfının bilimi olan «teori»nin, başta işçiler olmak üzere yağınlar tarafından kavrandığında, ne yaman bir maddî güç haline geldiğinin Dünya devrimci tarihinde sayısız örnekleri vardır. Ne var ki bu böyle diye, bu güç, insandan ayrı bir üretici güç olarak görülmemiş, ayrı tasnife tabi tutulmamıştır.

Öte yandan, topluca ve düzenli davranabilme özelliği olarak yorumlanabilecek «kollektif aksiyon» da Kıvılcımlı tarafından başlı başına bir üretici güç olarak alınır. Bu «kollektif aksiyon üretici» gücü Kıvılcımlı'nın da tanımlamasında belirtildiği gibi özellikle zor ve şiddet kullanılması durumlarında etkin olarak rol oynar. Kıvılcımlı bu «üretici güç»ün maddî temelini şöyle koymaya çalışır :

«...Barbarlıkta üretim de tüketim de hat

ta yüzlerce kişilik evlerde barınma da topluca olur. Sosyal sınıf ayrılıklarının bulunmaması toplum içindeki bütün insanların içeriye dışarıda tek bir vücut imiş gibi düşünüp davranmalarını sağlar. Bu barbarın kolektif aksiyon üretici güçlerindeki üstünlüğüdür.» (Tarih, Devrim, Sosyalizm, sayfa : 205 - 206).

Kıvılcıklı'nın kendi açıklamasından da görülebileceği gibi, kolektif aksiyonun kendisi bizatihi maddi bir güç değildir. O «topluca üreten, topluca tüketen ve hatta topluca barınan» insanların bu maddi temel üzerinde edindikleri bir alışkanlık, bir davranış tarzı olarak nitelenmektedir.

Kıvılcıklı'nın açıklamalarında kolektif aksiyon, gerçekten hemen daima barbarların savaşlarda, şiddet kullandıkları durumlarda kendini gösterir; yoksa üretimde değil. Gerçi o, bu faktörü ilkel komünal toplumun ekonomik ve sosyal şartlarının zaruri bir sonucu olarak maddi temelini olurtursa da çözümlenmelerinde üretimdeki dolaysız yerinden koparır, ilkel komünada üretimin kolektif olması zarureti sonucu oluşmuş bir üst yapı faktörü, bir örgütlenme biçimi, adeta bir barbar adeti olarak alır. Aşağıdaki örnekler de Kıvılcıklı'nın «kolektif aksiyon» bir barbar hasleti, bir örgütlenme ve davranış biçimi olarak aldığını gösterecek niteliktedir :

«...tek vurucu güç barbarların, tarihöncesi toplumundan aldıkları sosyal gelenek-görenekli üstün kolektif aksiyonlarıdır» (Aynı yerde, sf : 8).

«...Yeni bir sosyal sınıf, eski gerici sosyal sınıfı devirip medeniyeti kurtaracak durumda kolektif aksiyon gücü sağlayamaz...» (Aynı yerde, sf. 9).

Oysa Marks'a göre ilkel komünada üretici güç bizzat komünün kendisidir :

«Komünün kendisi ilk büyük üretici güç olarak gözükmemektedir; üretim şartlarının özel çeşitleri, (sözgelimi : hayvancılık, tarım) özel bir üretim tarzının ve objektif ve sübjektif —ki bu sonuncu bireyin yetenekleri olarak gözükür— özel üretici güçlerin evrimine yol açar». (Pre-Capitalist Economic Formations, Karl Marks, Lawrence And Wishart, 1964, sf : 94 - 95).

İlkel Komünal toplumda, bilindiği gibi, insanlar, son derece güç şartlar altında çetin bir yaşama mücadelesi verirler. Üretici güçlerin bu alabildiğine düşük olduğu sevi-

yede, insanların bütün amacı varlıklarını sürdürecektir üretim ve yeniden üretim olarak gözükmemektedir :

«İlk insan kaba ve kahredici bir varlık mücadelesi vermektedir. Üretici güçlerin düşük gelişme seviyesi sonucu ilk insanların yaşama düzeyi açlığı eşliğindeydi ve ölüm oranı çok yüksekti. İlk insanın bütün hayatı, varlığını sürdürecektir temel şartları sağlama tasasıyla doluydu». (Marx : aynı yerde).

«...üretici güçlerin düşük gelişme düzeyinde ürün miktarı açığı gidermeye ancak yetiyordu. Düzenli fazlalık yoktu. Şayet bir komün üyesi diğerlerinden fazla alıyorsa, bu değer topluluk üyelerinin doğrudan yokoluşuna yolaçar ve tabiat ile mücadelede topluluk güçleri zayıflamış olurdu». (Marx, aynı yerde).

İlk insanların sürü halinde yaşadıkları bilinen bir gerçek. Zira tarihsel dönemlerde tek başına veya günümüzdeki aile birimi şeklinde yaşamak, beslenmek, barınmak, korunmak, mümkün değildi. İnsanın oluşmasını da büyük rolü olan emek, ilk insanlar arasındaki kolektivitinin de teşekkülünde önemli rol oynadı.

«İlk iş aletlerinin yapımındaki ve onların yardımıyla yaşamak için gerekli nesnelere teminindeki zorluklar, ilk insanları birarada olmaya, gruplaşmaya ve tipik ilkel kolektifliğe, birleşmeye zorladı, çünkü tek başına çalışmaya imkân yoktu.» (Marx, aynı yerde).

Böylece «İlkel (günümüze göre) aletlerle donanmış ilk insanların emeklerinin işbirliğinden oluşan kolektif güç, ilkel toplum şartlarında başlıca üretici güçtü». (Marx, aynı yerde).

Görüldüğü gibi ilkel komünal toplumda başlıca toplumsal örgütlenme şekli olan komün, bir üst yapı kategorisi olarak değil, fakat bir üretici güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada kolektif aksiyon «yani insanların birlikte» tek bir vücut gibi düşünüp davranmaları, onların Kıvılcıklı'da olduğu gibi kolektif üretim ve tüketimde bulunmalarının, dolayısıyla ortaklaşa komün mülkiyetinin bir sonucu değil, tersine bir önşartı olarak ortaya çıkmaktadır.

«Böylece, kabile komünü, tabii komün toplumu, toprağın beraberce (geçici olarak) mülk edinilmesinin ve kullanımının sonucu

olarak değil, fakat önşartı olarak gözükme-
tedir.» (Marx, aynı yerde, sf. 68).

İlk insanların topluluk halinde yaşama zorunluluğu komünün kendini yeniden üretmesini gerektirir. Ama bu yeniden üreme süreci, aynı zamanda komünün kendini inkârı ve çözülmesi için gerekli objektif şartları da ortaya çıkarır. Zamanla komün dağılır gider. Dağılıp giderken de «özel üretici güçlerin evrimine yolaçar». Artık komün bir üretici güç olmaktan çıkmıştır.

Süpheşiz komün dağıldıktan sonra, komünal toplum süresince varlığını sürdürmüş olan kollektif davranma faktörünün kalıntıları bir üst yapı kategorisi halinde bir süre daha devam edebilir. Ama artık maddî temelinin kopmuştur ve bir üretici güç, hele bağımsız bir üretici güç olarak alınması mümkün değildir. İkel komünal toplumdan sonraki aşamalarda, özellikle sosyalist devrimlerde ve sosyalist toplumun insanında kollektif davranabilme özelliği önemli bir maddî güç haline gelerek etkin bir fonksiyona sahip olabilir. Ne var ki böylesi olgular Kıvılcımlı'da, ikel komünal toplumdan kalma sübjektif bir faktör olarak belirlenen kollektif aksiyonun kapitalizm öncesinde bile olsa toplumların gelişmesinde başta gelen etkenlerden biri olarak alınmasını gerektirmez. Üstelik ilerde somut olarak görüleceği üzere, kollektif aksiyon, tarihte, Kıvılcımlı'nın ileri sürdüğü gibi tayin edici rol de oynamamıştır.

Aslında, geleneği göreneğiyle, kollektif aksiyonu ile ve asıl en önemlisi, Kıvılcımlı'da unutulmuş, bizzat üretim yapan canlı varlığıyla insan bir bütündür ve bu bütünlüğü içinde üretici güçlerin en önde geleni, en önemlisidir (5).

Doktor'un üretici güçler konusunda yaptığı bu önemli «deformasyon»un sadece tarihte barbarların rolünün abartılmasından ileri geldiğini düşünmek doğru olmaz. Süpheşiz o, bir kere barbarlık meselesine takıldıktan sonra, tarihte sürekli olarak barbar araması, giderek, tarihi barbarların yaptığına o kereden inanmıştır ki bu inancı bilim temeline oturtmak için, toplumların gelişmesinde son tahlilde temel belirleyici faktör olan üretici güçler içine «barbar hasletleri»ni sokmakta bir beis görmemiştir. Üstelik de bu işi yaparken bilimi çarpıttığı öylesine hiç aklına

gelmemiş, hatta bilimin öylesine taa içinde olduğuna inanmıştır ki, «ÜRETİCİ GÜÇLER Marks - Engels'e göre dört başlıdır : 1 — Coğrafya, 2 — Teknik, 3 — Tarih, 4 — İnsan» (Halk Savaşının Planları, s. 94) diyerek kendi üretici güçler tasnifinin Marks ve Engels'de olduğunu ileri sürmüştür.

Doktor'da bilimden ayrıldığını kendisine farkettermeyecek ölçüde güçlü olan «barbar hasletleri»ne olan inancın, sadece tarih okunarak oluştuğunu düşünmek yeterli bir açık lama olmaz. Böylesi bir saplantının mutlaka maddî temelleri olması gerekir. Bu da Doktor'un içinde yaşadığı toplumun, yani yaşama ve mücadele ortamının objektif ve subjektif şartlarıdır süpheşiz.

Doktor, tarihi maddecilik metodunu ütopyacı sosyalizmine, aşlamak için birinci adımı «gelenek - görenek» ve «kollektif aksiyon»u, fiilen üretim yapan insandan bağımsız üretici güçler mertebesine yükselterek atmış ve tarihi maddecilik metodunun birinci ayağını böylece yerden, yani maddî temelinin kesmiştir. Bundan sonra atılacak ikinci bir adımla, metodun ikinci ayağı da yerden kesilir ve tarihi maddecilik metodu, maddî temelinin koparılmasıyla soyut bir determinizm, özünden boşalmış bir biçim haline getirilir.

Bu ikinci adım, toplumların gelişmesinde, son tahlilde esas tayin edici faktör olan üretici güçler içinde güdücü rol oynayan teknolojinin rolünün inkârı, ya da ikinci dereceye düşürülmesi ve «gelenek - görenek» ile «kollektif aksiyon», «üretici güçleri»nin ön plana çıkarılmasıdır. Bundan böyle tarih, «iyiler»le «kötü»lerin, «mümin»lerle «münafıklar»ın, ortak mülkiyetle özel mülkiyetin, kısacası barbarlarla tefeci - bezirgânların savaş alanı haline gelir.

Doktor, metodunu izah ederken, teknolojiyi arka plana attığının devamlı sıkıntısı için de, esas tayin edici faktörün «teknik» olduğunu devamlı vurgulamıştır. Eserlerinde böylesi vurgulamaların onarcasını bulmak mümkündür. Fakat iş fiiliyata dökülünce, yani sıra metodun kullanılmasına gelince, söylediğinin tersini yapmış ve değil teknolojinin tayin edici niteliğini kaale almak, üretim temelinin bile gözden kaçırmıştır.

Üretici güçler meselesinden sonra, sim-

di Kıvılcımlı'nın tarih yorumunun somutlan-
dığı bir başka meseleye geçelim :

2 — TARİHSEL DEVRİMLER

Kıvılcımlı'nın hemen bütün eserlerinde
—tarih tezi ile ilgili olsun olmasın— «tarih-
sel devrimler» kavramına ve çoğu zaman da
uzunlu kısıklı tariflerine rastlarız. Biz burada
nisbeten ayrıntılı olan Tarih Tezi'ndeki ta-
nımlamayı bütünüyle alıyoruz :

«TARİHCİL DEVRİM KANUNU :

Antika Tarihinin en büyük gidiş kanunu:
Barbarlıkla Medeniyet arasındaki çelişkiler-
de yatar. Kadim Tarih manivelasının kısa
momenti Medeniyet, uzun momentı barbarlık
gücüne ağır basar. O iki manivela kolu EKO
NOMİ adlı dayanak sıvrısı üzerinde, kimi o
yana, kimi bu yana alçalıp yükselerek işler.

Antika tarihte, bir medeniyet doğdu mu,
ölmeye değin olayların temel üretici güç-
leri, kurulu niceliğin (düzen keyfiyetinin) den-
geliğini az çok korurlar. Genel olarak EKO
NOMİK diye adlandırılan madde ilişkileri,
—hiç değilse son duruşmada— Medeniyetin
ÜSTYAPI ilişkilerini belirlerler. Kurulu
düzenin üretici güçlerinden Coğrafya ve Tek-
nik adlı maddecil üretici güçler çerçevesin-
de, belirli insancıl gelenek - görenek ve kol-
lektif aksiyon üretici güçleri belirli bir geli-
şim biriktirir.

Bu birikim, Toplumun EVRİM (tekamül)
çağıdır. Klasik Tarih anlayışı, bu çağ olay-
larının determinizmini, daha Tarihçil madde-
cillik doğarken benimsemiş olmalı idi. Bur-
juva Tarihçiliğinin kıyışmadığı bu iş, ancak
gene Tarihçil Maddecilikle yapıldı.

Kadim Toplumun değişmez üretim teme-
li : Toprak ekonomisine dayanır. Üretimle
bütün ilişkisi, uzaktan aracılık ve sömür-
cülük olan TEFEÇİ - BEZİRGÂN sermaye;
olayların itişyle çok geçmez, Toprak mülki-
yetine de sinsice el atarak EFENDİLEŞİR,
DEREBEYİLEŞİR. Derebeyleşmenin azdır-
dığı sosyal sınıf çelişkileri : bir çözüm yolu
olan SOSYAL DEVRİM biçimine başyura-
maz. Çünkü Antika Toplumda, ne kapitaliz-
min yaptığı gibi ÜRETİM SOSYALLEŞİR ne
işveren sınıfının kendisine «mezar kazıcı»
olarak yetiştirdiği bir sosyal devrimci İŞÇİ
SINIFI (Proletarya) gelişir.

O yüzden Kadim medeniyetlerden her bi-
ri, hep içinden çıkılmaz kör dövüşleriyle, ön-
ce, arteriyosklerozi hayvan gibi duralayıp
taşlaşırlar. Sonra kurulu medeniyet, eskimiş
bir yapı, yahut kankıranlaşan bir organizma
gibi yer yer çatırdayıp dökülür. Birikim so-
na ermiş, Toplum, DEVRİM (İnkılâp) çağı-
na girmiştir. O zaman eski medeniyet çöker,
yeni bir medeniyet doğar. Tarihin bu geçit
konağı üzerine klasik tarih pekçok olaylar
anlatır. Ama eski medeniyetin batışıyla, ye-
ni medeniyetin çıkışı arasında bir determi-
nizm aranmaz.

Bu tutum az çok anlayışla karşılanmalı-
dır. Engels, geçit olaylarının belirlenirilişin
deki güçlükleri Anti Dühring'in önsüzünde
pek güzel açıklar. Yaşama ile Ölüm, Sağlık-
la Hastalık, Çocuklukla Erginlik ve ilh. gibi
herkesin açıkça görüp bildiği tabiat olayla-
rındaki NİCELİK (keyfiyet) değişiklikleri
bile metafizik mantıkla kestirilip atırlamaz.
Çok kısa ve nazik geçit olaylarında yatan
SİÇRAMA ancak diyalektik momentinin ya-
kalanmasıyla kavranabilir.

Antika Tarihte, bir medeniyetten öteki-
ne geçişi sağlayan nicelik sıçraması : araya
Barbar adlı taze insancıl üretici güçler gir-
medikçe gerçekleşmemiştir. Çürümüş bir
medeniyetin DEVRİLİP ortadan kaldırılması
hep barbarların akınıyla kesinleşmiştir. O
yıkılışlara Sümer'lerden Grek'lere dek «TU-
FAN» denilmiş, İslâmlıkta, «KIYAMET» adı
verilmiştir. Biz basitçe «TARİHCİL DE-
VRİM» terimini uygun buluyoruz. Çünkü me-
deniyetin yıkılışı da bir devrim'dir. Ama
SOSYAL DEVRİM : aynı Toplum içinde bir
Sosyal Sınıfın ötekini kaldırmasıdır. Tarihçil
Devrim : Toplum dışından gelen daha geri,
bir BAŞKA TOPLUM insanlarıma yapılır.
Sırf SOSYAL DEVRİM olmadı için, onun
yerine TARİHCİL DEVRİM gelir.

Tarihin yüzeyinde Medeniyetle Barbar-
lık arasındaymış gibi geçen Tarihçil Devrim
etki - tepkileri, gerçekte en derin üretici güç-
lerin yönettiği ÖZEL MÜLKİYET ile KAMU
MÜLKİYETİ arasındaki karşılıklı etki - tep-
kilerdir. Bu çelişkili gidiş bütün Antika Ta-
rih boyunca, hiç aman vermeksizin sürüp git-
tiği için bir sosyal kaadun gücünü taşır. Buna
TARİHCİL DEVRİM KANUNU denebilir.

Tarihçil Devrim Kanunu, Medeniyetin
başladığı günden, Kapitalizmin SOSYAL DEV

RİM'ler çağın açtığı güne dek : düzgün bir saat çalışmasıyla işler. Klâsik tarihte birbirinden kopmuş, birbirine benzemez, hatta bir birinin zıddı olarak anlatılan bütün Medeniyetlerin birbirine bağlılığını, «Tekerrür» sayılan benzerliklerini ve çelişkileriyle bir arada bütünlük teşkil ettiklerini Tarihçil Devrim Kanunu belirler. Bu kanun bilimsel düşünceyle incelenip uygulandı mı, Tarih zincirinin bütün halkaları eksiksizce ve aksaksızca birbirlerine bağlanmış bulunur. Şimdiye dek çözümü askıda kalmış, hatta «Esrar», «Gayya Kuyusu» sayılmış nice problemlerin iş zembekleri yakalanmış olur.

Bu gerçeği iki çözümü yapılmamış büyük olayla örnekleyelim :

TARİHCİL DEVRİM NİÇİN OLUR?

Barbarlık geri ve insanlık evrimince ALT ve İLKE bir toplumdur. Medeniyet ileri, ÜSTÜN ve daha OLGUN bir toplumdur. Nasıl olur da, geri barbarlık, ileri medeniyeti yener? Burjuva tarihçiliği bunu kasılla kasılla bir içine işlenilmez bilmece-bulmaca saymaktan pek hoşlanır. O bilmece üzerine sürüyle yalan, dolan aldatmacaları kuracaktır. Ancak Sosyalistler, hatta Plehanof gibi skolastikçe marksistler bile o konuda bocalarlar.

Yanlışın nedeni, Tarihçil Maddeciliğin verdiği ÜRETİCİ GÜÇLERİ iyi değerlendirememekte toplandır. Çoğu Maddecil Üretici Güçlere: Coğrafya ve Tekniğe aşırı değer veririm derken, İnsancıl üretici güçlerin canlı değeri küçümsenir : İnsanın Tarihçil Gelenek ve Görenek, kolektif aksiyon gibi üretici güçleri gözden kaçırılır. Tarihi yapan İNSAN soyutlaştırıldı mı, yahut otomatlaştırılıp gölgeleştirildi miydi : Ya insanüstü güçlere, yahut insanı hayvan yerine koyan sırf mekanik güçlere kayıp, kaba burjuva materyalizmine düşmekten kurtulunamaz.

Tarihte insancıl güçleri en büyük dirençle savunan kimseler, barbarlar olmuştur. Barbar, ilkel de kalsa «SOSYALİST» bir «KAMU» düzeninin çocuğu idi. Eşitsizlik bilmiyordu. O yüzden yalanı ve korkuyu kendi toplumu içine sokmayan alabildiğine ülkücü yiğitti. Böyle yüce karakterli kişilerden derleşik olan Barbar topluluğu, ne denli az kalabalık olursa olsun : var olan bütün üyeleriyle, bir tek vücut gibi düşünüp davranıyor-

du. Medeniyet insanları ise, ne denli çokluk olursa olsunlar, içlerine kurt düşmüş kuru kalabalıklardı. Binbir çelişkiyle birbirlerine düşmüşlerdi. İkel kamu düzeninin katıksız: Eşitlik - doğruluk - yiğitlik gelenekleri ve kan kardeşliğinden doğma yaman Kolektif aksiyon güçleri Medeniyet insanında tükenmişti. Yalnız KİŞİ ÇIKARI, PARA, DALAVERE, YOBAZLIK, ZORBALIK ile külah kapıp sömürü sürdürüyorlardı.

İnsanlık gelişiminin, Tarihçil girişile tuttuğu yönde, YENİ Coğrafya ve teknik üretici güçlere gebe olan yerlerde : çürümüş Medeniyet insanı ile, gürbüz barbar insanın çatışmaları gözönüne getirilsin. Medeniyet üst sınıfların kendi efendiliklerini yalnız zorbaça sürdürebilmek üzere, kendi yurttaşlarına güvenemedikleri için, o bedeni ve ruhu sağlam Barbarları Medeniyete doğru ister istemez çağırılmış, onlara Medeniyet bozgununun bütün içyüzlerini öğretmiş buldukları düşünülün.

İnsancıl üretici güçlerin diyalektik sıçrama momentinde (Marksça pek güzel işaret edildiği gibi) SAVAŞI keskin bir EKONOMİ gücü yaptığı sıralar sık sık pallak verirler. Öylesine neyrenk Tarih noktalarında : çökün Medeniyetin coğrafyası aşmış, yeni coğrafyalar ve medeniyetçe geliştirilmiş teknikler barbarın eline geçmiştir. En yüksek kertesinde bunalım, ortada insancıl üretici güçlerden başka tutamak bırakmamıştır. Bu şartlar ortasında Medeniyet insanı, hiç beklemezken ansızın Barbar insana yenilecektir ve yenilmiştir. SOSYAL DEVRİMİ'ni başaramayan Medeniyet TARİHCİL DEVRİMLER yıkılacaktır.» (Tarih Tezi, s. 20 - 24).

Kapitalizm öncesi toplum biçimlerinin, kapitalizme gelene değin insan topluluklarının başından geçenlerin, tarihi maddecilik esasları dahilinde incelenmesi, en genel şemalar veya okul kitaplarında öğretilen nisbeten basitleştirilmiş bilgiler bir kenara bırakılırsa, bizim bilebildiğimiz kadarıyla günümüzde de süregelmektedir. Kuvilcamlının bu konuya el attığı ve geliştirdiği dönemde bu konudaki bilimsel çalışmaların onun eline geçmemesi, Grundrisse'deki Formen bölümünü «Tez» i yayınladıktan sonra okuyabilmesi, ondan sonra da ölümüne değin, yine bu konuda kendisinin de belirttiği gibi «bütünlüğü ne tutarlı başka araştırmaya» rastlanmamış

olması, şüphesiz ki onun önündeki çeşitli engellerdir. Ama bizim burada asıl vurgulamak istediğimiz, kullanmak istediği **metodla**, eklektik dünya görüşünden kaynaklanan ve bilimle uzlaştırılmaya çalışıldığı halde bir türlü uzlaştırılmayan öz arasındaki çelişkidir.

Kıvılcımlı, yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi, meselenin temelini «ekonomik olduğunu» vurgulamaktan geri kalmaz. Ama gene örnekteki gibi, ya ekonomik mesele marksist ekonomi-politiğin dışına çıkar, keyiflesir, ya da daha ileride göreceğimiz somut örneklerde olduğu gibi ekonomi hiç gözükmez. «İyilik» in timsali «barbarlar» gelip «kötülük» timsali medenileri «bire kadar» kılıktan geçirirler!

Yukarıdaki «tarihsel devrim» tanımlama sımsu bilimsel olarak irdeleyelim :

Devrim Nedir, Ne Değildir?

Bir kere bilim, devrimler arasında sosyal ve tarihsel ayrımı gözetmez. Gerçekte tüm evrene şumullendirildiğinde devrim, bir gelişim doğrultusunda nicelik birikimlerinin nitel sıçrama amdır. Şu veya bu sürecin gelişmesinde varlıktaki nicelik birikimleri bir noktada nitelik değişimine yol açar ve bu nitelik değişimi bir devrim, bir biçim ve öz değişimi olur. Bu bilimsel kanun, toplumların gelişimi için de geçerlidir.

«Gelişmelerinin belli bir aşamasında, toplumun maddi üretici güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut üretim ilişkileriyle, ya da hukuki ifadesinden başka birşey olmayan mülkiyet ilişkileriyle çelişkiye düşerler. Bu ilişkiler, üretici güçlerin gelişmesinin sonucu olan şekiller olmaktan kıpır, bu gelişmenin önünde engeller niteliğine bürünürler. O zaman toplumsal devrim çağı başlar. İktisadi temeldeki değişme, kocaman üstyapıyı, büyük ya da az bir hızla devirir.» (Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı, Önsöz, K. Marks, Sol Yayınları, s. 23 - 24).

Yukarıdaki alıntı sosyal devrimin en klasik ve en özlü tarifidir. Ve Kıvılcımlı'nın «tarihsel devrimini» bu tarifile bağdaştırmaya imkân yoktur.

Polemiklerde, «Kitapta yazılı olanlar karışındakini susturmaya çalışmak» bir ölçüde dogmatik bir yoldur. Tartışmalara «dinsel» bir görünüm getirmesi tehlikesi vardır. An-

cak, işçi sınıfı sosyalistleri, bilimin iki büyük kurucusu Marks ve Engels'i ve emperyalizm çağını açıklayarak bilimi geliştiren Lenin'i, sosyal pratiğin de bizzat doğruladığı bu üç büyük ustayı, evrensel olarak tartışılmaz kabul ederler. Kaldı ki, geliştirdiği «tez» in temelinde yatan üretici güçlerin Marks-Engels'e dayandığını ileri süren Kıvılcımlı'ya karşı böylesi bir metodun uygulanması özellikle gereklidir.

Üretici Güçler Açısından

Ustalar, üretici güçleri tek tek tarif etmemişlerdir. Bu bakımdan doğrudan bir irdeleme yapmak mümkün olamamaktadır. Ama yazılanların anlamı, farkı yorumlara yer vermeyecek kadar açıktır. «Sosyal devrim» in en özlü ifadesi olarak kabul edilen yukarıdaki alıntının anlamı da son derece nettir. Marks, «Gelişmelerinin belli bir aşamasında, toplumun maddi üretici güçleri...» (altını biz çizdik demektir. Burada çok önemli iki nokta hemen görülmektedir. Birincisi, üretici güçler için maddi vurgulaması yapılmıştır. Böyle olması, üretici güçlerin maddi olmayanları da olabilir anlamına gelmez. Tersine Marks'ın, o dönemdeki idealist burjuva düşünür ve ekonomistlerine karşı kıyasıya savaş verirken ve sosyalizmin bilimini materyalist temeline oturtmaya uğraşırken bu «maddi» vurgulamasını görüşünü kuvvetlendirmek için, bilhassa yapmış olması akla daha yatkındır. Bunun böyle olduğu, «Önsöz» ün tüm metninde geçen «üretici güçler» teriminin hepsinde «maddi» vurgulamasının yapılmamış olmasından da kolaylıkla anlaşılır.

Yukarıdaki cümlecikte ikinci ve daha önemli nokta, üretici güçlerin gelişmesi meselesidir. Kıvılcımlı'nın tarihsel devrimlerine temel olan dörtlü üretici güçlerinden «gelecek-görenek» ve «kollektif aksiyon», toplum sal ilerleme ile birlikte, değil gelişmek, boyuna gerilerler ve «Önsöz» de kastedilen anlamda maddi değildirler. Yiğitlik, eşitlik, doğruluk gibi hasletler, kollektif davranabilme yeteneği ile birlikte, şüphesiz ki, diyelim bir işçi sınıfı devriminde maddi bir güç olarak gerçekten etkili olabilirler. Ama, «Önsöz» de kastedilen maddi üretici güçlerle bu «kategorilerin» uzak-yakın bir ilişkileri olduğunu söylemek mümkün değildir.

«Gelişme» konusunda, «medenî» toplumda yozlaşmış olan bu kategorilerin «barbar aşısı» ile yeniden diriltiye uğratıldığı, bunun o toplum için, bu «üretici güçler» açısından açık bir gelişme olduğu ileri sürülebilir. Gerçekten, «medeniyetler» in yükseliş dönemlerinde, bu niteliklerin insanlarda çöküş zamanlarıyla kıyaslandığında daha etkin olması çok daha muhtemeldir. Ama, sırf bu yüzden bu kategorilerin, üretici güçler arasına alınması hiç gerekmez. Tersine, bu iki faktör, toplumda sömürünün yoğunlaşmasıyla gelişen sınıf mücadelelerinin üzerinde, son tahlilde bu mücadele tarafından belirlenen kategoriler olarak şekillenirler. Üstelik bu iki kategori üretici güçler arasına dahil edilirse, hiç gelişmeyen, ilk sınıfsız toplumda ne ise öyle kalan, hatta dönem dönem daha da gerileyen, bundan böyle de gelişme imkânı olmayan bir «üretici güçler» kavramı el de edilmiş olur. Böylesi bir sonuç, ise diyalektik materyalizmin temel kanunlarına taban tabana zıt olduğu gibi, devamlı aksini iddia etmesine rağmen, Kıvılcımlı'yı tarihî bir «tekerrürler» dizisi halinde göstermekten kurtaramaz.

Doktor, «tarihsel devrimler» de, esas tayin edici faktörler olarak aldığı bu iki kategori dışında coğrafya ve tekniğin de etkilerini göstermeye çalışır. Onun için «coğrafya» da önemli küçülmsenmeyecek faktörlerden birisidir. Tek başına coğrafyanın toplumsal gelişmelere açıklama getiremeyeceğini doğru olarak belirtmiş olmasına rağmen «tarihsel devrimleri» açıklamada, bir üretici güç olarak meselenin çözümüne dahil etmeyi ihmal etmemiştir. Oysa daha önce de belirttiğimiz gibi, günümüzde devrimci bilim merkezleri ve devrimci bilim adamları coğrafyayı üretici güç kabul etmezler.

Bizim burada üstünde durduğumuz nokta ise, «sosyal devrim» meselesinde, ismi «coğrafya» olsun veya olmasın, toprak, madenler, sular v.b. üretim nesnelерinin ne gibi etkileri olduğudur. Çerçer yukarıdaki bölümünde olsun, gerek tamamında, «Önsöz» de kastedilen maddî üretici güçler içine bu nesneleri dahil etmek mümkün değildir. Gerçekten bu nesnelerin, bir üretim tarzını etkileyecek ölçüde tabii olarak geliştiklerini kabul etmek zordur. Hele kapitalizm öncesindeki gelişmeleri insan eliyle bile pek önemsiz mer

tebede kalmıştır. Maddî olmasına elbette maddidirler ama gelişebilmeleri için insan elinin, yani teknolojinin müdahalesi, önceliği gerekmektedir.

Bu bakımdan, «Önsöz»deki «gelişen maddî üretici güçler» kavramıyla münhasıran teknolojinin ve insan emeğinin kastedildiği açıktır. Gerçekten bu iki temel maddî güç, karşılıklı etki tepki ilişkileri içinde, insan toplumlarının ileriye doğru evrimleşmesinde tayin edici temel unsurlar olmuşlardır. İnsan için başlangıcından beri sürekli olarak gelişip mükemmellenen başlıca üretici güçler, gözle görülürcesine bunlardır.

Oysa Doktor'un «tarih tezi»nde, ve bu «tez»in bir bölümü olan «tarihsel devrimler»inde bu iki önemli temel faktörden birisi hemen hiç bulunmaz, öteki ise tali bir faktör olarak meseleye katılır.

Tarihsel Devrimde İnsan Üretici Gücü

İnsan emeği, bizzat üretim yana insan Kıvılcımlı'nın «tarihsel devrim» tahlillerinde yer almaz. Neden? Çünkü, devrimi yapan barbar öylesine «ülkücü» bir «hak ve adalet» «fedaisi»dir ki, üretim yapmayı «aç gözlülük» sayar! Yani burada da karşımıza Doktor Kıvılcımlı'nın «barbar idealizasyonu» çıkar. Şu alıntıyı görelim :

«Barbar zaptettiği yerleri kendisine **ÖZEL MÜLKİYET** yapmayı umursamaz. Barbar, benliğinde ülküleştiren sosyalleştirdiği, yani barbar Toplumun bütün kişilerine mal ettiği Ortak "Şeref" duygusu, yahut "Din" çabası içinde can verip şan almaya kanmıştır. Barbarlık, Toplum mülkiyetine adanmış toprakların, yalnız mülkiyetine değil, tasarrufuna (kullanılıp işlenmesine) dahi el atma hakkını kendine görmez. Madem ki kendisi ilb de olsa, görevi insan yaşayışında hak ve adaleti sağlamaktır, toprağı bilfiil işlemeyecektir. Toprağın tasarruf hakkı toprağı bilfiil işleyenlerindir. Medeniyet illetine tutulmadan önce barbarlar, ne **ÖZEL MÜLKİYET**, ne de **KİŞİSEL TASARRUF** sahibi olmayı akıllarından geçirmezler. Bütün istedikleri, ömürlerini at üstünde zulüm dünyasma adalet saçabilmektir; yalnız bir lokma ekmele üstünde pala sallayacağı atını beslemeye ancak yetecek (Osmanlı Şeriatında Zaim

(büyük beylere) 5000, Timarlıya 3000 akça, 100 akça 1 kuruş, 100 kuruş bir gümüş lira hesabıyla, yılığı 50 lira) bir «dirlik» tir. Fazlası gelirse onun da akçasma dokunulmaz : ayrıca, aynı ölçüde (beylere mutlak surette eşit) akçayla yetiyecek bir «Cebellu» Halk ve hak bekçisi, «Şeriat» fedaisi daha beslenir.» (Tarih, Devrim, Sosyalizm, s. 227-228).

Başlıca görevleri ülke içindeki artı-ürünü toplamak ve ülke dışındaki artı-ürüne el koymak için asker beslemek olan, merkezi bir feodal yapının bir nevi vasalı durumundaki tımar beylerinin hakim sınıf olarak üre tim yapmaması olgusunu böyle yorumlamak ve bu sömürücü sınıfı böyle aklamak, bir za manların Asya Tipi, v.s. tartışmaları ve «kerim devlet» teorileri hatırlanacak olursa, pek de yabancı olunan bir tutum değildir. Ancak bilimin ölçüsüne vurulduğunda gerçekten anlaşılabilir olabilmektedir. Ama Kıvılcım 11, sonradan dirlikçi olan tımar beylerinin ilkel sosyalist toplumdaki geldikleri için gerçekten sosyalist olduklarına ve kendilerini toplumun kurtuluşuna adanmış «havariler» olduklarına inanmıştır. Madem ki onlar «sosyalisttirler», o halde nasıl sömürücü olabilirler?

Burada karşımıza aynı idealist - metafizik yaklaşım çıkmaktadır : Toplumsal gelişmenin başlıca amili «yüce sosyalizm düşüncesi» dir! NOT :

Bu «ülküci ilb gaazi» lerin gelirlerini ölçecek bir kıstasımız yok! Ancak yıllık 50 TL. bugünün parasıyla (öyle bir imaj verilmiş istenmiş) gerçekten çok mütevazı.

Üstelik de, zaman konusunda bir belirleme yok. Ne var ki Doktor, bir başka yerde şöyle bir örnek verir : «Acemi oğlanlar ilkin... çalıştırıldılar. 1 Akça gündelik alırlardı. Beş on yıl sonra 2 akça "yevmiye" ile Yeniçeri olurlardı.» (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 221-222). Yılda 3000-5000 akça gelirin «beş on yıllık yeniçerinin» gelirinin 4-7 misli olduğu gözönünde tutulursa «ülküci» lerin mütevazılığı hakkında bir fikir edinilebilir.

Tarihsel Devrimde Teknoloji

Öte yandan Kıvılcımlı devamlı olarak «teknik» i esas tayin edici faktör olarak ele aldığını ileri sürerse de sıra somut açıklama-

malara geldiği zaman hiç de dediğini yapmaz. Tarih Devrim Sosyalizm'den alınan yu- karıdaki pasaj, buna tipik örnektir. Doktor'a göre «tarihsel devrimler» e yol açan maddi temel, maddi üretici güçlerin gelişmesi değil, «hak ve adalet dağıtıcısı yalın kılıç ilbler» dir. Nerede «tefecî bezirgân kanseri» toplumu «kankıran» yapmışsa hemen varıp kur- tarırlar!

Doktor'un, «tarihsel devrimler» de «teknik» e tali rol yüklemesinin sebebi, medeniyetten hiç «hoşlanmaması» dır. Medeniyet gibi bir toplumsal hastalık nasıl olur da tek nolojiyi geliştirebilir?! Ona göre mümkün değildir. Ama konusu medeniyetlerdir. O hal de medeniyet boyunca teknik gelişmemelidir. Şu alıntıyı okumaya çalışalım :

«MEDENİYETİN YARATICILIK EFSANESİ»

Şimdi tarihin en ibret verici ilginçliğine gelmiş bulunuyoruz. İnsanoğlunu : Efendi ve köle diye iki müthiş zıt kutba ayıran medeniyet topluma yeni olarak ne getirdi?

(...) Ondan sonra gelecek iki bin yıl boyunca, birinci derecede sayılabilecek bir tek icat yahut keşif ayırdetmek güçtür. Keşif ve icatların en parlak alfabe ile demirin eritimidir.

Burada bin yılların efsanesi sönmüş olmuyor mu? İnsanı köle eden medeniyet, yaratıcı zekâyı da binlerce yıl için öldürmüştür.»

«Ve Childe'in 2 bin yıl saydığı medeniyetteki teknik gericiği, Limet : Kapitalizmin çağına kadar bile değil, taa 19. yüzyıla dek, yani işçi sınıfının canı pahasına insanlık haklarını savunmaya giriştiği güne dek, ki 19. yüzyıla dek, beş altı bin yıl sürdürür. «Tekniğin ilerleyişi öylesine yavaş oldu ki, 19. yüzyıla dek, metalurjide (maden işlenimi sanayiinde) az bir tekamül kaydedildi».

«Bugün yeryüzünde halâ "geri kalmış ülkeler" sürüngenler gibi kıvranıyorsa, bunların çoğu : hep antika medeniyet zokası yiye yiye tırşaya dönmüş insanlık kalıntılarıdır. «İlgililerin bilgi edinmesi» gereken en büyük «tarih dersi» budur. Hem insan zekasını Nemrud'un taş baltasıyla kökünden kazmak, hem kalkınan ileri ülkede olmak, bu dünyada hiçbir firavunun tutturamadığı büyüdüdür. Ya insanın hakkı ve düşüncenin gücü

antika zorbalığı yener, ya antika zorbalık hangi maskeyle olursa olsun egemense, geriliğin daniskası kıyamete dek sürer!» (Tarih, Devrim, Sosyalizm, sf. 118-120).

Daha önce de tekrarladığımız gibi, Kıvılcımlı, «tarihsel devrimlerde tekniğin başlıca rol oynadığını» devamlı ileri sürer. Ama somut çözümleme ve açıklamalarda, değil teknik, ekonomik temeli bilile bir yana bırakır. Esas tayin edici faktör, tarihsel devrimi yapan barbarların üstün hasletleri, kollektif aksiyon ile harekete geçip, «vurucu güç» haline gelen ilkel sosyalist toplumun gelenek-görenekleri olur. Bu andan sonra da, teknik gelişme'nin de önemini kaybettirecek «zorlamalara» gidilir.

Üstelik de, bu konuda başvuru kaynakların işçi sınıfı bilimi açısından ne ölçüde güvenilir oldukları hiç dikkate alınmaz.

Üretim Tarzı Açısından

Denecektir ki, «Her medeniyetin yıkılıp yerine yeni medeniyetlerin kurulmasıyla, barbarlar bölük bölük medeniyete, yani sınıflı topluma geçmiş olurlar. Sınıflı toplum, ilkel komünal toplumdaki daha ileri olduğu için bu bir devrimdir!»

Böylesi bir iddiada ileri sürülen devrim, şayet insanlığın ortak mülkiyetli ilkel sınıfsız toplumdaki çıkıp, özel mülkiyetli sınıflı topluma geçişini kastediyorsa şüphesiz bir devrimdir. Ama «tarihsel» değil, «Önsöz»de tarif verilen sosyal bir devrimdir. Ve barbarların yüce hasletleri sebebiyle değil, ekonomik determinizm gereği olur. Hem de öyle, bir kısım «tarihsel devrimler»de olduğu gibi özel mülkiyetin yerini geriye dönüş biçiminde ortak mülkiyet almaz.

Yok bu iddia ile, bir kısım barbarın üzerine gittiği medeniyeti devirdikten sonra onunla kaynaşıp kendilerinin de medenileştiği ve ilkel sınıfsız toplumdaki daha ileri bir toplum düzeyine geçtikleri için bunun bir devrim olduğu ileri sürülüyorsa, bugün emperyalist metropollerde işçileşen milyona yakın köylümüzün başından geçenler ne ölçüde devrimse, bu da o ölçüde devrimdir.

Gerçekten, bir sınıflı toplum içine katılıp asimile olan göçebe topluluklarının hayatında bir nitel değişiklik olabilir, ama böylesi bir durumun o topraklar üzerindeki sosyal gelişim açısından devrim olarak nitelenmesi-tarihi maddeci bilimle bağdaşmaz. Çünkü o

topraklar üzerinde bir üretim tarzı değişikliği olmamıştır.

Kıvılcımlı'nın başta gelen iddialarından birisi ustaların kapitalizm öncesini yeterince işleyecek vakitleri olmadığıdır. Onun için, «tarihsel devrim» diye bir kategori ileri sürmekte kendini hahk görür. Formen'i okuyamamış olması gerçekten bir eksikliktir. Ama meşhur «Önsöz»ü bilmemesine imkân yoktur. «Önsöz»de toplumsal gelişimin en genel gördüğü kanunlaştırılırken hiç de «tarihsel devrim»e ihtiyaç duyulmaz. Bu genel kanunların sadece burjuva devrimi için söylendiğini, Doktor'un söylediği gibi burjuva devrimine kadar sosyal devrim olmadığını ileri sürmek mümkün değildir. Doğrudur, çünkü, Marks, bütün zamanlar için geçerli olan bu kanunları koyarken, aynı metinde insanlığın şahit olduğu üretim tarzlarını da sıralayarak sadece burjuva devrimini kastedmediğini açıkça göstermiştir :

«Geniş çizgileriyle, Asyatik, Antik, Feodal ve Modern Burjuva üretim tarzları, toplumun ekonomik şekillenmesinin gelişen çağları olarak nitelenebilirler.» (Marx - Engels, Selected Works, Progress Publishers 1970, s. 182).

Açıkça görüldüğü gibi tarihte sadece sosyal devrimler vardır ve insanlığın başlangıcından beri vardır. Kıvılcımlı'nın iddia ettiği gibi burjuva devrimi ile başlamamıştır. Marks'ın sıralamasında, henüz yeterince bilgi sahibi olunulmaması sebebiyle bulunmayan ilkel komünal toplumdaki sınıflı topluma geçişlerin «tarihsel devrim» olduğunu iddia etmek tutarlı değildir. Bir kere Kıvılcımlı, kapitalizm öncesi geçişlerin hiçbirini sosyal devrim kabul etmemektedir. İkincisi, kapitalizm öncesi geçişlerde, ilkel komünal toplumdaki sınıflı topluma geçiş, ortak mülkiyetten özel mülkiyete yönelik gibi farklı toplum biçimlerinin başlıca ayırıcı özelliği olan mülkiyet ilişkilerinde çok köklü bir değişiklik ifade etmesi bakımından belki de en göze çarpan en «sosyal» devrimdir.

O halde Kıvılcımlı'nın antik tarihte «tarihsel devrimler» olarak açıklamak istediği olayların bilimsel açıdan gerçekliği nedir ve Doktor böylesi bir kavram zorlamasına niye başvurmuştur? Bunları inceleyelim.

Kıvılcımlı, kapitalizm öncesini incelerken, bilimsel terminolojiyi kullanmaz. Bilimsel

metodu kullanır mı? Devamlı olarak kullandığını ileri sürer ve biçimsel örnekler de verir. Ama dünya görüşündeki eklektisizm buna da akseder ve tarihi olduğu gibi değil gönlüne yatırdığı şekilde açıklar! Doktor, bazı barbar akınlarının «başarıları»nın etkisiyle adeta büyülenmiş ve tarihte olup bitenleri barbarlara yaptırabilmek için bilimden uzaklaşmak zorunda kalmıştır. Böyle olunca da o çok kızdığı burjuva bilginleriyle aynı terminolojiyi konuşmaya başlamış, benzeri tahliller getirmiştir.

Medeniyetler Meselesi

Kıvılcımlı, «Önsöz»deki genel prensipleri tarihe uygulayacağı yerde tıpkı klâsik tarihçiler gibi «medeniyetler»le uğraşmıştır. Onda medeniyet, bilimsel anlamıyla açıklığa kavuşmaz. «Medeniyet»i klâsik tarihçilerden almış, ona bilimsel eklentiler yapmaya çalışmıştır. Doktor «medeniyet»ten neyi kastedmektedir? En genel çizgileriyle Doktor'un yorumu olarak şunları söylemek mümkündür: Medeniyet veya medeniyetler sınıfsız topluma burjuva toplumu arasındaki tarihi süreci meydana getirirler. Sınıflı toplumdur. Barbarlar tarafından kurulup gene barbarlar tarafından yıkılırlar. Temel üretim ilişkisi TOPRAK üzerindedir. Yukarı barbarlar tarafından kurulursa «orijinal», orta barbarlar tarafından kurulursa «rönesansa uğramış» olurlar. Hangi tür barbarlar tarafından kurulurlarsa kurulsunlar başlangıçta, toprakta ortak mülkiyet hakimdir. Zamanla «ülkücü barbarlar» «aşınır»lar, buna karşılık ticareti yürüten «sinsi» tefeci - bezirgânlar milletin malını aşırıp sermaye biriktirirler ve tefecilik yoluyla toprakları özel mülkiyetlerine geçirirler. Artık toplum «hastalanmış»tır, «kansere» olmuştur! (Tarih, Devrim, Sosyalizm, s. 222). Çünkü özel mülkiyet mikrobu girmiştir. Özel mülkiyet çok «kötü» bir şeydir. Sosyalistliğe asla sığmaz. Tarih sadece «sosyalizm»le ileri doğru yürüdüğüne göre, bu «kötülük»ün ortadan kaldırılması gerekir! Barbarlar, yani «ilkel sosyalistler» böylesi «kötülükleri» dünya yüzünden silmek için adeta ilâhi bir görevle çağrılıdır. Bir barbar akınıyla medeniyet hastalığının kökü kazınır! Yeni gelen barbarlar, yıkılan medeniyetin kurucusu önceki barbarlar gibi başlan-

gıçta çok ülkücüdürler. Ama zamanla, tefeci - bezirgânlık ve ilh...

Kıvılcımlı, burjuva tarihçilerinin şaşır kaldığı medeniyet TEKERRÜR'lerine böylece bir çözüm bulur! Ama TEKERRÜR'ü ortadan kaldıramaz!

Kıvılcımlı'nın «medeniyet»i bilimsel olarak neye tekabül ettirdiğini kestirmek mümkün değildir; Bir sosyo - ekonomik şekillenme midir? Yoksa bir üretim tarzı mıdır? Veya bir üstyapı şekillenmesi midir? Kendisi bunlara açıklık getirmez! Söz gelimi, orijinal islâm medeniyeti ile onun «rönesansları» olan «Abbasi», «Endülü», «Selçuklu», «Osmanlı» v.b. medeniyetlerin bilimsel olarak ayrılık ları nelerdir? Ortak noktaları nelerdir? Bir «medeniyet»in yerine «tarihsel devrim»le bir başka medeniyet kurulur. Ortada bir devrim olduğuna göre, bilimsel metodu kullanıyorsa, hiç uzatmadan mülkiyet ilişkilerinde meydana gelen köklü değişimin ne olduğunu göstermemiz gerekir. Doktor bunu, toprakta özel mülkiyetten ortak mülkiyete geçiş diye izah eder. Modern sosyalizmden önce böyle bir şeyin objektif olarak mümkün olamayacağını, olsa olsa buna bir «karşı devrim» denebileceğini, tersine, ilkel komünal mülkiyetten kendisinin o hiç hoşlanmadığı özel mülkiyete geçişin, «yozlaşma» adını verdiği olayın, bilim tarafından başlı başına bir sosyal devrim olarak nitelendiğini, tarihin modern sosyalizme kadar genel gidişinin bizzat üretimi yapanların üretimin objektif şartlarından soyutlanmaları, yani değil ortak mülkiyete geçmek, geniş emekçi yığınların mülkiyetten kopmaları doğrultusunda olduğu asla düşünmez. Kendine has ajitasyon üslubuyla ve adeta dinsel bir coşkuyla barbarları göklere çıkarırken medenilere ezeni - ezileniyle, sömüren, sömürülenleriyle birlikte, handiye ayırım gözetmeden veryansın eder. Medeniyeti bir nevi hastalık, medeniyetin insanın bir çeşit dinden sapmış kişi, özel mülkiyeti ise apaçık hırsızlık olarak görmenin doğal sonucudur bu tavrı!

İşte barbarlar :

«Gaaziler, at üstünde Din uğruna Dünya ya dirlik getirme ülküsünden başka inanç taşımıyorlardı.» (Osmanlı Toplumunun Maddesi, s. 185).

«Çok defa öz çekirdeği, —Namık Kemal'in "400 arslandan bu vatan kaldı bize yadı-

gâr!" şarkısındaki kadar küçük bir ilbler (Gaziler) topluluğudur. O bir avuç denecek gözüpük insan, — ama medeniyetin bir avuç imtiyazlısı gibi yalnız kendi vürgununu ve toplum zararına keyfini düşünmeyen barbar insan, — özel çıkarıcılığı bilmediği için, (Tarih öncesi toplumunda öyle şeyleri pek öğrenmedi için), önüne gelen güvence, sempati ve antuzyazm (sevgi, saygı ve şevk) veren vurucu güçtür. Bir vuruşta, koca koca ülkeleri, kıtaları önüne serivermiştir.» (Tarih, Devrim, Sosyalizm, s. 227).

İşte medeniler :

«"Devlet esrarı" denilen şey, ancak Tefeci - Bezirgân vurgunculuğunun, Derebeyi soygunu ve baskısı ile Toplumı işkenceli bir mahşer haline çevirdiği gün, alınıp satılan bir metah haline gelirdi. O zaman zir takım "medeni" haydutlar, Kırkharamilere yataklık eden Mağara - Mezar - Saray Kumkuması içine çekilip, halkı kazıklayacaklardı.» (Aynı yerde, s. 186 - 187). «Medeniyetin köleliğe yatkın sürüleri...» (Aynı yerde, s. 189).

İşte özel mülkiyet, yani hırsızlık :

«...mukataacı, mültezim, sarraf üçüzlü çıkmazında, bütün müslümanların ortak mülkü olan miri toprakların büyük ölçüde চালış nizamı egemendir.» (Tarih, Devrim, Sosyalizm, s. 173).

«Nasıl olduğunu kendisinin de bilmediği, ancak kutsal gizli güçelerin kendisine bağışladığına inandığı bütün o biraz da gökten inerce kazanılmış nimetlerin hepsini **ÖZEL** cebine mi indiriverecek? Böyle bir kişi çıkar cılığı («Şahsi mülkiyet» anlamı) : barbar insan için ilbliğin (Şövalyeliğin) şanına yakışmaz, değer alçaltıcı, haysiyet kırıcı bir hırsızlık gibi gelir» (Tarih, Devrim, Sosyalizm, s. 227).

Yukarıdaki örneklerin pekçok benzerini, hatta daha çarpıcılarını bulmak mümkündür. Doktor'un tarih tezinin özeti hemen hemen bu, yani «iyilik» ile «kötülük»ün amansız mücadelesi olduğu için, hemen her çalışmasında benzeri ifadeleri defalarca kullanmıştır.

Üst Yapı Açısından Medeniyetler Meselesine Bakış

Kıvılcımlının tek tek medeniyetler üzerine getirdiği görüşlerinin tarihi materyalist gö-

rüşle eleştirilmesi gerekir. Ancak bu, ayrı bir çalışmanın konusu olmalıdır. Biz burada, genel olarak «medeniyetler» meselesine açıklık getirmeye çalışalım.

Asur, Grek, Roma, Mısır, İslâm, Osmanlı v.b. «medeniyetler» şüphesiz tarihi materyalizm açısından, toplumsal kategorileri ifade etmezler. Zaten bilimsel bir kategori değildir «medeniyet». Klâsik tarihçilerin genellikle yüzeysel gözlem metoduyla, toplumsal olaylar arasında bağ aramaksızın devlet, din, hukuk, sanat, gelenek v.b. üstyapı kurumlarına göre tarihi anlatmaları sonucunda tarih bir medeniyetler tarihi olmuştur. «Medeniyetlerin genellikle bu üstyapı kurumlarından birinin adıyla anılmaları da bu sebeplerdir. «İslâm medeniyeti», «Osmanlı Medeniyeti», «Roma Medeniyeti» v.b. Kıvılcımlı «medeniyet»lerin doğup batışından söz ederken, işte bu klâsik tarihçiliğin tuzağına düşer, kapitalizm öncesindeki bir kısım devletlerin, imparatorlukların yıkılışını medeniyetlerin sona erışı olarak niteler ve böylesi olguları «devrim» olarak değerlendirir. Oysa, yine bilimsel olmak istiyorsak, genellikle bir üstyapı manzumeleri olarak alabileceğimiz «medeniyetler»in, bu nitelikleriyle alt yapıdaki, yani üretim temelindeki gelişmeleri aksettirecek biçimde değişmesi gereğini de kabullenmemiz gerekir. Gerçi üstyapı, alt yapıdaki değişikliklere bir hayli direnir. Üretim temeli öz değiştirdiği halde hukuk, din, politik kurumlar, sanat v.b. kategoriler eski toplumdaki şekilleriyle varlıklarını bir süre daha sürdürebilirler. Ama önünde sonunda, o «muazzam üstyapının tamamı büyük veya küçük bir hızla biçim değiştirir.» (Önsöz, Marx - Engels, Selected, s. 182). Şu halde, kapitalizm öncesini incelerken, «sıradıklar gibi ardarda sıralanan medeniyetler»i değil, belirli üretim tarzlarına uygun düşen üstyapıları görmemiz gerekir. Kapitalizm öncesi üretim tarzlarının sayılarının azlığı, buna karşılık «medeniyetler»in çok sayıda olması meselenin duruca kavranmasını önlememeli. Gerçekten çeşitli adlarla anılan çok sayıda «medeniyet»ler olabilir. Ama bunlar tarihsel materyalizm metoduyla incelendi miydi, ortada ne komplekslik ne de «tekerrür» kahr. Birine diğerinden devrimle geçilen kategoriler değil, aralarında çeşitli tarihî ve yerel faktörlerin etkisiyle ikincil ayrımlar

bulunan benzer üstyapılar ortaya çıkar. Aksi halde, Anadolu'da Selçuklu ve Bizans «mede niyetlerinden sonra kurulan Osmanlı «mede niyeti»nin nasıl olup da «orijinal İslâm Medeniyeti»nin rönesansı olduğu, bu izahın tarihi materyalizm açısından ne demeye geldiği bir soru işareti olarak kalır. Ama ister miri toprak esası üzerine olsun, ister doğrudan derebeyi mülkiyeti olsun, yukarıda sıralanan «medeniyetler»deki mülkiyet ilişkilerinin kölelik veya serflik ilişkileri olduğunu, yani emeğin kendisinin üretimin objektif şartları arasında yer aldığı tesbit ettiğimiz an da mesele olağanüstü aydınlanır. Bunların üstyapılarındaki şu veya bu ayrıntıların ikincil olmasının nedenini hemen kavrarız. Ve orta yerde «devrim» adı verilecek bir olay olmadığını anlarız. «Selçuklu devletinin toprakları üzerinde kurulan Osmanlı medeniyeti, Bizans medeniyetine son verdi.» gibi bir cümlelin ne anlama geldiği artık son derece açıktır.

Bir «medeniyet»in yıkılarak onun hüküm sürdüğü topraklar üzerinde bir başka «medeniyet»in kurulması toplumsal anlamda bir nitelik değişmesi, şu halde bir devrim sayılması gerekmez mi? Şüphesiz bu «medeniyetler» arasında farklı üretim tarzlarının üstyapıları olacak kerte de fark varsa, bu bir devrim olarak nitelenir. Buna karşılık bu mede niyetler aynı bir üretim tarzının tali noktalarda farklılaşmış üstyapıları ise, bunların devlet olarak somutlaşan şekillerinden birinin yerine ötekini geçmesi bir sıçrama anı olarak görülebilir. Ama bu sıçrama ne üretim tarzında ne de sosyo-ekonomik yapıda nitel bir değişiklik meydana getirmede için «devrim» olamaz. Nazi Almanyası, İkinci Harpte pekçok ülkeyi işgal etmiştir ama böyle oldu diye kimse çıkıp, sözgelimi Fransa'da devrim oldu dememiştir. Benzeri şekilde, Almanya aynı harbin sonunda müttefikler tarafından işgal edilip faşizme son verilince bunun bir devrim olduğunu iddia etmek yine kimsenin aslına gelmemiştir.

O Halde «Tarihsel Devrim» Nedir?

Savaşların kapitalizme mahsus olmadığını, ilk kabile toplumları ile başladığını biliyoruz. Hele sınıflı topluma geçişten sonra savaşlar sınıf mücadelelerinin de bir sonucu olarak toplum hayatından eksik olmamıştır.

Bilindiği gibi kapitalizm öncesi ekonomilerin temelini, tarıma başlanmasıyla birlikte, toprak ekonomisi oluşturur. Sömürünün özü, köle veya serf emeğiyle elde edilen artı-ürüne egemenlerce el konmasıdır. Devlet mekanizmasını ellerinde bulunduran hakim sınıfların harcamaları, pek bilinen şekliyle sürekli artar. Bu artan masrafları karşılamamın iki yolu vardır. Ya içeride artı-ürünü yani sömürüyü artırmak, ya da dışarıdan kaynak sağlamak yani dışarda birikmiş artı-ürüne el koymak veya içeride daha fazla artı-ürün yaratacak kaynağı, canlı emeği ele geçirmek, kısacası köle sağlamak... Tarih, bu iki usulün ikisinin de uygulanmasına devamlı şahit olmuştur. İşte, dış kaynaklara el atmak meselesi, kapitalizm öncesi devletlerin başlıca savaş nedenlerinden biri olmuştur. Madem ki artı-ürünün ana kaynağı topraklar ve insan emeğidir, kontrol altında bulunan topraklar ve insan emeği ne ölçüde artırılırsa artı-ürünün de o ölçüde artması sağlanacaktır. Bu artışın sağlanmasında, istila edilen yerlerin ahalisinin köleleştirilmesi ve ya rant'ın şu veya bu şekliyle yetinilmesi, gerek istilacıların ve gerekse istilâ altına girenlerin üretici güçler ve mülkiyet ilişkilerindeki durumlarına göre belirlenir. Esas olan topraktan ve insan emeğinden gelen artı-ürüne el koymaktır. Bu iş sürekli istila yoluyla değil, gelgeç talanlar şeklinde de yürütülebilir. Böylece bir devletin («medeniyet»in) başka bir devleti savaşla yıkarak arazisini istila etmesi ve artı-ürüne sahip çıkması mümkün olabilir. Ama böylesi bir olayın «devrim»le uzak yakın bir ilişkisi olmaz. Çünkü ne ekonomik temel, yani artı-ürüne el koyuş biçimi değişmiştir, ne de ülkenin sosyal yapısında sınıfsal bir değişiklik olmuştur.

Genel çizgileriyle mesele bu denli yalın olması gerektiği halde Doktor bir «medeniyet»in yıkılıp ötekini kurulmasına neden devrim adını verir? Çünkü barbarlar ilkel de olsa «sosyalist»tirler. Asla «kötü» birşey yapmazlar! Oysa artı-ürüne el koymak, yani açıkçası sömürmek «kötü» birşeydir. Böylesi bir iş ülkücü barbarlara yakışmaz! Onlar olsa olsa «iyi» şeyler yaparlar. Zaten yıkılan medeniyet sınıflı bir toplum değil miydi? Sınıflı toplumda ise sömürü vardır. Sömürü «kötü» birşeydir. «Ülkücü ilbler» olsa olsa bu

«kötülüğü» ortadan kaldırmakla «çağrılıdır- lar». Kötülüğün ortadan kalkması için onun kaynağının kurutulması, yani özel mülkiyetin kaldırılması gerekir! İşte «İkel sosyalist barbarlar», çökmüş medeniyetle birlikte özel mülkiyeti de ortadan kaldırırlar. Yerine kendi mülkiyet düzenleri olan ortak mülkiyeti geçirirler! Madem mülkiyet ilişkileri değişmiştir bu bir devrim olmalıdır! İşte Kıvılcımlı da tarihsel devrimlerin mantıklı biçimlenişi böyle olsa gerektir.

«Dirlik düzeni, toprak düzeninde sınıfları lafta değil, fiilen kaldırmıştır. Çünkü miri toprağın mülkiyetine kimse sahip değildir.» (T. D. Sosyalizm, s. 185).

Tefeci-bezirgân medeniyetin üstesinden kim gelebilir?! Ancak sosyalizm. Ama o zamanlar sosyalizm yok daha! Ama barbarlar var. Onlar İkel de olsa sosyalisttirler!

«O zamanlar, tekrar edelim, modern sosyalizm bilinmediğinden Antika Tefeci-Bezirgân derebeğleşme kör düğümü, İkel sosyalizm toplumundan yeni çıkmış Barbar kılıcı'ndan başka birşey kesmiyordu.» (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 197).

«Önsöz» de genel yapısı verilen «devrim» in «sosyal devrim» olduğunu, Marks'ın bunu bizzat tasrih ettiğini, oysa Kıvılcımlı'nın bu noktaya parmak basmak için kapitalizm öncesi devrimlere «tarihsel devrim» adını verdiğini, bu bakımdan «tarihsel devrimler» in «sosyal devrim» kavramıyla kıyaslanamayacağı ileri sürmek inandırıcı olmaz. Bir ke-re önceki bir bölümde de belirttiğimiz gibi, Kıvılcımlı kapitalizme gelene kadar hiçbir «sosyal devrim» e yer vermez. İkincisi Mark «Önsöz» de, tarihte sosyal olmayan devrimler de olabileceğini gözönünde tutarak, verdiği tanımlamaya sosyal sıfatını eklemiş olamaz. İnsanlık tarihinde sosyal yanı olmayan bir devrim olduğu iddia edilemez. Gerçi sosyal devrim karmaşık bir bütündür. Ekonomik temelde üretici güçlerden mülkiyet ilişkilerine ve üstyapıda iktidar değişimine dek bir seri köklü değişimler başlı başına birer devrim niteliği arzeder. Söz gelimi iktidar değişikliğine tek başına «politik devrim» adı verilebilir. Ama toplumun bir sosyo-ekonomik biçimden daha ileri kademedeki bir başkasına geçmesi başlıbaşına bir sosyal devrim bütünüdür ve Marks «Önsöz» de, devrimin sosyalliğini bu anlamda vurgulamış olsa gerektir.

Kıvılcımlı da, bilimsel terminolojiye tam sadık kalmasa bile, «sosyal devrim» in «Önsöz» deki işleyiş biçimini «tarihsel devrim» lere uygulamaya çalışır. Temelde, üretici güçlerdeki değişimi ele alır, onun üzerine mülkiyet ilişkilerinin gelişimi köstekleyici yapısını koyar ve sonuçta bu gelişikili durumu «tarihsel devrim» le çözer! Bu anlamda «tarihsel devrimler» de, pekâlâ «sosyal» sayılmak gerekir. Yani Doktor'un, «tarihsel devrimler» i, aynen sosyal devrim mekanizmasıyla çalışır. Ama sonuçta ortaya bilimsel anlamda bir devrim çıkmaz. Kıvılcımlı'nın eklenlik yapısının doğal bir sonucudur bu! Özele, biçim hemen gelişiverirler!

Öte yandan, Doktor tarihsel devrimlerin sosyal olamayışının nedenini, medeniyetlerdeki sömürülen sınıfların iktidarı devralacak örgütlenmeyi ve mücadeleyi yürütebilecek nitelik ve kapasitede olmayışlarına bağlar. Durum böyle olunca, ona göre, «medeniyet» in «taşlaşım» insanların topunun, hem sömürülenlerin hem sömürülenlerin birlikte yok olması tehlikesi başgösterir. O zaman barbarlar tarihsel bir determinizmle, bu toplumu yok olmaktan kurtarmaya gelirler. Toplum kurtarılır ama bir medeniyet son bulur, bir diğeri başlar... (Barbarların çöken bir medeniyete saldırısının «çağrılı» oluğunda mistik bir yan vardır. Adeta Tanrı'nın günahkâr kullarını cezalandırmak için onların başlarına musallat ettiği belaların dinsel kitaplarda anlatılan şekliyle bir paralellik izlenimi edinmemek mümkün değildir.)

İşte meselenin dahilden değil de hariçten çözümlenmesi olgusundan ötürü Doktor «devrim» e sosyal değil «tarihsel» adını verir!

Tarihsel Devrimlerle İlgili Bazı Önemli Noktalar

«Tarihsel devrimler» e bilimsel olarak neden devrim denemeyeceğini yukarıda göstermeye çalışmıştık. Burada tekrarlara düşmeden bir iki noktaya parmak basmak istiyoruz.

Yaşlanmış bir «medeniyet» in daha genç bir «medeniyet» ya da barbar akınlarıyla yıkılmasıyla, yaşlanmış «medeniyet» in ülkesindeki siyasi iktidar ve ona bağlı olan devlet kadrolarında toptan veya kısmi değişiklikler olabilir. Buna karşılık o ülkenin eko-

nomi temelinde ve sınıfla dengesinde bir de-
ğişiklik olmamışsa —ki üretim tarzında bir
değişiklik olmadığı zaman hep böyle olmuş-
tur— bilimsel anlamda bir devrimden söz et-
mek mümkün değildir. Bu durumda bu iktidar
değişikliği bir politik durum olarak dahi
nitelenemez. Çünkü bu iktidar değişikliği, alt
yapıdaki daha önceki köklü bir değişikliğin
tamamlayıcısı olarak gerçekleşmemektedir.
Ama klâsik tarihçilerin «medeniyetler»i baş-
latıp bitiren tarih anlayışına kendini kaptı-
ran Kuvılcımlı bir «medeniyet»in bitişini ya
da bir diğerinin başlayışını o denli önemse-
miştir ki, bunları toplumsal nitelik değiştir-
meler gibi görebilmiştir. Fatih'in İstanbul'u
fethiyle meydana gelen nitel bir değişiklik
varsa bunun şüphesiz Ayasofya klisesinin
camie çevrilmesi olmaması gerekir. Kuvılcım
lı bu nitel değişikliğin toprakta miri mülki-
yet düzeninin kurulması olduğunu söyler. Ken
disinin de açıkça belirttiği gibi, miri toprak
düzeni Osmanlılar'ın keşfi değildir.

Osmanlıların, Anadolu'ya geldikleri ilk
günlerde, henüz yerleşik tarım ekonomisine
geçmemiş, hayvancılıkla varlığını sürdüren
ilkel komünal toplumdaki henüz çıkmamış ol-
duklarını kabul etsek bile, Osmanlılığın ilk
günlerinden itibaren toprakta oluşan mülki-
yet ilişkisinin miri toprak mülkiyeti oldu-
ğunu gözden kaçıramayız. Osmanlıların, göçe-
be aşiret döneminde toprakla olan mülkiyet
ilişkileri, sırf sürülerin otlatılması için top-
rağın geçici olarak ortaklaşa benimsenmesi
olabilir. (Ki bu dönemde de geçici olarak
benimsenen toprağın dışında başlıca üretim
durumunda olan sürülerin mülkiyetinin ortak-
laşa, yani tüm aşiretin mülkiyetinde mi
yoksa aşiret içinde ailelerin özel mülkiyetin-
de mi olduğuna dair kesin bilgimiz yoktur.)
Ama Osmanlılar toprağa yerleşir yerleşmez,
miri toprak düzenini uygulamaya başlarlar.
Miri toprak düzeninde, toprağın, onu işleyen-
lerin özel mülkü olması otradan kalkmıştır,
diye bunu ilkel komüna toplumunun ortaklaşa
mülkiyeti ile aynı kefeye koymak yanlış-
ların en büyüğüdür. Ve Kuvılcımlı'nın yanlış-
lığı, en önemli noktalardan biri budur. Miri
toprak düzeninde toprağın onu işleyenler ta-
rafından özel mülk edinilmesi yoktur ama,
toprağın tümü Allah'ın ve dolayısıyla onun
yeryüzündeki temsilcisi olan Padişahın özel
mülkiyetine geçmiştir.

Miri toprak düzeninin bu görünümü, top-
rakta özel mülkiyetin yokluğu gibi bir so-
nuca varması, bu topraklar üzerindeki sömürü
mekanizmasını ve sınıflar mevzilenmesini
gözlerden kaçırmamalıdır. Bizim buna da so-
racağımız sorular şunlar olmalıdır. Devlet
yönetiminin Osmanlılara geçmesiyle Anado-
lu (ve Rumeli) toprakları üzerinde sömürü
mekanizması ve artı ürüne el konması ortadan
kaldırılmış mıdır? Toplumda sınıflar
mevzilenmesinde bir değişiklik olmuş mudur?
Bu soruların cevaplarının olumsuz olduğunu
tarih gösteriyor: Adına ister öşür ister haraç
densin artı ürüne el koyma olgusu devam
etmiştir. Ve asyatik komünden kaynaklanan
doğu despotizminin damgasını yemiş en ağır
bir feodal baskı ve sömürü devam etmiştir.
Öyle ki, Osmanlı işgal ettiği yerlerin hemen
hepsinde sınıflar mevzilenmesine ve sömürü
mekanizmasına hiç dokunmadan, eskiden na-
sılsa öyle bırakmış ve bu yerlerin egemenle-
rini bir nevi vasal biçiminde kendine bağla-
mıştır. Fatih'in Cenevizlilere karşı tavrı hem
de Kuvılcımlı'nın alıntlarıyla, bu gözlemimi-
zi açık bir şekilde doğrular! Ama Kuvılcımlı
tarihi barbar hasletleri ile açıkladığından
onun yorumu bambaşkadır!

«...Kendi töre ve adetlerini ülkenin her
yanında muhafaza etsinler, barındıkları Pe-
ra'nın işlerini kendileri görsünler. Bütün zen-
ginlikleri, ev, mağaza, bağ ve değirmenleri,
ticaret eşyaları, çocuk çocukları, uşakları ken-
dilerinin olsun. Ülkeme bağlı ulusların yaptıkları
gibi onların da ticaretle serbestçe uğ-
raşmak ellerinde olsun. Karada ve denizde
gidip gelebilsinler. Ülkemin öteki bölgelerinde
adet üzere verilen haraç müstesna, artık
bunlar da başkaca vergi vermesinler. Gele-
cekte benim için aziz kimseler olsunlar. Ben
bunları ülkemin başka bölgelerinde oturan-
lar gibi savunacağım. Kliseleri kendilerine
kalsın. İlahi söylesinler. Ama, çan ve siman-
dirio çalmasınlar. Ben onların kliselerini cami
yapmayacağım. Ama onlar da başka kli-
se kurmayacaklar... Yurttaşları Cenevizli
tüccarla, ticaret eşyaları ile, çocuk çocukları
ile serbestçe gelip gitmek ellerinde olsun...
Önceden almış olmaları gereken vergileri tah-
sil etsinler. Paralılar, kendi tüccarları ara-
sında çıkacak davalara bakmakla görevli bir
hakimi kendi aralarından seçmekte serbest
olsunlar.» (Asseido.)

TÜRKLER TOPRAK VE İNSAN

"İmtiyaz" dedikleri nedir? O vakitler hiçbir bezirgân öteki bezirgâna böylesi davranmadığı için adına "İmtiyaz" deniyor. Üikenin her insanı gibi, kulluğu benimseyen Cenevizli de (demokrasi lâfları gevelenmek-sizin), eşit vergiye, eşit hakka, eşit savunmaya kavuşacak. Başka ne hali varsa kendisi görecektir. Osmanlı, en son lügat kitaplarına dek "Haşa min huzur Tüccar" diyerek, bezirgândan tiksinecek. Ama, medeniyetin zehirli ilacı olan ticaret: dozunda kullanılacak. O da aşağıdaki kılıçtan keskin şartlarla:

1 — TOPRAĞA: Cenevizli dokunmayacak. Bütün taşınır zenginlikleri, EMEK ve çabıyla başarılmış ev, mağaza, bağ, değirmen gibi taşınmaz bayındırlık ürünleri onun olsun. Toprak, hiç tartışmasız, bütün mülklerin ortak malıdır.

2 — İNSANA: Cenevizli dokunmayacak. "Türkler onlarla birlikte, onların arasında oturmasınlar, ayrı kalsınlar!" "Azaplar ve kölele onların evlerinde oturmayacaklardır." (Asseido).

3 — İNANCA: Cenevizli dokunmayacak. Gavrur şangırtısı yayılmayacak. Ayıp değil ya, Mehmet Hristiyanlığa, o Bizans medeniyetini buz tutturana derebeğiliğine güvenmiyor. "Çan ve simandirio çalmasıdır!" (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 57-58).

Yukarıdaki ahıttaki «tarihçi»nin anlatıklarının anlamı son derece açık. Fatih, Cenevizlilerin düzeni ne ise hemen aynen devam etmesinden başka birşey yapmıyor. Üstelik mevcut bütün ekonomik ve sosyal ilişkilerin devamını da garantiye alıyor. Altında Kıvılcımlı'nın yorumunu okuyoruz: «Cenevizli insan» demokrasiye kavuşmuş! Hangi insan, hangi demokrasi?! Cenevizliler sınıfsız bir toplum mu idi?! Yoksa Fatih'in «demokrasi»sinden yararlanan «Galata soy-luları» ve «Ceneviz tüccarları» mı oldu?

Kıvılcımlı «tarihsel devrimler»in ekonomik temelini izah ederken medeniyetlerin özel mülkiyeti ile barbarların ortak mülkiyeti arasındaki karşılıklı etki, tepkileri, gerçek te esas tayin edici faktör olarak gösterir. Böylesi bir yaklaşım metod bakımından bile bilimselliğin hemen dışına düşer. Çünkü esas tayin edici faktör önceki ve sonraki düzenlerin mülkiyeti ilişkileri arasındaki çelişki-

lerin niteliği değildir. Sözelimi burjuva toplumu ile ondan önceki sınıflı toplumların hepsi özel mülkiyet düzenli toplumlardır. Şüp hesiz kapitalist özel mülkiyet ile feodal özel mülkiyet arasında fark vardır. Ama bu fark özel mülkiyet sınırları içinde kalan bir farktır. Ve mülkiyet ilişkileri arasındaki çelişki değildir esas olan. Esas olan, gayet iyi bilindiği gibi o yapının içindeki üretici güçlerle, üretim ilişkileri arasındaki çelişkidir.

Ama Kıvılcımlı «tarihsel devrim»i dışarıdan gelen barbarların yaptığı ileri sürünce, yani o toplumun içindeki gelişim dinamiği ile meseleyi çözümleyemeyince, o toplum içindeki mülkiyet ilişkisi ile toplum dışındaki mülkiyet ilişkisini karşı karşıya getirip, bunlar arasındaki çelişkiyi tayin edici faktör durumuna getirmek zorunda kalır!

Kaldı ki Kıvılcımlı'nın kapitalizm öncesi toplumların gelişmesinde devrim sıçramalarını büyük ölçüde dış güçlere bağlaması yani toplumun «bir biçimden», «bir başkasına» atlaması olayında dış dinamiği toplum içindeki dinamiğe üstün tutması ve bunu genel bir kural haline getirmesi bilimsel tutumla çelişir.

Doktor'un «tarihsel devrimler»in her biri hakkında getirmiş olduğu açıklamaların teker teker incelenip eleştirilmesi bu yazımın kapsamı dışındadır. Bu yazımda, başta da belirttiğimiz gibi Kıvılcımlı'nın dünya görüşü ve bu dünya görüşünün temelini meydana getiren esas olguları incelemeye çalışıyoruz. Böylece en geniş ve kapsamlı bir eleştirinin sadece belkemiği tesbit edilmiş olacak. Bu en genel eleştiriden sonra «tarihsel devrimler» somut ve özel olarak gözden geçirilmelidir. Ancak biz burada bir yandan onun dünya görüşünü aksettirmekle birlikte öte yandan bu dünya görüşünün oluşmasında önemli payı olduğu belli olan önemli bir noktaya değinmek istiyoruz. «Tarihsel Devrim» tezinin orijİNinde çok etkin bir faktör olan bu önemli somut mesele Osmanlı İmparatorluğu olgusudur.

Son Tarihsel Devrim: Osmanlı İmparatorluğu

Kıvılcımlı, Türkiye toplumunun geçmişiyle bağlantılı incelemesinde «tarihsel devrimler»in sonuncusu olarak gördüğü Osman

lı şekillenmesine olağanüstü önem verir. Ve bu önem öylesine abartılır ki Kıvılcımlı olaylar karşısında tüm objektifliği bir kenara bırakarak sübjektif değerlendirmeleri açıklamalarına esas alır. Bir yandan yüzyıllar boyu yaşayacak «cihangir bir imparatorluk» kurmak gibi «çok önemli» bir işin üstesinden gelenlerin, hem «barbar» hem de «müslüman» olmaları, öte yandan yoksul yığınların bugün bile müslümanlığa çok bağlı oluşları, Doktor'un **Türk göçebelik ve müslümanlık** faktörlerini alabildiğine abartmasına yolaçar. Böylece onun çoğu zaman **gelenekçi ve milliyetçi** görünümlere bürünmesi kaçınılmaz olmuştur. Türklük ve müslümanlıkla sosyalizm arasında bir paralellik kurma, bir rezonans arama çabası Doktor'un işçi sınıfı biliminden uzaklaşmasına neden olmuş, böylece o bir anlamda «mümin» bir sosyalist haline gelecek dünya görüşü bu doğrultuda (mistisizm) belirlenmiştir. Burada şüphesiz ki Doktor'un eklektik dünya görüşünün özünü, onun «Osmanlı» meselesine verdiği aşırı önem oluşturmuştur demiyoruz. Ancak bu dünya görüşünün oluşmasında önemli bir faktör olarak rol oynadığı da gözlerden kaçmıyor. Yerli okul kitaplarında bir çağ kapayıp bir çağ açan bir olay olarak yüceltilen İstanbul'un fethi, Kıvılcımlı'yı da etkilemiş ve bu olayı gerçekten çağ kapayıp açacak nitelikte bir olay olarak benimsemiştir. Böyle olunca tarihteki her önemli ve büyük olayın sosyalistler tarafından yapıldığı ve yapılacağı görüşü Kıvılcımlı'da daha da güçlenirken, Osmanlı devletinin kuruluşunda önemli bir faktör olan göçebe ve müslüman Türkler'i «ilkel sosyalist», dolayısıyla «**ülküci barbar**» olarak nitelendirmek gerekmiş, «ilbler»in müslüman oluşları ise zorunlu olarak, İslâm dininin menşesinde bir başka «ilkel sosyalizm» aranmasına yol açmıştır.

Şüphesiz Kıvılcımlı'nın kendisi, «Ben Osmanlıların çok büyük işler yaptığını inanıyorum. O bakımdan bunları ancak sosyalistler yapabilir, bu yüzden Osmanlılar sosyalistler» diye yazmış değildir. Ne var ki Doktor gibi «gelenek»in en önemli kişilerinden birisi sözkonusu olunca, o kişinin bilimden nasıl olup da bu kerte ayrılabildiğinin somut nedenleri açıklanabilirse meselenin o ölçüde tatmin edici bir şekilde çözümlenmesi mümkün olur. Bu bakımdan yukarıdaki yorumla-

rı, içinde taşınması mümkün olan spekülâtif tohumları abartmadan değerlendirmek ve Doktor'un dünya görüşünün oluşmasının canlı süreci içinde bütün olup bitenlerle dünya görüşü arasındaki karşılıklı bağıntıyı bir bütün içinde ele almak gerekir.

Kıvılcımlı'nın Osmanlı Devletini oluşturmuş Türk göçebelere'ne ve onların dini olan müslümanlığa aşırı hayranlığa varan sempatisinin ve objektif olamayışının, sübjektif değerlendirmelere ağırlık verişinin sayısız örnekleri vardır. Bu sübjektif tavır özellikle aynı türden kategoriler ilişkisi içinde son derece somut bir şekilde göze batar.

Doktor, «Osmanlı Toplumuna» o kadar tutkudur ki Osmanlı Devletinin zamanla çöküntüye doğru gitmesini üzüntüyle karşılar. Toplumda meydana gelen «çatlaklar» onu hayıflandırır. Sanki Osmanlı Toplumunu sınıflı bir toplum değilmiş, sömürü ilişkisi yokmuş ve çatlakları yaratan «tarihin motoru sınıf savaşları» değilmiş gibi... Osmanlı toplumunu dikensiz gül bahçesi alan bu tavrıyla o sömürüye karşı çıkarken sömürünün devamını ve artmasını sağlayan bir yapının savunuculuğunu yapmak zorunda kalır. İşbölümü, «farklılaşma» gibi sosyal gelişmeler, bir gelişme değil de tefeci-bezirgânlık hastalığına yolaçan «kötülükler» gibi verilirler :

«**Üretim ve Toplum** geliştikçe, Memleket üretiminde işbölümü, üretmenler arasında Ayrılanma, Farklılaşma büyüdü. Çiftçilik ve Esnaflık birbirinden uzaklaştı. Bu ayrılık üzerine aracı Sermayecilere gün doğdu. Tefeci Bezirgânlık, üretmenler arasındaki çatlakları artırmakla kalmadılar, Dirlikçiler'le Çiftçi'ler, Devler ile Memleket arasındaki çatlakları da uçurumlaştırdılar.

Bu sosyal prose : yelle yağmurun yalçın kayalara yaptığını, dağ gibi Osmanlı Toplumuna yaptı. Hava ile Su ne yumuşak şeydir? Kayalar üzerlerine düşen yağmurla ve esen yelle alay edebilirler. Zamanla yeryüzünün en ulu dağları aşırır, denizin dibine gider : Tefeci -Bezirgân sermaye Antika Osmanlı toplumunu o göze görünmez elle tutulmaz hava ve su gibi sarıp aşındırarak eritti.

Çatlakları saymakla tüketemeyiz. İkinci Toprağa tasarruf eden çiftçi ile Mülkiyet sahibi çiftçi arasında, Müslüman olanlarla -Müslüman olmayanlar farkı vardı. Bu çat

lakların genişleyip yayılması hep Tefeci-Bezirgân sermayecilerin yararına ve üretmenlerin zararına gelişti. En sonunda Köylü olsun, Esnaf olsun bütün üretmenler Derebeğilemiş Politika ve Parababalarının köleleri durumuna dek sömürülüp düşürüldüler.» (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 111 - 112).

Bugün köylülerin dinlerine olan bağlıklarını ise İslâm dinine göre toprakta özel mülkiyetin olmayışına bağlayabilir :

«İlk fütühatçı Gaazi Müslüman ulardan hangisi dünya malına, mülküne metelik verdi? Hiç birisi. Ganimet ilk Bedr Gazvesinde ele geçince, Allah Kur'an ayeti ile ne buyurmuştu? "Mülk Tanrı'nındır" demmişti. Sonra ne oldu? Hazret-i Muhammet baktı : yeni müslüman olmuş insancıklar, savaşta ele geçirdiklerini paylaşmaya alışmışlar. Hepsini Allah'a bırakılırsa, taze müslümanlar kırılır, dağıtırlar. Kur'an 1/5'ini Allah'a ayıran ikinci bir ayetle durumu çözdü.

O beşte bir : züğürtler, yetimler, yol oğulları gibi savaşa katılmamış, ama yaşaması gerekli muhtaç olanlara kayırdı. Hülefâyı Râşidiyn çağında, Acem kısıralarının sarayları ele geçti. Deve katarlarıyla mallar Medine'ye Mekke'ye akın etti. Cennetle müjdelenmiş ilk İslâm halifelerinden bir teki o zengin ganimetlerden herkese düşen paydan başka olarak bir leblebi tanesi fazla kendi Özel Kişi Mülkü diye cebellezi eyledi mi? Yağma yok.

Atalarımızın gönül verdikleri İslâmlık da bu idi. Bugün halâ Türkiye'nin dağdaki, çöldeki yalınayak köylüleri İslâmlığa bunun için canla başla bağlıdır.» (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 13 - 14).

Özel mülkiyete karşı oldukları, «Mülk» ve elbetteki köylü için en önemli mülk olan toprak «Tanrı'nın olduğu için Türkiye köylüsünün müslümanlığa sahip çıktığını iddia etmek «müslümanlığın faziletleri» uğruna pek bilinen bir gerçeğe bile göz yummak! İşte Kıvılcımlı'nın subjektifliğinin vardıgı nokta.

Kayı Aşireti ile birlikte pekçok Oğuz boyu da Anadolu'ya gelip yerleşmişti. Hepsini de aynı derecede «barbar» olan bu boylardan (aynı yerde, s. 200) nasıl olup da Osmanlılar sıvırdılar? «Yalnız Osmanoğulları o günkü dünyanın en alman neyrenği nok-

tasına, en kritik momentini üzerinde düşmüşlerdi.» (Aynı yerde, s. 201).

Görüldüğü gibi barbarlık meseleyi çözemeyince «coğrafya» imdada yetişir ve Kıvılcımlı için çok önemli olması gereken noktalardan biri birkaç satırla geçitirilir. Çünkü Osmanlıya kendi gözlükleri arkasından bakmaktadır :

«Türklerden baskın taze göçebe gücü olan Aksak Timur'un Tatarları, Yıldırım Beyazıt'ın başına yıldırımdan beter indiler. Berket sel Tatar gitti, Kum Türk kaldı.» (Aynı yerde, s. 113).

Kıvılcımlı'nın, «barbarların yendikleri medeniyeti rönesansa uğratma» tezine apaçık ters düşen Timur olgusunu bir yana (bir başka özel araştırmanın kapsamına) bırakalım, Doktor burada açıkça hatta kendi barbar idealizasyonu ile çelişecek ölçüde taraf tutmaktadır.

Kıvılcımlı, bir yandan Osmanlıyı tutarken öte yandan da Timur'un fazla günahına girmeyi istemez. Osmanlı toplumundaki «kan şeflerinin» nasıl temizlendiğini anlattıktan sonra aynen şöyle der : «Bu işi bilmeyerek Aksak Timur'un barbar akını yaptı.» (Aynı yerde, s. 233). Yani bir barbar bir başka barbarı temizlerse —ki Kıvılcımlı'nın tezine göre böyle birşey olamaz. Çünkü ülkücü barbarlar ancak tefeci-bezirgân temizlerler!— bu işi bilmeyerek yapmış olur. Kusuruna bakılmaz!

Kıvılcımlı'nın müslümanlık konusundaki subjektifliği öylesine aşırı noktalara varır ki, adeta bir müslüman din adamının vaazları havasına bürünür kimi zaman söyledikleri. Kitaplarında böylesi bölümlerin sayısız çarpıcı örneklerini görmek mümkündür. Buraya kadarki alıntılarımızın bir kısmında bile bu nokta okuyucunun gözünden kaçmamıştır. Ama Kıvılcımlı'da esas çarpıcı olan, bilimsel olarak aynı toplumsal kategorinin, dinin, üstelik ikisi de tek tanrılı olan iki biçimleniş karşılarında aldığı tavrıdır. Kıvılcımlı her iki dini kıyasladığı bir pasajda şöyle der :

«...İnanç : genel İnsanlık Tarihi içinde sosyal gelişime uygunsuz, İslâmlığın ilk çağlarında olduğu gibi, verimli bir medeniyete kapı açabilirdi. İnanç : İnsanlık Tarihinde bir sosyal çöküş gidişine kapılmışsa, Hıristiyanlığın ilk çağlarında olduğu gibi, rolü

tükenmiş bir medeniyetin cenaze töreninden başka bir işe yaramazdı.» (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 231).

Böylece, «sosyal gelişime uygun» veya «sosyal çöküş gidişine kapılmış» gibi bilimsel gözükken fakat özünde bilimle bağdaşmayan yargularla iki dinin kıyaslaması yapılır. Din konusunda burada, pek bilinen şeyleri tekrarlamayı gerekli bulmuyoruz. Ancak bir noktanın üzerine basmak istiyoruz. Karmaşık üstyapının kategorilerinden biri olan din, üzerinde yükseldiği ekonomik temelini belirli bir dönemde gelişmesine yardımcı olabileceği gibi, bir başka dönemde bu gelişmeye ters düşer. Bu ekonomik temel ve üstyapı ilişkisi gene en vezic şekliyle Marks'ın «Önsöz»ünde açıklanmıştır. Yoksa kimi dinler gelişim doğrultusunda, kimileri de gelişime karşı olarak çıkmazlar. Böylesi bir yaklaşım materyalist değildir (6). Altyapı ile üstyapı arasındaki zorunlu uygunluk kanununu ve son tahlilde esas tayin edici olanın altyapı, yani ekonomik temel olduğunu gözden kaçıran bu görüş, hıristiyanlığı, sanki bağımsız olarak yeryüzüne gelmiş gibi göstermektedir. Ne var ki bu yaklaşım «medeniyet»i «hastalık» olarak gören tutumla tam bir paralellik arz etmektedir. Medeniyet bir «hastalık», gerekli olmayan bir «kötülük» olduğu gibi, medeniyet hastalığını yaratan tefeci-bezirgân «mikroplarının» «ruh»u, yani üstyapısı olan hıristiyanlık da o ölçüde «gerek-siz», toplum dışı bir olgu olarak görülür. Hıristiyanlık, «tefeci-bezirgânlaşan kadim Roma medeniyeti»nin «Ruh-u habis»i yani «iyi ruhları» baştan çıkaran «kötü ruh»tur. Kıvılcımlı'nın deyişiyle «Batmış Roma medeniyetinin tefeci-bezirgân «Ruh»u Habis'ini yaratan kurnaz ve hesabı Hıristiyan Klisesi'nin (İlkel Sosyalizmden Kapitalizme İlk Geçiş, s. 27) bütün işi gücü çeşitli sinsilikler ve hilekârlıklarla «iyi ruhlu barbarlara» düzenler, dolaplar çevirmektedir.

Böylece sürekli olarak zemmedilen, yere baturılan «hıristiyanlık» islamlığın aksine bir türlü «medeniyet» payesine erişemez! Medeniyet olduğu takdirde, «Tez»e göre barbarlar tarafından kurulması gerekir. Oysa hıristiyanlık, ilkel sosyalist barbarların, «müslüman gaaziler»in, elde kılıç üzerine yürüdükleri «kâfir» dinidir. O halde, «kötü» bir şey olması gerekir. Temiz ve ülkücü barbar

lar tarafından kurulan medeniyetlerin zamanla yozlaşmasının ve «kötü»leşmesinin başlıca müsebbibi tefeci-bezirgânlık olduğuna göre, hıristiyanlık da tefeci-bezirgânlığın «Ruh»u, yani onun her türlü «habis»liğini («kötü»tüğünü) aksettiren üstyapısı olur!

Buna karşılık islâm bir medeniyettir. Çünkü «yukarı barbar» Araplar tarafından kurulmuş ve tüm dünyaya yayılmıştır. İslâm dini, «İlkel sosyalizmin» bütün faziletlerini barındırır. Hatta sosyalizmin ta kendisi olur:

«Makedonya'nın yukarı barbarları gibi, Orta Asya'nın orta barbarları da, başardıkları iki büyük Tarihsel Devrimle zemini hazırladılar. Kapitalizmin Birinci ve İkinci Cihan Savaşları, 20. Yüzyılda SOSYALİST adını alan düzenleri önce kışkırttı, sonra genişletti. İskender ile Atilla'nın temsil ettikleri iki kıtalararası Tarihsel Devrim de kıtalar ve medeniyetler arası bezirgân yollarının istikrarlı rejimini sağlayamadılar. Fakat insanlığın ilerleyişinde yeni basamaklar açmaktan da geri kalmadılar. Atilla'dan sonra Muhammet gelecekti. Bezirgân medeniyetin —paralel anlamda— sosyalizmi: MÜSLÜMANLIK oldu.»

Benzeri şekilde Osmanlılar anlatılırken, onların müslüman ülkücülüğü yerlere göklerle sığdırılmaz :

«Osmanlı iliklerine dek müslüman olmuştu. Müslümanlığın ilk günlerine has temiz insan demokrasisini ve Toprak - Mülkiyet - Sosyal adalet prensiplerini kendine bayrak edinmişti... Onlar müslüman oldu olalı yeryüzüne "ser" i şerif'i yaymaktan başka hiçbir ülküsü bulunmayan Oğuz İLB'leri (İslâm şövalyeleri : Gaaziler)...» (Tarih, Devrim, Sosyalizm, s. 183), «Eski az çok ülkücü (müslümanlığı sağlam) dirlikçiler...» (Tarih Tezi, s. 77).

«Namuslu ve şerefli ilbler, Toplum Mülkiyeti Tarih öncesi sosyalizmden geldikleri için medenileri o kerte gözü kararmış duruma sokan Kişi Mülkiyeti hastalığına bulaşmadan, geniş toprakları ÖZEL MÜLKİYET'leri altına sokmayı gayrı meşru, "seriate aykırı" sayarlar. Kimin olacak bunca yerlerin mülkiyeti? Barbara göre hiç kimsenin, daha doğrusu içinden gelinen ilkel sosyalizm gelenek ve göreneklerince herkesin, yani toplumun ORTA MALI olacaktır yerler. Arap Yukarı barbarlığının müslüman düstu-

ru ile : (Gazilere bir kuru geçimlik tek tük paylar dışında kalan) geniş toprakların "RAKABE" si (MÜLKİYETİ) "Beytülmali müslimin" e (bütün müslümanların mal evine) düşer. Osmanlı göçebeliliğinin Anayasa bildiği Şeriat "Fıkh" ı (Medenî Kanunu) gereğince müslümanların orta malı (Toplum mülkü) olan "Mirî topraklar" a Padişah bile sahip çıkamaz.» (Tarih, Devrim, Sosyalizm, s. 228).

Yukarıdaki alıntılar Kıvılcımlı'nın İslâm dininde «ülküçülük», «temiz demokrasi», «sosyal adalet» v.b. terimler aracılığıyla «ilkel sosyalizmi» bulduğunun açık delilleridir. Bu tutumuyla o, bugün bilimsel sosyalizme karşı «İslâm sosyalizmi» adı altında bir küçük burjuva akımı çıkaranlarla, esinlenen kaynaklar bakımından aynı paralelliğe düşer. Hatta coşkun üslubuyla, müslüman bir din görevlisi tavrına yaklaşır! İslâm dinine öylesine hayrandır ki, olayların tarihini kaydederken Miladi tarihle birlikte, bugün okuyucular ve kadrolar için hiçbir anlam ifade etmeyeceğini bile bile Hicri tarihi de belirtmekten kendini alamaz. Hatta bu aşırılığı, Cumhuriyet'in ilanı tarihine kadar götürür. «...Osmanlı İmparatorluğunun sonu olan (H : 1339, İ : 1923) Cumhuriyet ilânına dek...» (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 78). Böylece Cumhuriyet'in ilânının hicri (yani İslâmî) tarihini öğrenmiş oluruz!

Namaz için de subjektif yorumların en aşırılarına gidilir :

«İlkel sosyalizmin armağanı olan ilk Osmanlı demokrasisi namaz biçiminde organize edilmişti... Herkesin, bu arada Devlet Başkanı ile halkın birbirlerini karşılıklı olarak yoklaması idi. Namazın asıl kutsal anlamı bu idi.» (Aynı yerde, s. 183).

Kıvılcımlı'ya göre namazın halk arasında bugün dahi etkin olmasının sebebi ilkel sosyalizmin gelenek görenekleridir :

«Halkın bugün de niçin halâ Namaz'a o denli önem verdiği bir bilmece bulmaca değildir. Halk namazda, ilkel komüna kankardeşliğinin, biçimce olsun insanlar arasında yürrülükte kalmasını ister.» (Aynı yerde, s. 182).

Kıvılcımlı'da «dindarlık» bazen öylesine ağır basar ki, «Tez» inin «barbarlık - medeniyet ilişkileri» üzerine kurulduğunu dahi gözden geçirir. Şu alıntıya bakalım :

«HRİSTİYAN MEDENİYETİN ÇAĞRISI Hıristiyan Bizans : "Gel beni ye" diyordu.

MÜSLÜMAN MEDENİYETİN ÇAĞRISI Müslüman Anadolu : "Gel beni kurtar" diyordu.» (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 195 - 196).

Kıvılcımlı müslümanlığı hıristiyanlığa öylesine üstün tutar ki, her türlü medeniyetten veba görmüşcesine tiksindirirken, «Orijinal İslâm Medeniyeti» nin «rönesansı» olan «Selçuklu Medeniyeti» ni «Bizans Medeniyeti» ne yeğler. Osmanlı barbarlarına, hıristiyanları yedirirken müslümanları kurtarır!

Tarihsel Devrim Açısından Tefeci Bezirgânlık

Kıvılcımlı, «tarihsel devrimler» de, ilkel komünal toplum ile, kapitalist toplum arasında, devamlı «tefeci - bezirgân, medeniyetler» ile dolurur. Böyle olunca tefeci - bezirgânlık bir toplumsal sekillenme, kapitalizm öncesin de bir üretim tarzı görünümünü alır. Tarihsel devrimler'in eleştirilmesi gereken en önemli noktalarından birisi de budur.

Kıvılcımlı, kapitalizm öncesini, baştan beri izlediğimiz gibi barbarlıkla medeniyetin mücadelesi olarak gösterir. Ona göre, barbarlık ilkel komünal toplumu temsil eder. Buna karşılık medeniyet, sınıfsız toplumdaki ilk çıkışla başlayıp kapitalizme gelene değin sınıflı toplumlara tekabül eder. Daha önce de gördüğümüz gibi, o «medeniyet» in, ya da çeşitli medeniyetlerin, maddî temelini ne olduğunu açıklamaz.

Sınıfsız toplumdaki, yani barbarlıktan sınıflı topluma, yani «medeniyet» e geçişin temel şartı ona göre ticarettir. Ticaret önce bir toplumsal işbölümü olarak ortaya çıkar. Başlangıçta kamu yararına bezirgânlar tarafından yürütülür. Ama berigânlar zamanla toplumsal zenginliklerin biriktiği mabedin yöneticileriyle anlaşarak kamu mülklerini «aşırıp» kendi mülklerine geçirirler ve ilk «sosyal sınıf» olarak tarih sahnesine çıkarlar. «Toplumda alış veriş araçları olan tüccarlar toplumcul bir SINIF haline geldikleri zamanda ve yerde MEDENİYET başlar.» (Tarih Tezi, s. 201).

Toplumun zenginliklerine çeşitli hile ve desise ile el koyan bazı bezirgânlar, ellerin-

deki serveti toprağa yatırır. Yani toprakları satın alırlar. Böylece ortak mülkiyetin yerine özel mülkiyet geçer. Bir yandan da, el koydukları toplum serveti onlara, faizle para vermek imkânını sağlar. Böylece tefecilik başlar. Ve tefecilik sayesinde, toprakların bezirgânların eline geçme süreci hızlanır. Bu yoldan sınıflaşma süreci de hızlanır ve netleşir. Bir yanda toprağın özel mülkiyetini ele geçirmiş «kan içici» tefeci bezirgânlar, öte yanda «yerlerin esiyri» haline gelmiş üreticiler! İşte Kıvılcımlı'ya göre medeniyetin en genel hatlarıyla gelişimi ve ana tomisi...

Şüphesiz böylesi bir açıklama ilk bakışta «mantıkî ve makûl» izlenimini verebilir. Ne var ki, tarihte, istisnai olarak buna benzer gelişmeler veya dönemler olsa bile gerçekte insanlığın genel gelişim çizgisiyle, hiç bir ilgisi yoktur ve tamamıyla hayaldir! Kapitalizm öncesinde servet, Marks'ın Formen'de belirttiği gibi genellikle üretimin amacı olmamış ve bu yüzden de servet biriktirmek, egemenlik sağlamak için yol olmamıştır. Tefeci ve tüccar sermayesi halinde biriken servet, ancak kapitalist üretimin maddî şartlarının oluşması sayesinde, sanayi sermayesine dönüştürülmüş, dolayısıyla bu serveti elinde bulunduranların da toplumsal bir güç haline gelmeleri mümkün olabilmiştir. Yoksa tüccarlar ve tefeciler, bazı istisnâsi durumlar dışında kapitalizm öncesi dönemde hiç bir zaman esas egemen güç haline gelmemişler, tüccarlık toprağı işleyenler tarafından her zaman hor görülmüştür.

Tarihte, üretim tarzlarının (ya da sosyal biçimlerin) yek diğerlerinden farkını belirleyen başlıca faktör, o toplumda üretim süreci içinde bulunan insanlar arasındaki ilişki, bilimsel deyimleriyle söylersek **üretim ilişkileri** veya bunların «hukukî ifadesi» olan **mülkiyet ilişkileri** olmuştur. Ve bu mülkiyet ilişkileri de bilindiği gibi üretim araçları üzerindeki mülkiyet ilişkisidir.

Kapitalizm öncesinde başlıca üretim araçları toprak ve kimi zaman da insan olmuştur. İlkel komünal toplumda toprağın ortaklaşa mülkiyeti vardır. Komünal toplum tiplerinin çözülmesiyle birlikte toprağın mülkiyeti özel ellere geçer. Bu süreç aynı zamanda çoğu kez insanın da köle veya serf olarak mülk edinmeleri sürecidir. Marks For-

men'de üç ayrı tip komün toplumunu gözden geçirir. Her üçü de başlangıçta ortaklaşa mülkiyet ilişkilerine sahip olan bu komün tipleri yeniden üretim süreci boyunca dayanıklı olan Doğu komünü, toplu köleliğe, sürekli değişikliğe uğrarlar. Genellikle en antik komün klasik köleliğe (slavery) ve Germanik komün de toprak köleliğine (servage, serflik) dönüşür. Bu dönüşüm toprak mülkiyeti temelindeki genel dönüşümdür. Bunun dışında «aletin mülkiyeti», «clients»lik (avane) ilişkileri, basit hür köylü mülkiyeti v.b.'de bulunabilir.

Böylece, kapitalizm öncesindeki sınıflı toplumlarda başlıca üretim ilişkisi, toprağın asiller veya feodaller elinde olan özel mülkiyeti ile ister toplu, ister klasik, ister toprakta olsun kölelik biçiminde görünmektedir. (Doğu komününün çözülmesiyle ortak mülkiyetin devam ediyormuş gibi görünmesi aldatıcıdır. Çünkü bu durumda toprağın mülkiyeti, «Allah'a adanmış» olsa da onun adına hareket eden despot ve yardımcıları, sömürü ve baskının somutlaştığı toplumsal güç olarak, toplumsal artı-ürüne el koyarlar.) Bunların hepsinde de çalışanlar sadece, yaşamlarının ve kendilerinin yeniden üretimini sağlayacak kadar geçim maddelerinin sahibi durumundadırlar. Bu temel esaslar dışında, farklı komün tiplerinden oluşan bu farklı kölelik ilişkileri, farklı toplumsal şekillenmelere tekabül ederler.

Oysa ticaret bir üretim tarzına damgasını basacak bir üretim ilişkisini veya mülkiyet ilişkisini ifade etmez. Ticaret toplumsal işbölümlerinden biridir ve ilkel komünal toplumdaki günümüz sosyalist toplumuna dek her çeşit üretim tarzında zorunlu olarak bulunur. Kapitalist ticaret olduğu gibi, sosyalist ticaret de vardır. (Sosyalist ülkelerin dış ticaretleri bunun bir örneğidir.) Kapitalizm öncesi ticareti ise bu her iki ticaret biçiminden nitelikçe farklı bir ticarettir.

Tefecilik ise, paranın birikebildiği her sınıflı toplumda karşılaşılan bir ekonomik kategoridir. Kapitalist toplumda modern bankacılık halini alır. Üretim araçları üzerindeki bir mülkiyet ilişkisini ifade etmez.

Bu durumda nasıl «ziraat üretimi tarzı», ya da «sanayi üretim tarzı» diye bilimsel kategoriler yoksa, olamazsa, aynen tefeci-bezirgân toplum diye bir olgu olamaz! Tüccar-

lık ve tefeciliğin yapıldığı sınıflı toplumlarda tüccarlar ve tefeciler, toplumsal birer zümre oluştururlar. Çoğu zaman içiçe geçen bu zümreler, elbette ki sömürücü ve hakim güçler arasında sayılırlar. Ama bunlar ya kapitalizmle birlikte sermayedar olarak burjuva sınıfa katılırlar ve ancak o sıfatlarıyla yani **artı-değere el koyarak esas hâkim güç** içinde yer alırlar, ya da kapitalizm öncesinde, servetlerini toprağa yatırabilirler ve bu suretle asiller veya feodaller sınıfına **katılarak esas hâkim güç** olurlar; ki her iki halde de nitelik değiştirmiş, tefeci-bezirgân kalıbından çıkmış olurlar.

Tüccarlığın ve tefeciliğin toplum üst yapısına akseden önemli etkileri olabilir. Bu etkiler çeşitli ahlâki «deformasyonlar» şeklinde somutlaşabilir. «Deformasyonlar» dan kasıt şüphesiz ki «kötülükler» değildir. Ancak yazımızın baş kısmında da açıkladığımız gibi Kıvılcımlı'nın «tezi» ni temellendirdiği ilkel komünizmden kalma öylesine moral kategoriler vardır ki, bunları çeşitli sömürü toplumlarına rağmen günümüze dek belli bir özü muhafaza ederek gelmişlerdir.

Buna karşılık, sömürü esası üzerine şekillenen sınıflı toplumlarda, bu «değişmeyen öz» olarak süregelen ahlâk kuralları şu veya bu ölçüde «tahribat» a uğramışlardır, yani, genelgeçer olarak, nesilden nesile aktarılan «moral değerler» in zıtları da, şu veya bu ölçüde, toplumun üst yapısında etkinlik kazanmıştır.

İşte Kıvılcımlı somut olarak müşahade ettiği, moral plandaki bu deformasyonları, aynı «barbarlık hasletleri» konusunda yaptığı gibi alabildiğine abartarak, böylesi «korkunç kötülüklerin» ancak tüccar ve tefeci sömürü sü gibi en «asalak» cinsten bir sömürü durumunda ortaya çıkabileceğini varsaymış ve kapitalizm öncesi sınıflı toplumların bir kalemde «tefeci-bezirgân medeniyetleri» haline indirgemıştır. Böylece Kıvılcımlı'nın «tefeci-bezirgân topluma» yaklaşımı da metafizik kokmaktadır. O, ekonomik temeli üst yapı belirtilerinden —üstelik de bilimsel olmayan bir tarzda— hareket ederek belirlemiş görünmektedir.

Kıvılcımlı'nın «tarihsel devrimler» i ile ilgili en genel değerlendirmelerimiz burada bitiyor. Ancak bu konu, özel somut örnekleriyle yeniden ve detaylı olarak ele alınmalı,

tarihte bizzat olup biten somut olayların somut tahliliyle teker teker eleştirilmelidir.

3 — KAPİTALİZME İLK GEÇİŞ :

Kıvılcımlı'nın tarih tezinin önemli bölümlerinden birisi ve tarih anlayışının somut yan sması «kapitalizme ilk geçiş» konusunda ortaya çıkar.

Modern sosyalizm gelene değin, ütopyacı sosyalizm dahil tarihteki bütün önemli sosyal olayları, hatta «tufan» gibi tabiat olaylarını dahi ilkel sosyalizme yani «geleneğe görenek ve kolektif aksiyon üretici güçleriyle» mücehhez barbarlara yaptıran Kıvılcımlı'nın İn giltere'deki ilk burjuva devrimini de barbarlara yaptırmaması pek yadırganmasa gerektir. Gerçekten «barbarlığın faziletleri» üzerine kurulu tarih yorumu ile böylesi bir görüş tam bir bütünlük gösterir.

Kapitalizmden sosyalizme geçişin somut sürecini yaşıyoruz günümüzde. Bu bakımdan kapitalizmin ve onun son aşaması olan emperyalizmin genel işleyiş kanunları ve sosyalizme geçişin genel ve yerel meseleleri işçi sınıfı biliminin ve mücadelesinin en temel görevi olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Ama günümüzdeki toplumların geçmişlerinin farklılıkları, «tek bir devrim modeli» nin mümkün olamayacağını göstermiş ve her ülkede devrimcilerin tutarlı bir mücadele yürütülebilmek için farklı ülkelerdeki toplumların tarihsel gelişme süreçlerinin bilimsel olarak ele alınmaları başta gelen görevlerden biri olmuştur. Özellikle kapitalizme geç girmiş, bu nedenle de metropollere bağımlı hale gelmiş ülkelerin geçmişlerinin incelenmesi, bağımlılık ilişkilerinin anti-emperyalist bir mücadele ile ortadan kaldırılabilmesi açısından önem kazanmıştır. Bu bakımdan, enternasyonal planda dönem dönem, kapitalizm öncesi tarihsel süreçle, özellikle kapitalizme geçiş sorunu ile ilgili tartışmalar olmuştur. Bilebildiğimiz kadarıyla, kapitalizm öncesi ve kapitalizme geçiş konularındaki tartışma bugün de sürmektedir.

Bu bakımdan Kıvılcımlı'nın «kapitalizme ilk geçiş» e verdiği önemi hafife almamak gerekir. O, bu konuya eğilirken, dünyaya yu karıdan bakan bir bilgin tavrı takınmamış, tersine bizimki ve benzeri ülkelerin neden emperyalizme bağımlı hale geldiklerinin, neden kapitalizme «Batı» ile birlikte ve «nor-

mal» yollardan geçemediklerinin tarihsel gerçekliliğini incelemeyi, açıklamayı hedeflemiştir. Böylesi bir çaba, Türkiye'nin kapitalizme geç geçişini «tarihi tesadüf» ile açıklayan zamanın otorite görüşleriyle kıyaslanınca, bilinç seviyesi bir hayli düşük fakat bilimsel olmak için «iyi niyetli» kadroların bulunduğu bir ortamda, saygıyla karşılanmak gerekir.

«Neden Türkiye'de kapitalizme "klasik" şekilde geçilemedi?» sorusunun Kıvılcımlı'yı kapitalizme geçişin ön şartlarını araştırmaya götürdüğünü görüyoruz. Ve Kıvılcımlı, dünya görüşüne uygun bir şekilde dünyada kapitalizme ilk geçişi, İngiltere'de tefeci-bezirgânlığın gelişmemiş olmasına ve «ilkel sosyalizmin» «demokrasi» geleneğinin güçlü olarak varlığını sürdürmesine bağlar.

Kıvılcımlı'ya Göre İlk Geçiş

Kıvılcımlı'nın meseleyi incelerken, konuya girişini, eksiklerine rağmen genel hatlarıyla bilimsel olarak yanlış değildir. Kapitalizmin ortaya çıkışını sermaye ile emek gücünden başka satacak malı kalmamış hür işçi'nin karşı karşıya gelmesi olarak tanımlar. Ve arkasından şu soruyu getirir :

«Kapitalizm ilk defa nerede yerleşti? İngiltere'de. Niçin? Tam 14. yüzyıl sınırları, İngiltere'de olduğu gibi Türkiye'de de köylü toprakten değildi. "Bey armalarıyla örtülü" Dirlik Düzeni "kendi ekonomisini işleyen hür köylülerden ibaretti". Gene tıpkı İngiltere'de olduğu gibi, Türkiye'nin de Kanuni Muhteşem Süleyman'm açtığı Kesim düzeni üzerine, 16. yüzyılda Dirlikçi beylerin avaneleri, hadem-haşemleri dağılmıştı; ama Türkiye'de "Yığınla kam helâl" başıbozuklar, iş pazarına proleter olacaklarına, kısır Celali isyanlarına bas yere yem oldular. Öyleyse, 16. yüzyıl İngiltere'sinin "kerameti" neresinde idi?» (İlkel Sosyalizmden Kapitalizme, s. 8).

Kapitalizme geçiş bir devrim meselesi olduğu için, bu sorusunun cevabını araştırmak amacıyla konuya üretici güçler temelinde yaklaşır. Ve İngiltere'nin ne «Coğrafya» ne de «Teknik» üretici güçler açısından burjuva devrimi için özel bir durum göstermediğini açıklar. O halde, kapitalizme ilk geçişin başka sebepleri olması gerekir.

Bunlar da ona göre tarihteki her önemli olayda olduğu gibi gene hazırduklar : Barbarlığın, yani «ilkel sosyalizmin» «gelenek-

görenek» ve «kollektif aksiyon» üretici güçleri!

Kıvılcımlı, kapitalizme geçişi tamamen bu faktörlerle açıklamasına rağmen, İlkel Sosyalizmden Kapitalizme İlk Geçiş kitabının «Son Söz»ünde aksini iddia eder :

«Bütün tarihi yalnız barbarlıkla izah etmedik : tümüyle unutulmuş bir tarih zembereğinin üzerine bastık. Ekonomik determinizmi, mekanik anlayışlardan kurtarmak için, biraz tecritli de olsa, İlkel Sosyalizmin rolünü kabarttırdık gerekliydi.

Tek başına barbarlık, hiçbir zaman Tarihin biricik gücü olamaz. Son bir defa daha tekrarlayalım: (Tarih + İnsan + Teknik + Coğrafya) üretici güçleri, ancak dördü birden gözönünde tutulursa, yeteri kadar izah edici olurlar. Tek başına barbarlığın (Tarih + İnsan) üretimi güçleri Tarihi yapmaya değil yürütmeye yetseydi : medeniyet, henüz bir avuç Sümer insanımdan başkasını dejenere edemediği ilk konağında, barbarlık taze Ağadeli Semitlerle birlikte köle ekonomisini izafi hürriyetli serfliğe, oradan ücretli işçi tutan kapitalizme ulaştırıverirdi. Sümerlerin ardından kapitalizm başlayabilirdi. Sümerlerle kapitalizm arasında, her orijinal medeniyetin geliştirdiği yeni yeni (Teknik + Coğrafya) üretici güçleri insanlığın ilerleyişinde gittikçe yükselen basamakları yaratmasaydı, Batıdaki (Tarih + İnsan) üretici güçleri de, tek başlarına kapitalizm yolunu açamazlardı; Babil'de Mısır'da, Hint'te, Çin'de : İlkel Sosyalist Toplum insanının (hür + doğru + eşit + yiğit) iken (köle + yalancı + eşitsizlik + ödelek) olması, kullaşması Batıda da "tekerrür" edebilirdi. Ancak (Tarih + İnsan) üretici güçlerinin desteği olmadan tek başına (Teknik + Coğrafya) üretici güçlerinin yarattıkları ekonomi gelişimiyle Toplumunu nasıl bir türlü kapitalizme ve dolayısıyla Sosyal Devrimler çağına geçiremediğini belirtmek istedik.» (Aynı yerde, s. 116-117).

Ama Kıvılcımlı hiçbir zaman burada ileri sürdüğü gibi, kendi deyişiyle, «teknik + coğrafya» üretici güçlerinin tayin ediciliği konusunda ikna edici bir tek delil getirmez. Tersine o, sürekli bunların yetersizliğini vurgular. Ve boyunca, «tarih + insan üretici güçleri»nin esas tayin edici faktör olduğunu gös termeye çalışır. Bu çelişik durum Doktor'un

eklektik dünya görüşünü kaçınılmaz sonucudur. O bir yandan bilimsel metoda sadık kaldığını ispatlamaya çalışır. O zaman «barbarlık yetseydi Sümerler kapitalizme geçerdiler. Gerçekten de Kıvılcımlı'nın Tez'ine göre böyle olması gerekir. Çünkü dünyada barlığın çok daha güçlü, «medeniyet» in ise yeni ve güçsüz olduğu dönemdir. Öte yandan İngiltere'de kapitalizmin çıkışını «medeniyet» in güçlenememiş, barbarlar yüzünden bir türlü barınamamış ve insanları bir türlü yozlaştıramamış olmasına bağlar. Boyuna, tekniğin çok geri olduğunu (Hastings Savaşında taş balta örneği) ispatlamaya çalışır.

«Demek ki teknik teolojinin tanrısı haline çevrilmemelidir. Herşeyi teknik yarattı denildi mi, tekniği kimin yarattığı ortaya çıkarıyor.» (Aynı yerde, s. 11).

Ya da : «Antika medeniyetin teknik yaratıcılığı olduğundan çok aşırı değerlendirilmiştir. Irak Yukarı Barbarlığından beri yapılmış ana keşifler, modern çağa gelinceye değin yerinde saymış gibidir. İlkel de olsa Sosyalizmin, insan ruh ve zekâsında yarattığı yüksek hür ve gerçekçi işleyiş, sınıflı köle medeniyetinin baskısı altında ezilmiş, insan ruhu küsmüştür. Binlerce yıl, dünya malına minnet etmeyen dervişliğin bir anlamı da : «Yaratacağın da kime yarayacak» sabotajıydı. Savaş tekniği bile, ölüm dirim ihtiyacı iken, kadim medeniyetlerdekinden yer yer geriledi. Engels'in belirttiği gibi, İngiliz savaş tekniği 11. yüzyıla kadar taş çağında kaldı : Hastings savaşında İngiliz piyadesi taş balta kullandı.» (Aynı yerde, s. 11) diyerek «ilkel sosyalizmin ruh ve zekâda yaratığı işleyiş» i esas faktör alır.

Kıvılcımlı'ya göre neden kapitalizme ilk geçiş İngiltere'de olmuştur? Çünkü :

«Doğuda : «Teb'ai Şâhânenin mal ve canı, ırz ve namusu efendimizindir.» denir : İngiltere'de bunu hiçbir kral iddia edememiştir, niçin? Çünkü halk onun alnını karışlamıştır. Şark toplumunda, kim ölürse olsun, başa geçen en alçak kişinin önünde hemen kul köle kesilmek prensibi, her türlü tartışmanın her zaman dışında bırakılmıştır. Neden? Binlerce yıllık medeniyet, Doğu insanını paçavraya çevirmiştir de ondan. İngiltere'de kralın da, saptacak hakimnin de, işkenceye kalkışacak karakolun da karşısına dikilen şey : Magna Karta'nın 61. maddesi

değildir. Bütün dünya Anayasaları öyle «ölü edebiyat» larla doludur. İngiltere'de Magna Karta'yı, yahut anayasasız insan haklarını «tartışılmaz» kılan güç, İngiliz halkının hiç sakası olmayan «ayaklanma tehdididir». Bu güç, anayasa - babayasadaki «Direnme Hakkı» değil, burnundan kıl kopartmayan İngiliz halkıdır.

İngiliz halkı gökten mi inmiştir? Hayır. Barbarlıktan gelmiştir. Bütün dünya milletleri barbarlıktan inmedir, ama İngilizler —İslavlar bir yana bırakılırsa— barbarlığı, çok şükür, en geç bırakmış olan insanlardır; antika medeniyeti yanına güçlülükle uğratmış bulunan insanlardır. Onun için, dünyanın başka her yerinde asilzadeler, müstebidin köpeği olmayı şeref bilmişler de, halkın arkadışı olmaksızın ölmeyi katlanmışlardır. İngiltere'de Baronlar, kendi çıkarlarını, halkın çıkarlarıyla bir potada eritmeyi bilmişlerdir. Çünkü onlar antika medeniyetin tefeci - bezirgân soysuzlaşması ile kapıkulu olmamış, halk denilen kandaşlarının yambaşında savaşmayı şeref bilen Kan sefleri durumunda kalabilmişlerdir. 19. yüzyılda Japonya'yı kapitalizme geçiren Samuray'lar da böyle idiler.» (Aynı yerde, s. 83 - 84).

«İngiltere'de bin yıl önce «Millî Birlik» olmaması : çünkü o zaman, Britanya halkı, sopayı görünce katarlanıveren antika köle ve kapıkulu sürüsü değildi, her kişisi sosyalist Toplumun kişilikli çetin leblebisi idi; önüne gelen zorbanın dişini kırıveriyordu. Öyle «birliksizlik» e insanlık bugün ne kadar şükretse yeridir : 1 — Magna Karta, 2 — Kapitalizm, ilk Modern Büyük Ütopiçi, 3 — Sosyalizm orada çıktı. Bu üç basamaklı gelişim tesadüfen arka arkaya sıralanmadı. Doğu'da beş altı bin yıldır en itmel (sinik) yollardan kıyasıya uygulanmış biricik, birleşik, devletçi firavunluk sistemi : tefeci - bezirgân medeniyeti şahikaya çıkarırken, insanı yerin dibine indirip unuttu. Ezip sömürücü bir avuç üst insanı Allahlaştırmak, geri kalan geniş çalışan yığınları, nereye doğru ürkütürsen, oraya akıp batacak kişiliksiz kul sürüleri durumuna sokmuş uçsuz bucaksız antika ulusal Birliklere kavuşamadığı için, İngiltere'nin nesi eksik kalmıştır? İngiltere'nin modern kapitalizme kaynak olması, biri ötekisinden daha barbar in-

san toplumları sayesinde.» (Aynı yerde, s. 90).

Ve en nihayet şunu dahi söyleyebilmiştir:

«Tarihte: "Olsayla bulsa bir araya gelse" denilmez. Ama eğer İngiltere adası Batı ucunda bulunmasaydı, Kara Avrupası belki de Kapitalizme erişmeden, Hitler'in hayal kurduğu gibi birkaç bin yıl daha Doğu Firavunluğuna gömülü kalabilirdi.» (Aynı yerde, s. 75).

Neden? Çünkü İngiltere'den başka yerde kapitalizmi getirecek ölçüde güçlü bir barbarlık kalmamıştı!... İşte, Kıvılcımlı'nın «tez»inin kendi ağzından somut ifadesi, aksini iddia etmesine rağmen bu denli açık seçiktir. İlk «medeniyet»in çıkışından bu yana teknik ilerlemez, coğrafya tayin edici değildir. Geriye ne kalır? «Barbarlık»!..

«Barbarlık yalnız Avrupa Ortaçağ'ını izah etmekle kalmaz. O çağın kapanışı yahut Modern çağın açılışı anlamına gelen, Tarihin en kanlı Traji-Komedyası Haçlılar Seferini de ondan sonrasını da olağanüstü açıklar. Bütün ondan önceki medeniyet Tarihini de açıkladığı gibi...» (Aynı yerde, s. 27).

İngiltere'deki geçişi açıklayarak, bunun bir tesadüf olmadığını göstermeye çalışan Kıvılcımlı, tersine olayı tam bir tesadüf kılıfına sokar. O zaman kendisine pek haklı olarak şu soru yöneltilir: Gerçekten Sümerler neden geçmedi kapitalizme? Ya da neden Grekler veya Romalılar?! Hepsinin de etrafında İngiltere'dekinden bol miktarda «temiz barbar» vardı ve hepsi de «taş balta» çağından bir hayli ileri idiler! Veya İngiltere olmasaydı barbar kıtlığına kıran mı girmişti dünyada? İskandinavya, kendisinin bir türlü açıklamaya yanaşmadığı slav v.b. barbarlar ne güne duruyordu? Afrika, Asya, Avusturalya ne güne duruyorlardı? Neden Kara Avrupası daha binlerce yıl «Ortaçağ» da kalsındı?

Kıvılcımlı'nın kapitalizme geçiş problemini incelerken bilimden uzaklaşmasının temel nedeni, barbar insanın hasletlerine olan aşırı hayranlığı yüzünden maddi temeli bir kenara bırakmasıdır. Böylesi bir tutumun daha temelinde yatan ise, Türkiye v.b. ülkelerin, ona göre, benzer şartlar altında oldukları halde kapitalizme geçememişleri, bağımsız kapitalist yoldan kalkınamayıları, emperyalizme bağımlı ülkeler haline gelişleri

olgusudur. Böyle olunca o, insan malzemesi üzerine eğilmiş ve «Batı» da burjuva demokrasininin daha da gelişmiş olması nedeniyle kapitalizme geçişin temelinde hürriyet olduğuna, bu hürriyet'in de diğer önemli tarihsel olayların yaratıcısı «ilk sosyalist barbarlar»dan kaynaklandığına karar vermiştir. Ve maddi ekonomik temelin tayin ediciliği gözlerden kaçıp gitmiştir. Kıvılcımlı bunu kendi ağzıyla da söylemekten çekinmez: «Bu ekonomik sebebin ardında yatan sosyal ve tarihsel sebepler vardır.» (Aynı yerde, s. 47). Böylece Kıvılcımlı, «sosyal ve tarihsel» sebeplerin «ekonomiyi» yaratabileceğini ileri sürmüştür. Şüphesiz ekonomik ve sosyal olaylar karşılıklı etki ilişkileri içinde bulunabilirler. Ama son tahlilde hiçbir «ekonomik sebep»in altında sosyal ve tarihsel sebep yatmaz.

(Yukarıda aldığımız tipik cümle, bir bütünün içinde çekip alıverme tahrifatçılığı asla değildir. Çünkü bu cümlenin içinde bulunduğu bölüm bütünüyle aynı başaşağı metodun uygulandığı bir bölümdür ve sadece ilk geçiş konusunu işleyecek bir diğer çalışmada detaylı olarak ele alınmalıdır.)

Burjuva Demokratik Devrimin İngiltere'de İlk Tamamlanması

Kıvılcımlı, «Tez»inin diğer bölümlerinde olduğu gibi kapitalizme ilk geçişi de maddi temellerinden soyutlar, demiştik. O halde kapitalizme ilk geçişin maddi temeli nedir?

«Önsöz»deki temel kurala uymak gerekirse, bir üretim tarzından diğerine geçilebilmesi için teknoloji esas olmak üzere üretici güçlerin belirli bir gelişkinlik seviyesine ulaşmış olduklarını kabul etmemiz gerekir. Ancak bu noktadan sonra, üretici güçleri çevreleyen ve gelişmelerinin karşısına dikilen mülkiyet ilişkileri köklü bir değişime uğrayacak ve bu ikisinin meydana getirdiği maddi temel üzerinde yükselen ve ona uygun tarzda biçimlenen üstyapı devriliş gidecektir.

Kapitalizm öncesi toplum biçimleri ve kapitalizme geçiş konuları, işçi sınıfı bilimi tarafından defalarca ele alınmış, bu konularda geniş tartışmalar açılmıştır. Biz elimizden geldiğince klâsik kaynaklara bağlı olarak meselenin maddi temelini açıklık getirmeye çalışacağız.